

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

IV. HAÇLI SEFERİ'NİN SONUÇLARI

BİLAL ULUTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. AYŞE DUDU KUŞÇU**

KONYA-2023



T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilimsel Etik Sayfası



Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilal ULUTAŞ		
	Numarası	19810501021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Orta Çağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU		
Tezin Adı	IV. Haçlı Seferi'nin Sonuçları			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

Bilal ULUTAŞ



ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilal ULUTAŞ		
	Numarası	19810501021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/Orta Çağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU		
Tezin Adı	IV. Haçlı Seferi'nin Sonuçları			

ÖZET

Papa III. Innocentius'un yeni bir Haçlı Seferi daveti Avrupa'da geniş bir yankı buldu. Yeni bir sefer için hazırlıklara başlayan Haçlılar Venedik gemileri ile Mısır kıyılarına çıkma konusunda karar birliğine vardılar. Hazırlıklar tamamlanınca Venedik Docu Enrico Dandolo ile masraflar ve para konusunda anlaşmazlığa düşen Haçlılar, Enrico Dandolo'nun isteği ile seferin yönünü İstanbul'a çevirmek zorunda kaldılar. Tarihin gördüğü en büyük şehir yağmalarından birine dönüşen IV. Haçlı Seferi bu şekilde başlamış oldu.

IV. Haçlı Seferi hem Avrupalı devletler hem de İslam dünyası açısından son derece önemlidir. Avrupa devletlerinin Venedikliler önderliğinde İstanbul'u işgal için fikir değiştirmeleri tarihin seyrinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Asıl amaçları Mısır kıyılarına inerek Kudüs'ü tekrar Müslümanların elinden geri almak olsa da, özellikle Venediklilerin etkisi ile sefer Bizans İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a dönmüştür. Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu taht kavgaları ise seferi meşrulaştırmak için kullanılacak en güçlü delil olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Haçlılar İstanbul'u tarihte görülmemiş bir şekilde yağma ve talan girişiminde bulunmuşlardır.

Bu çalışmada IV. Haçlı Seferi'ni gerçekleştiren ve seferden en çok etkilenen devletlerin, IV. Haçlı Seferinden önceki ve sonraki siyasi, ekonomik ve sosyal durumları incelenmiştir. Seferin İstanbul'a yönelmesi en çok Bizans İmparatorluğunu ve daha Anadolu'ya ilk girişlerinden itibaren Bizanslılarla mücadele halinde olan Türkiye Selçuklularını etkilemiştir. Bu açıdan değerlendirdiğimizde özellikle sefere katılan Avrupalı Devletlerin ve baronların yanı sıra, işgale uğrayan Bizans ve onun en büyük rakibi Türkiye Selçukluları da bu minvalde IV. Haçlı seferinden sonraki durumları incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: IV. Haçlı Seferi, Bizans İmparatorluğu, Selçuklular



ÖZET

Author' s	Name and Surname	Bilal ULUTAŞ		
	Student Number	19810501021		
	Department	History / Medieval History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU		
Title of the Thesis/Dissertation	Results of The Fourth Crusade			

ABSTRACT

The call of Pope Innocent III to a new Crusade had a wide endorsement in Europe. The Crusaders, who started preparations for a new expedition, reached a decision to land on the shores of Egypt with Venetian ships. When the preparations were completed, the Crusaders, who had a disagreement with the Venetian Docu Enrico Dandolo about expenses had to divert the expedition to Istanbul due to the request of Enrico Dandolo. So, IV Crusade, which evolved into one of the biggest city plunders in history, began.

The IV Crusade is extremely important for both European states and the Islamic world. The change of opinion of the European states to occupy Istanbul under the leadership of the Venetians altered the course of history. Their main target was to land on the shores of Egypt and annex Jerusalem which was resided by Muslims. However, because of the influence of the Venetians, the route of expedition diverted to Istanbul, the capital of the Byzantine Empire. It is seen that the throne struggles of the Byzantine Empire emerged as the strongest evidence that could be used to legitimize the campaign. The Crusaders attempted to loot and plunder Istanbul in an unprecedented way in history.

In this study, the political, economic and social conditions of the participant states before and after the Crusade as well as most affected by it were examined. The expedition to Istanbul mostly affected the Byzantine Empire and the Turkish Seljuks, who had been fighting with the Byzantines since their first entry into Anatolia. From this point of view, in addition to the European states and barons participating in the expedition, the situation of the occupied Byzantium and its greatest rival, the Turkish Seljuks, after the IV Crusade, were tried to be examined.

Keywords: IV. Crusade, Byzantine Empire, Seljuks

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı.....	3
2. Araştırmanın Konusu.....	3
3. Araştırma Yöntemi.....	3
4. Araştırmanın Önemi.....	3
5. Kuramsal Çerçeve ve Kaynaklar.....	4
5.1. Yerli Kaynaklar.....	5
5.2. Yabancı Kaynaklar.....	10
6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ AVRUPA, BİZANS VE TÜRKİYE SELÇUKLULARINDA GENEL DURUM

1.1. IV. Haçlı Seferi'nden Önce Avrupa Devletlerinin Durumu.....	14
1.1.1. IV. Haçlı Seferi'nin Hazırlık Süreci.....	16
1.1.2. Haçlıların Venedik ile Anlaşması.....	17
1.1.3. Haçlıların Zara Şehrine Saldırısı.....	19
1.2. IV. Haçlı Seferi'nden Önce Bizans İmparatorluğu.....	21
1.2.1. II. Manuel Komnenos Sonrası Genel Durum (1180-1183).....	22
1.2.2. Andronikos Komnenos Dönemi: (1183-1185).....	23
1.2.3. Isaakios Angelos Dönemi: (1185-1195).....	25
1.2.4. III. Aleksios Angelos Dönemi(1195-1203):.....	27
1.3. IV. Haçlı Seferi Öncesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Durumu.....	28
1.3.1. II. Kılıç Arslan Dönemi (1155-1192):.....	29
1.3.2. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Meliklik ve İlk Saltanat Dönemi (1182-1196):	34
1.3.3. Rükneddin Süleyman-şah Dönemi (1196-1204):.....	35

İKİNCİ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİ

2.1. Haçlıların İstanbul'u Zaptı.....	39
2.1.1. Haçlıların İstanbul'a Gelişi.....	39
2.1.2. Haçlıların İstanbul'u Kuşatması ve İlk Saldırıları.....	40
2.1.3. Haçlıların İstanbul'u Alması ve Yağmalaması.....	42

2.2.Haçlılar ve Bizans İlişkileri.....	43
2.2.1.Aleksios ve Babası II. Isaakios'un İmparator İlan Edilmesi.....	44
2.2.2.IV. Aleksios'un Haçlıların Kalışlarını Uzatması.....	45
2.2.3.IV. Aleksios'un Sözüne Tutmaması ve Bizanslılar ile Latinlerin Çatışması.	47
2.2.4.Murtzuphlos'un İmparatorluğu yağmalaması ve II. Isaakios ve IV. Aleksios'un Ölümü.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİNİN SONUÇLARI

3.1.IV. Haçlı Seferi'nin Türkiye Selçukluları Bakımından Sonuçları	54
3.1.1.Karadeniz Sahilinin Güvenliğinin Sağlanması	55
3.1.2.Antalya'nın Fethi (1207).....	58
3.1.3.Gıyâseddin Keyhüsrev'in Alaşehir Seferi ve Şehadeti (1211)	62
3.1.4.Sinop'un Fethi (1214).....	65
3.1.5.Antalya'nın Yeniden Ele Geçirilmesi (1216)	70
3.2.IV. Haçlı Seferi'nin Bizans İmparatorluğu Bakımından Sonuçları	72
3.2.1.Bizans'ın Taksimatı	74
3.2.2.Latin İmparatorluğunun Kurulması	77
3.2.2.1.Baudouin de Flandre (1205-1206).....	78
3.2.2.2.Henri de Flandre (1206-1216).....	81
3.2.2.3.Pierre de Courtenay (1217).....	83
3.2.2.4.Robert de Courtenay (1221-1228).....	83
3.2.2.5.II. Baudouin (1228-1261).....	84
3.2.3.Bizans'ın Devamı Niteliğinde Kurulan Devletler.....	85
3.2.3.1.İznik Rum Devleti	85
3.2.3.1.1.I. Theodoros Laskaris (1204-1222).....	86
3.2.3.1.2.III. Ioannes Dukas Vatatzes (1222-1254)	90
3.2.3.1.3.II. Theodoros Laskaris (1254-1258).....	92
3.2.3.1.4.VI. Ioannes Laskaris (1258-1261).....	93
3.2.3.1.5.VIII. Mikhail Palaiogolos (1259-1282).....	93
3.2.3.2.Trabzon Rum Devleti	94
3.2.3.2.1.Aleksios ve David Komnenos (1205-1222).....	95
3.2.3.2.2.Andronikos Ghidos (1222-1235)	97
3.2.3.2.3.I. Ioannes Komnenos (Aksuh) (1235-1238).....	98
3.2.3.2.4.I. Manuel Komnenos (1238-1263).....	98
3.2.3.2.5.II. Andronikos Komnenos (1263-1266).....	99
3.2.3.2.6.Georgios Komnenos (1266-1280).....	100
3.2.3.2.7.II. Ioannes Komnenos (1280-1297)	101
3.2.3.2.8.Trabzon Rum Devleti'nun Gerileme ve Yıkılış Dönemi(1297-1461).....	102

3.2.3.3.Epiros Devleti	104
3.2.3.3.1.I. Mikhail Dukas (Komnenos)(1204-1215)	104
3.2.3.3.2.Theodoros Dukas (Komnenos, Angelos)(1215-1230)	105
3.3.IV. Haçlı Seferi'nin Genel Sonuçları	107
3.3.1.IV. Haçlı Seferi'nin Siyasi Sonuçları.....	108
3.3.2.IV. Haçlı Seferi'nin Ekonomik Sonuçları.....	113
3.3.3.IV. Haçlı Seferi'nin Sosyo-Kültürel Sonuçları	115
3.3.4.IV. Haçlı Seferlerinin Dini Sonuçları	116
SONUÇ.....	118
KAYNAKLAR	121
EKLER.....	125



KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
Ank.	Ankara
bkz.	bakınız
c.	cilt
ev.	Çeviren
D.O.B	Dictionary of Byzantium
DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
DİA	Diyanet İslām Ansiklopedisi
Ed.	Editör
haz.	hazırlayan
İ..	İstanbul Üniversitesi
İÜEFTD	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
S.	Sayı
s.	sayfa
terc.	tercüme eden
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri
yay.	yayını, yayınlayan

ÖNSÖZ

Haçlı Seferleri, Ortaçağ boyunca Avrupa ve Orta Doğu'da büyük etkiler yaratmış tarihi olaylardır. Hristiyanlar bakımından, kutsal toprakları geri alma amacını taşıyordu. Bu nedenle bu seferler Hristiyanlar için dini bir öneme sahipti ve görünürde büyük bir dini hareketi temsil ediyordu. Fakat Haçlı Seferleri irdelendiğinde aslında dini nedenler gibi görünen seferin amacının birçok etkene dayandığı araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. Ortaçağ Avrupa'sının içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durum, Batılıların kitleler halinde Doğu'nun zenginliklerine yönelmelerine neden olmuştu.

Haçlı Seferleri, İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasındaki ilişkileri derinlemesine etkiledi. Haçlı Seferleri sonucunda, Orta Doğu'da Haçlı devletleri kuruldu. Kurulan bu devletler; Kudüs Krallığı, Antakya Prenslığı, Trablusşam Kontluğu ve Urfa Kontluğu, Orta Doğu'nun dini ve siyasi haritasını değiştirdi. Haçlı Seferleri, Avrupa'da yeni ticaret yollarının açılmasına ve ekonomik büyümeye katkıda bulundu. Haçlılar, Doğu'dan getirdikleri mallarla Avrupa'ya yeni zenginlikler getirdi. Ortaçağ ve sonrasında gelişen tarih ve kültür üzerinde kalıcı bir etki yarattı. Bu seferler hala tarih, edebiyat ve sanat alanlarında büyük bir ilgi konusudur.

Bilindiği üzere ilk üç haçlı seferinin yönü kutsal topraklardı. Haçlılar Birinci Haçlı Seferi ile Kudüs'ü ele geçirmeyi başarsalar da orada tutunamadılar. Selâhattin Eyyûbi önderliğindeki Müslümanlar Kudüs'ü Haçlılardan geri aldı. Bu olaydan sonra gerçekleşen hemen hemen bütün haçlı seferleri kutsal toprakları Müslümanlardan geri almayı amaçladı. Fakat IV. Haçlı Seferi ilk üç sefer ile aynı amaçla yola çıksa da, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı yönünü İstanbul'a çevirmek zorunda kaldı.

IV. Haçlı Seferi Kudüs'ü geri almak amacıyla yola çıksa da Haçlıların Venediklere verdiği vaatleri tutamamalarından, Haçlılar seferin yönünü İstanbul'a çevirmek zorunda kaldı. Bizans İmparatorluğu başkentine gelen haçlılar tarihin gördüğü en büyük kıyım ve yağmalardan birini gerçekleştirdiler. Venedikliler Frenkler ve Latinler, İstanbul'da binlerce yıldan beri süre gelen bir kültürel ve siyasi birikiminde sekteye uğramasını sebep oldular.

Bu bilgiler ışığında IV. Haçlı Seferi sonrasında meydana gelen siyasi, ekonomik, dini ve soyo-kültürel etkiler ile Bizans İmparatorluğunun parçalanması ile ortaya çıkan devletler araştırmamızın konusunu teşkiledecektir.

Beni bu çalışmaya yönlendiren, çalışma sürecinde her türlü ilgisini eksik etmeyen, bilgi ve tecrübesiyle yol gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında bana yol gösterici olan, insanın emek vererek elde ettiği başarıların ve kazanımların önemini öğreten babam Ramazan ULUTAŞ'a, ayrıca annem Hayrunnisa ULUTAŞ'a, çalışma sürecimde heran yanımda olan ve verdiği destekle bu çalışmamı tamamlamamı sağlayan sevgili eşim Neşe ULUTAŞ'a, kızım Ecem ULUTAŞ ve Oğlum Kayra ULUTAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Bilal ULUTAŞ

KONYA-2023

GİRİŞ

IV. Haçlı Seferi'nin görünürdeki en büyük nedeni Kudüs'ün Müslümanlar tarafından fethedilmesiydi. 1187 yılında Selahattin Eyyûbî önderliğindeki Müslümanların Kudüs'ü Haçlılardan geri alması Avrupa'da büyük üzüntü ve infial yarattı. Eyyûbîler karşısında zor duruma düşen Frenkler, batıdan yardım gelmez ise tutunamayacaklarının farkındaydılar. Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için 1188 yılında III. Haçlı Seferi gerçekleştirildi ise de istenilen sonuca ulaşılamadı. III. Haçlı Seferi'nin liderliğini o dönemde güç sahibi Avrupalı devletlerin kralları üstlendi. Haçlılar genel itibari ile iki büyük güce bölündüler. Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa önderliğindeki ordu karayolu ile Anadolu üzerinden Kudüs'e ulaşmak istiyordu. Bizans topraklarından geçmek zorunda kalan Haçlılar, Bizans ile yaşadığı sorunlardan ve Bizans'ın Haçlıları başkente sokmama arzusu ile Çanakkale üzerinden Anadolu'ya giriş yapmak zorunda kaldılar. Çanakkale Boğazından Laodekia (Denizli)'ye ulaşan Almanlar, Akşehir'e ulaşarak yönünü güneye çevirmişti. Alman ordusu Konya önlerine ulaştığında, Konya'yı kuşatarak askerlerin dinlenmesini ve ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra Karaman'a yönelmiş daha sonra Silifke geçitlerinden sahile ulaşmak istemiştir. Durumdan haberdar olan Selahattin Eyyûbî ise tedirgin olmuş ve halifeye bütün Müslümanların Haçlılar ile savaşmak için yanında yer almaları için çağrıda bulunmasını istemişti. Nitekim Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Silifke'de ölümü üzerine kötü durumlara düşen Haçlılar Suriye önlerine geldiğinde acınacak bir halde idiler.

III. Haçlı seferini oluşturan ikinci kısım ise deniz yolu ile İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard ve Fransa kralı Philippe Auguste önderliğinde Kıbrıs ve Filistin kıyı şehirlerine gerçekleştirildi. Bir anda kendilerini menfi çatışmalar içinde bulan Haçlılar istedikleri başarıyı elde edemediler, Filistin sahillerinde tutunamadılar. Avrupa'ya geri dönmek zorunda kaldılar. Haçlıların ayrılışından altı ay sonra ise Selahattin Eyyûbî vefat etti. Selahattin'in ölümünden sonra kurduğu hâkimiyet oğulları ve akrabaları arasında paylaşılarak bozulmaya başladı.

XII. sonu ve XIII. Yüzyılın başlarında Haçlı seferi fikri tekrardan alevlenmeye başlamıştı. III. Haçlı seferinden edindikleri tecrübelerden en uygun harekâtın deniz

yolu ile Mısır kıyılarına olmasına karar verildi. Papa III. Innocentius, Frenkler ve Avrupalı baron ve kontlar seferin deniz yükünü çekebilecek en önemli aday olan Venedikliler ile anlaştılar. Tüccar bir devlet olan Venedikliler dini gerekçelerden daha çok maddi kaygılar içerisindeydiler. Avrupalı devletlerin vaat ettiği parayı ödeyememeleri, Venediklilerin güdümüne girmelerine neden oldu. Böylece Venedikliler 1171 yılında Bizans toprakları özellikle İstanbul'da uğradıkları kıyımın karşılığını verme fırsatı buldular. IV. Haçlı Seferi'nin İstanbul'a yönelmesini sağladılar.

Tarihin en büyük kıyımlarından birine yol açan IV. Haçlı Seferi'nin, Bizans, Bizans'ın Anadolu'da ki en büyük rakibi olan Türkiye Selçukluları ve özellikle İtalyan tüccar devletlerine olumlu ve olumsuz yönde birçok etkisi olmuştur. Bu çalışmanın amacı, IV. Haçlı Seferi'nin Türkiye Selçuklu Devleti'ne ve Bizans asilzadeleri tarafından kurulan devletlerin durumunu incelemektir. Ayrıca seferin genel itibarıyla siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve dini boyutları da ele alınacaktır.

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı IV. Haçlı Seferi sonucunda öncelikle Türkiye Selçukluları ve onlar ile komşu olan veya münasebette bulunan devletlerin tarihine ışık tutmak olacaktır. IV. Haçlı Seferi'nin sonuçları müstakil olarak çalışılmadığı gibi yapılan bazı çalışmalarda sadece Bizans'ın ardıl devletleri cihetinden ele alınmıştır. Fakat bu çalışmada IV. Haçlı Seferi sonrasında Selçukluların özellikle ticaret yollarında ve limanlardaki etkinliğinin artışı üzerinde durulacaktır. Araştırmayı yaparken bu konu çerçevesinde ve yeni bulgular toplanıp değerlendirmeye çalışılacaktır.

2. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Araştırmanın konusunu IV. Haçlı Seferi'nin sekteye uğrayan Bizans tahakkümü sonrası oluşan ortamda özellikle Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi tarihi ve ekonomisi açısından etkilerinin incelenmesidir. Cevap aramaya çalışacağımız soru ise “*IV. Haçlı Seferi'nin sonuçları nelerdir?*”. 1204 yılında gerçekleştirilen IV. Haçlı Seferi'nin etkileri uzun yıllar sürmüştür. Sahil şeritlerinde liman kentlerinin korunması ve savunması konusunda sıkıntıya düşen Bizans buraların Selçukluların eline geçmesini engelleyememişti.

3. Araştırma Yöntemi

Araştırmada doküman analizi ve mukayesesi yapılması yoluna gidileceği için nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Yazılı materyaller incelenecek, parça parça ilerleme kaydedilecektir. Belirlenen zaman aralıklarında ilgili okumalar yapılacak ve düzenli bir şekilde ilerlenecektir. Ana kaynaklar başta olmak üzere, literatürde yer alan İngilizce, Türkçe ve Farsça makaleler, araştırma eserler ve fişleme yöntemi ile kayda geçirilecektir. Elde edilen bulgular analiz edilerek mukayese edilecek ve iç tenkit ile tezin yazımı gerçekleştirilecektir.

4. Araştırmanın Önemi

Haçlı Seferleri Türk ve Dünya tarihi açısından son derece büyük önem teşkil etmektedir. Toplamda sekiz Haçlı Seferi olmasına rağmen, bu seferlerden en önemli ve en geniş etkiye sahip olan ilk dört sefer olmuştur. Buna rağmen Haçlı Seferleri

tarihinde en az araştırma yapılan seferlerden birisi, IV. Haçlı Seferi olmuştur. Haçlı Seferleri ve Selçuklu tarihi bütünüyle irdelendiğinde derin ilişkilerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye Selçuklu Devleti'nin IV. Haçlı Seferi sonrasında inkişaf devrini yaşaması da bilenen bir gerçektir. Bu açıdan baktığımızda Bizans tahakkümünün IV. Haçlı Seferi ile sekteye uğraması sonucu oluşan otorite boşluğunun ve ekonomik aktivitelerin Selçuklular tarafından doldurulduğu söylenebilir. II. İzzeddin Kılıç Arslan döneminden beri liman kentlerinin ekonomik bakımdan ehemmiyeti bilinmekteydi. IV. Haçlı Seferinden sonra ele geçen fırsatları iyi değerlendiren Selçuklular, liman kentlerinde belirgin bir üstünlük kurmaya başladılar. Bu bakımdan IV. Haçlı Seferi ve sonrasında Selçukluların özellikle liman kentlerindeki mevcudiyeti arasında büyük bağ vardır. Bu çalışma ile bu bağ araştırılarak ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

5. Kuramsal Çerçeve ve Kaynaklar

Tezi hazırlarken kullanılacak kaynaklar öncelikle dönemin çağdaşlarının kaleme aldığı çeşitli eserler olacaktır. IV. Haçlı Seferi'nin muhatabı olan her millet ve devlet açısından inceleneceği için, tüm tarafların ana kaynakları incelenmeye çalışılacaktır. Öncelikle İslam kaynaklarındaki bilgiler Latin ve Bizans kaynakları ile karşılaştırılıp tenkit edilerek yazılmaya çalışılacaktır. Literatürde IV. Haçlı seferi hakkında bir takım çalışmalar yapılmışsa da seferin sonuçları hakkında yeterince aydınlatıcı araştırmaların eksikliği göze çarpmaktadır. 1204 yılından sonra Bizans'ın içinde bulunduğu durum gözler önüne serilerek, Türkiye Selçuklularının inkişaf devrine IV. Haçlı Seferi'nin etkileri irdelenmeye ve ortaya çıkan bulgular dile getirilmeye çalışılacaktır.

IV. Haçlı Seferini sonuçları hakkında doğrudan ve derinlemesine bir araştırma olamamasına rağmen, yapılan bazı araştırmaların sonuç kısmında genelde Bizans'ın ardılı olan devletler hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Türkiye Selçuklularına etkisini ortaya çıkaran müstakil bir çalışma olmamıştır. Bu çalışmadaki temel amaç IV. Haçlı Seferi sonucunda Türkiye Selçuklularının durumunun ve Onları etkileyen unsurların yerli ve yabancı ana kaynaklar ışığında aydınlatılması olacaktır.

5.1. Yerli Kaynaklar

5.1.1. İbni Bibi: el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye

Müellif eserinde kendi Künyesini Hüseyin b. Muhammed b. Ali el-Ca'ferî er-Rugadî el-müştehir bi-İbn Bîbî el-Müneccime şeklinde kaydetmiştir. Künyesindeki Rugadî nisbesinden de anlaşılacağı üzere İran'ın Mazenderan bölgesindeki Rugad şehriendir. Babası Harzemşah Devleti'nde münşilik ve üst düzey yöneticilik görevleri üstlenmiştir. Celâleddin Harzemşah ile I. Alâeddin Keykubad arasında cereyan eden ve Celâleddin'in mağlûbiyetiyle sonuçlanan Yassı Çimen Savaşı'ndan (1230) sonra veya Celâleddin Hârizmşah'ın 1231'de Diyarbekir önlerinde Moğol kuvvetlerine yenilmesi ve ölümü üzerine Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü'l-Eşref Muzafferüddin Mûsâ'nın yanına Dımaşk'a gitmişlerdir. Alâeddin Keykubad daha sonra el-Melikü'l-Eşref'ten onları Anadolu'ya göndermesini istemiş, bunun üzerine Konya'ya gelip I. Alâeddin Keykubad'ın hizmetine girmişlerdir. Çeşitli saray görevleri ve tercümanlık gibi görevler üstlenen İbni Bibi'nin babası Mecdüddin Muhammed Tercümân, 1172 yılında ölmüştür. Babasının ölümü üzerine onun görevlerini üstlenen İbni Bibi, Dîvân-ı İnşâ ve Tuğrâ reisliğine kadar yükselmiştir.¹

İbni Bibi'nin eseri el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-umûri'l-'Alâ'iyye, Türkiye Selçuklu Devletinin yaklaşık bir asırlık bölümünün en önemli kaynağıdır. II. Kılıç Arslan'ın ölümü ve I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in veliaht ilan edilmesi ile kitabını başlatır. İbni Bibi IV. Haçlı Seferi ile ilgili doğrudan bilgiler vermese de bu süreçte Türkiye Selçuklu Devleti içerisindeki gelişmeler hakkında malumatlar içermektedir.

5.1.2. Aksarayî: Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr

Müellifin isminden de anlaşılacağı üzere Aksaraylı bir aileye mensup olduğu tahmin edilmektedir. Eserinden iyi bir eğitim aldığı, Fars ve Arap edebiyatına hakim olduğu anlaşılmaktadır. İbni Bibi'den sonra Türkiye Selçukluları ile ilgili en önemli kaynaktır. Eser 1323 yılında İlhanlıların Anadolu valisi Timurtaş'a ithaf edilmiştir.

¹ İbni Bibi, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-'Alâ'iyye*, ss.1-3.

Genel itibari ile dört bölümden meydana gelmektedir. Müellif birinci bölümde rûmî, hicrî, Yezdicerd ve Celâlî takvimlerinden bahseder. İkinci bölümü Hz. Peygamber, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler ve Abbâsîler'e ayırmıştır. Eserin üçüncü bölümünde Büyük Selçukluların kuruluşundan yıkılışına kadar cereyan eden olaylarla II. Gıyâseddin Keyhusrev'e kadar gelen Türkiye Selçukluları tarihini ihtiva eden olayları anlatır. XIII. yüzyılın ikinci yarısından XIV. yüzyılın ikinci yarısına kadar meydana gelen hadiselerle dair olan son bölüm ise kendi müşahedelerine dayandığı için eserin en geniş ve en önemli bölümünü teşkil eder.²

5.1.3. Niğdeli Kadı Ahmed: el-Veledü's-Şefîk ve'l-Hâfidü'l-Halîk

XIV. Yüzyılın ilkyarısında yaşayan Niğdeli Kadı Ahmed, hakkındaki bilgilerimiz, onun eserinin içinde kendisi ile ilgili verdiği bilgiler ile sınırlıdır. Dedesinin Çin sınırındaki Hoten şehrinde doğması ve kendisinin Türkistan asıllı ve Hoten'den olduğunu belirtmesi, Niğde'ye Türkistan'dan göç ettikleri anlaşılmaktadır. Kadı Ahmed eserini 1333 yılında tamamlamıştır. Eser, Selçuklular Döneminde Anadolu'nun genel durumu hakkında bilgiler içermektedir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluş aşamasındaki önemli gelişmeler ve Büyük Selçuklular ile mücadeleye kısaca temas edilen bu kısımda, Haçlı seferleri ve Anadolu'ya etkilerinden; Köseadağ Savaşı öncesi ortaya çıkan Moğol tehlikesi ve Moğolların Harezmsahlar ile mücadelesinden; Köseadağ Savaşı ile Anadolu'nun Moğol tahakkümüne girdiğinden bahsedilmektedir. el-Veledü's-Şefîk ve'l-Hâfidü'l-Halîk 2015 yılında Ali Ertuğrul tarafından 2 cilt halinde tercüme edilmiş ve yayına hazırlanmıştır. Kitabın birinci cildi, giriş, iki ana bölüm, sonuç, kaynakça ve karma dizinden ibarettir. Giriş bölümü, üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklardan birincisinde Selçuklular Döneminde Anadolu'nun genel durumu ve Niğde şehri ele alınmıştır.³

² Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, ss. 13-18.

³ Niğdeli Kadı Ahmet, el-Veledü's-Şefîk ve'l-Hâfidü'l-Halîk (çev. Ali Ertuğrul), TTK yayınları, Ankara, 2015, ss.57-84.

5.1.4. İbnü'l-Esir: el-Kâmil Fi't-Târîh

İbnü'l-Esir olarak bilinen İzzeddin, Mayıs 1160'da el-Cezire'de doğmuş ve 1234'te Musul'da vefat etmiştir. Doğduğu yerden ötürü Cezerî olarak da anılmıştır. Babasının Esîrüddin lakabını taşımasından ötürü İbnü'l-Esir künyesiyle tanınmıştır. İbnü'l-Esir nisbesi esasen Ebü'l-Kerem Esîrüddin'in üç oğluna da atfedilen bir isimdir. Ortaçağ'ın en güvenilir kaynaklarından biri olarak kabul edilen ve Arapça olarak yazılan *el-Kâmil fi't-Târîh* adlı eserdir. İbnü'l-Esir eserinin başındaki önsözünde, tarihe erken yaşlarda ilgi duyduğundan, yazılan tarih eserlerinde abartıların çok olmasından ve İslam tarihçilerinin batıda gelişen olaylara, batılı tarihçilerin de doğuda gerçekleşen olaylara ilgi duymadıklarını dile getirmiştir. Okuyucunun ciltlerce farklı eserlere başvurmadan bir bütün halinde ulaşabileceği bir eser neşretmek istediğini söylemektedir. Kainâtın yaratılışıyla eserine başlayan İbnü'l-Esir, Peygamberler tarihini anlattıktan sonra Sâsânî, Roma, Bizans, Selevkoslar ve Cahiliyye Araplarının tarihine değinir. Hz. Muhammed'in atalarından başlayarak hayatını ele aldıktan sonra hicri takvimin oluşumundan itibaren olayları kronolojik olarak 628/1231 yılına kadar getirir. 915 yılına kadar olan olayları Taberî'nin eserinden almıştır. 915'ten sonraki olaylar için ise bulabildiği tüm kaynakları değerlendirip birbiriyle karşılaştırarak sahih bir tarih oluşturmaya çalışmıştır. Ancak çoğu zaman kullandığı kaynakların isimlerini vermez. İbnü'l-Esir ayrıca yıl olarak farklı olsa da bağlantılı olayları bir arada zikrederek kopukluk olmamasını sağlamaya çalışmıştır. Müellifin eseri Selçuklular, Haçlı Seferleri, Abbasîler, Moğol ve Musul ve Cezire atabegliklerinin tarihileri açısından en önemli kaynakların başında gelir. Türkiye Selçukluları hakkında da derli toplu bilgilere ulaşabildiğimiz *el-Kâmil fi't-Târîh* faydalanılacak en önemli eserler arasında olacaktır. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târîh* adlı eserini 1203 yılında tamamlamış ancak daha sonra gözden geçirerek bazı eklemeler yapmıştır. Birçok dile çevrilen bu eser, bir komisyon tarafından 1985-1987 yılları arasında Türkçe'ye de çevrilmiştir.⁴

⁴ Abdülkerim Özeydin, "İbnü'l-Esir", DİA, c. 21, İstanbul, 2009, ss.26-27.

5.1.5. Anonim Selçuknâme

Farsça olarak kaleme alınan eser müellifinin bilinmemesinden dolayı Anonim Selçuknâme olarak anılmaktadır. Anonim Selçuknâme'nin 1363 yılından sonra veya bu tarihe yakın bir zamanda tamamlandığı düşünülmektedir. Eser Selçukluların tarih sahnesine ilk çıkışından, Türkiye Selçuklularının yıkılışına kadar hatta 1363 yılına kadar bilgiler içermektedir. En önemli özelliği ise Türkiye Selçukluları ve beylikler döneminin en değerli ve orijinal kaynaklarından biri olmasıdır. Merhum Selçuklu tarihçisi Osman Turan'ın da sıklıkla başvurduğu bir kaynak olması hasebiyle kronolojik verilerinin isabetli olduğu görüşü yaygındır.⁵

5.1.6. Diğer Yerli Kaynaklar:

Türkiye Selçukluları Dönemini anlatan diğer önemli bir kaynak da Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah'ın *Câmi'ü'd-Düvel*⁶ adlı eseridir. Vekâyiname türünde bir eser olan *Câmi'ü'd-Düvel* yaratılıştan 1670 yılına kadar olan olayları kapsamaktadır. Prof. Dr. Ali Öngül, Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin *Câmi'ü'd-düveli*'nin Tenkitli Metin Neşri ve Tercümesini yapmıştır. Selçuklular ve Anadolu Beylikleri ve *Câmi'ü'd-Düvel* Selçuklular Tarihi: Horasan-Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları şeklinde iki cilt olarak yayınlanmıştır. Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah eserini oluştururken daha önceki kaynaklardan yararlanmış fakat kendine has bir üslup geliştirmiştir. Daha geç bir dönemde yazıldığı için kendisinden önceki kaynaklardan da istifade etmiştir. Bu bakımdan ikinci elden kaynak niteliğindedir.

Diğer bir eser ise Hamdullah Müstevfi-i Kazvini'nin *Tarihi Güzide*⁷ isimli eseridir. *Tarihi Güzide* gerek dil ve üslup, gerekse tarihi bilgiler bakımında küçümsenmeyecek bir kaynaktır. Vekâyiname türü bir kaynak olan *Tarihi Güzide*, Selçuklular bahsinde onlarla ilgili değerli bilgiler içermektedir. Erkan Göksu'nun

⁵ Anonim, Selçukname, (çev. Fahrettin Coşguner, H. İbrahim Gök), Atıf Yayınları, Ankara, 2014, s.8-17.

⁶ Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel Selçuklu Tarihi*, çev. Ali Öngül, Kabalıcı Yayınları, İstanbul, 2017.

⁷ Hamdullâh Müstevfî-i Kazvînî, *Târih-i Güzide* (ed. Erkan GÖKSU), Bilge Kültür Yay., İstanbul, 2015.

editörlüğünde 2015 yılında Selçuklular ile ilgili bölümü Zikr-i Padişah-i Selçukiyan adıyla yayınlanmıştır.

Günümüz çalışmaları ele alındığında ise Türkiye Selçukluları konusunda birçok araştırmaya vardır. Bunlardan en önemlisi merhum Osman Turan tarafından yapılmıştır. Onun *Selçuklar Zamanında Türkiye* isimli çalışması Selçuklu tarihi açısından bir mihenk taşı görevi görmektedir. Eserde IV. Haçlı Seferi sırasında, Bizans ve Avrupa'nın durumu hakkında çok bahis geçmese de Selçuklular ile ilgili tafsilatlı bilgiler içermektedir. Ayrıca Osman Turan'a ait *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar* ile *Selçuklular ve İslamiyet* isimli eserler de araştırmacılara yol gösterici nitelikte eserlerdir. Değınmemiz gereken bir diğeri önemli araştırmaya ise Mükrimin Halil Yinanç'a ait *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri* isimli eserdir. Ayrıca Ali Sevim'e ait; *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*, ele aldığımız Dönem hakkında bilgi içeren eserlerdir. Bunun yanı sıra , Tuncer Baykara tarafından hazırlanan *I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi Şehit*, Selim Kaya tarafından hazırlanan doktora tezi *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman-şah Dönemi Selçuklu Tarihi* çalışmaları da doğrudan IV. Haçlı Seferi'nin sonuçlarına yönelik çalışmalar olmasa da incelediğimiz dönem hakkında yapılmış araştırma eserlerdir.

Haçlı Seferleri hakkında ülkemizde çalışmalar yapan bilim insanlarının en önde gelenleri Fikret Işıltan ve Işın Demirkent'tir. Bizans kaynaklarının çevirisi konusunda bilim camiasına ışık olmuşlardır. Niketas Khoniates'a ait *Historia* isimli eserin farklı bölümleri hem Fikret Işıltan hem de Işın Demirkent tarafından tercüme edilmiştir. Ayrıca bu iki bilim insanının Bizans ve Haçlı tarihi konularında çok sayıda eseri bulunmaktadır. Işın Demirkent Niketas Khoniates'e ait eserin IV. Haçlı Seferi'nden bahseden kısmını *İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması(1195-1206)* adı ile çevirmiştir. Bahsedilen kaynaklar haricinde MEB İslam Ansiklopedisi ile Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin gerekli maddelerinden de istifade edilecektir. Burada adını zikretmediğimiz daha nice eserin ilgili bölümlerine incelenip elde edilen bilgiler mukayeseli bir şekilde değerlendirilecektir.

5.2. Yabancı Kaynaklar

5.2.1. Geoffroi De Villehardouin, Henri De Valenciennes: IV. Haçlı Seferi Kroniği

Geoffroi De Villehardouin (1160-1212?) Fransız şövalye ve tarihçidir. IV. Haçlı Seferi'ne kadar Champagne kontluğunda üst düzey diplomasi ve askeri görevlerde bulunmuştur. IV. Haçlı Seferi sürecinde Frenkler ile Venedikliler arasında elçilik görevleri üstlenmiş ve İstanbul'un Zaptını bilfiil yaşamıştır. Bu bakımdan kronikte anlatılanlar daha çok Frenkler ve diğerlerinin İstanbul Seferi'nin gerekliliğini savunacak şekilde yanlı olarak kaleme almıştır. Eser, IV. Haçlı Seferi'nin hazırlık aşamalarından başlar ve Bonifacio Del Monferrato'nun Bulgarlar ile yaptığı bir savaşta ölümü ile son bulur.

Villehardouin eserinde haçlı seferi ile ilgili konuların haricinde hemen hemen hiçbir şeye yer vermez. Seferin hazırlık aşamasında Venedikliler ile görüşmek üzere gönderilen altı kişilik heyetin içinde bulunması, olayları bizzat görerek yazdığının kanıtıdır. Ayrıca sefer sürecinde birçok kez elçilik ve temsilcilik görevleri üstlenmiş olması onun ikna kabiliyetinin yüksek olduğunu gözler önüne sermektedir. Kroniğin içeriğini dikkatle irdelediğimizde Frenkler yaptığı eylemlerin hemen hemen hepsini savunma veya açıklama gayretine düştüğü görülmektedir.⁸

5.2.2. Robert De Clari: İstanbul'un Zaptı

Villehardouin'in aksine, asil ve soylu olmayan Robert de Clari fakir bir şövalye idi. Kardeşi ile IV. Haçlı Seferi'ne katılan Robert de Clari, sefer boyunca gördüklerini sıradan bir gözle kaleme alması önemlidir. Bu da bizlere asil ve soylu kişilerin kaleme aldığı kaynakların göz ardı edip değinemediği konulara değinmesine neden olmuştur. Eserin içeriğine baktığımızda soylu kişilerin eylemleri ve söylemleri yanında, kamp dedikoduları, askerlerin yöneticilere bakış açısını algılamamızda önemli bilgiler

⁸ Geoffroi De Villehardouin, IV. Haçlı Seferi Kronikleri, çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, 3. Baskı, ss.9-24.

içermektedir. Bizanslılara iyi bir gözle bakmayan Robert de Clari'nin, Venediklilere yakınlık duyduğu aşikârdır.⁹

5.2.3. Niketas Khoniates: Historia

Niketas Khoniates'in tam olarak bilinmemekle birlikte 1155 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Laodikia (Denizli) yakınlarındaki Khonia (Honas)'da doğduğu söylenmektedir. Varlıklı bir aileye mensup olan Niketas henüz 9 yaşında iken ağabeyinin yanında dini eğitim için İstanbul'a gönderilmiştir. Vergi danışmanlığı, imparatorluk sekreterliği ve Üçüncü Haçlı seferi sırasında Filipe (Philippopolis) valiliği görevlerini üstlenmiştir. Khoniates'in Angeloslar döneminde ise sarayda daha üst düzey görevler aldığı bilinmektedir. IV. Haçlı Seferi sonrasında çıkan karışıklıkla yönetimi ele geçiren Aleksios Dukas, Murtzuphlos Niketas'ın görevine son vererek kayın pederini bu göreve getirmiştir. Daha sonra Theodoros Laskaris'in yanına İznik'e giden Niketas, eserini burada tamamlamıştır. Eser içerik olarak Anna Komnena'nın eserinin bittiği yerden başlayarak IV. Haçlı seferi sonuna kadar olan süreci ele almaktadır. İstanbul'un Latinler tarafında zaptını etkileyici ve duygusal bir şekilde kaleme alan Niketas, üzüntüsünü dile getirmekten kendini alamamıştır.¹⁰

5.2.4. Gorgios Akropolites: Vekayinâme

Georgios Akropolites, 1217 yılında İstanbul'da doğmuştur. Doğduğu sıralarda İstanbul daha çok Venediklilerin etkin olduğu Latin İmparatorluğu tarafından yönetiliyordu. Akropolites iyi bir eğitim gördü. Theodoros Laskaris'in kuruculuğunu üstlendiği İznik İmparatorluğu'nda görevler aldı. Özellikle Laskaris'in damadı olan İonnes Dukas Batatzes zamanında eğitim faaliyetleri için zemin buldu. Ayrıca onun zamanında üst düzey görevler aldı. Batatzes'in oğlu II. Theodoros ile yakın arkadaş olan Akropolites, sonraları onun eğitmeni oldu. Eser IV. Haçlı Seferi sonrası yaşanan olaylar hakkında en önemli kaynaklardan biridir. Haçlıların İstanbul'u işgalinden başlayarak özellikle İznik İmparatorluğu hakkında bilgiler vermektedir. Bizans

⁹ Robert De Clari, İstanbul'un Zabtı, çev. Beynun Akyavaş, TTK Yayınları, Ankara, 1994, ss.1-41.

¹⁰ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2013, 2. Baskı, ss.25-33.

tahakkümünün sekteye uğraması sonucunda ortaya çıkan ardıl devletler ve imparatorluklar hakkında da önemli bilgiler içermektedir.¹¹

5.2.5. Diğer Yabancı Kaynaklar:

IV. Haçlı Seferi öncesi hakkında bilgi veren bir diğer kaynak *Ioannes Zonaras*'ın *Tarihlerin Özeti* isimli eseridir. Yazarın doğduğu yer, öldüğü yer ve ailesi hakkında hiçbir bilgi yoktur. Alexios Komnenos'un (1081-1118), onun oğlu Ioannes Komnenos'un (1118-1143) ve onun oğlu Manuel Komnenos'un (1143-1180) imparatorluk yaptığı zamanları kapsayan süre içinde yaşadığını, kaleme aldığı yapıtıdan öğreniyoruz. Eser IV. Haçlı Seferi hakkında bilgi içermese de, seferin nedenlerinin saptanması konusunda bize önemli ipuçları vermektedir.

Yabancıların yaptığı tetkik eserleri incelediğimizde, birçok değerli araştırma göze çarpmaktadır. Bunların ilki Steven Runciman tarafından kaleme alınan ve üç cilt halinde basılan "*Haçlı Seferleri Tarihi*" isimli eseridir. Eserin üçüncü cildi IV. Haçlı Seferi hakkında hazırlık sürecinden seferin sonuna kadar çarpıcı bilgiler içermektedir. Özellikle batılı kaynaklardan sıkça istifade edilmiştir. Bu sebeple oldukça derli toplu bir çalışmadır. Yararlanılacak olan bir diğer eser, William Heyd tarafından kaleme alınan "*Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*" isimli çalışmadır. Bu eser özellikle IV. Haçlı Seferi öncesi ve sonrası ticari ve askeri faaliyetler hakkındaki bilgiler açısından büyük önem arz etmektedir. Bizans ve Venedik ilişkileri konusunu bütün yönüyle gözler önüne sermektedir. Venediklilerin IV. Haçlı Seferi'ni neden Bizans üzerine yönlendirdikleri sorusu da bu çalışmadan hareketle cevaplandırılabilir. Konu hakkında çalışmalar yapan bir diğer bilim insanı ise Donald MacGillivray Nicol isimli İngiliz Bizantologtur. Bizans-Venedik ilişkileri konusunda çalışmalar yapmıştır. "*Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*" isimli eserinde IV. Haçlı Seferi sürecince Bizans ve batılı devletler arasındaki ilişkiler konusunda bilgiler verilir. Bunların yanı sıra dönem hakkında çalışmalar yapan bilim insanları ve eserleri şu şekilde sıralanabilir. Bizans ve Avrupa tarihi hakkındaki eserler: Georg Ostrogorsky

¹¹ Georgios Akropolites, *Vekayiname*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, ss.5-10.

“Bizans Devleti Tarihi”, Aleksandr A. Vasiliev “Bizans İmparatorluğu Tarihi”; John Holden’ın hazırlamış olduğu “Bizans Tarih Atlası”; Cecile Morrison, “Bizans Ekonomisi”; Charles Seingnobs, “Avrupa Milletlerin Mukayeseli Tarihi”; Henri Pirenne “Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi”... v.b.

Türkiye Selçukluları hakkında kayda değer çalışmalar yapan başlıca yabancı bilim insanları ise şu şekilde sıralanabilir. Bunlar arasında öncelikli olarak Fransız tarihçi Claude Cahen yer alır. Cahen özellikle Türkiye Selçukluları hakkında yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. *Osmanlılardan Önce Anadolu Türkler* isimli eserinde IV. Haçlı Seferi öncesi ve sonrası Türkiye Selçuklularının siyasi ve ekonomik durumunu farklı bir bakış açısı ile ve isabetli değerlendirmelerle ele alır. Türkiye Selçukluları hakkında çalışma yapan bir diğer bilim insanı ise Rus tarihçi Viladimir Gordlevski’dir. “*Anadolu Selçuklu Devleti*” isimli eserinde Selçukluların II. Kılıç Arslan’dan itibaren hız kazanan denize doğru hareket eğilimi hakkında çarpıcı açıklamalar yapmıştır.

6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Literatür taraması yapıldıktan sonra elde edilen bulgular değerlendirildiğinde IV. Haçlı Seferi’nin sebep olduğu değişikliklerin Türkiye Selçuklularına etkileri hakkında hiçbir çalışma yapılamadığı görülmektedir. Özellikle Bizans’ın kesintiye uğraması sonucunda IV. Haçlı Seferi sonrası Batılı kaynakların azlığı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bu süreçte Venedik ve diğer tüccar devletlerin Selçuklular ile ilişkileri artmış ve temaslar çoğalmıştır. Liman kentlerinin fetihleri ile ilgili bilgiler mevcut olup, IV. Haçlı seferine bağlantılı olarak ele alınıp incelenmesi yapılmamıştır. Bu nedenle hem batılı kaynaklarda hem de yerli kaynaklarda konu ile ilgili veriler toplanmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİ ÖNCESİ AVRUPA, BİZANS VE TÜRKİYE SELÇUKLULARINDA GENEL DURUM

1.1. IV. Haçlı Seferi'nden Önce Avrupa Devletlerinin Durumu

Haçlı Seferleri, XI. ve XIII. yüzyıllar arasında Batı'dan Doğu'ya yapılan seferler dizisidir. Bu seferler, görünürde Hristiyan Avrupa'nın Kutsal Topraklar olarak bilinen bölgeyi ele geçirmek ve Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak yani dini amaçla başlatılmıştır. Bununla birlikte siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok sebebe dayanır. Bu konulara burada değinilmeyecektir. İlk Haçlı Seferi, 1096-1099 yılları arasında gerçekleşmiştir. Sonraki dönemde de birçok Haçlı Seferi düzenlenmiştir. Haçlı Seferleri, Orta Çağ'ın dini, siyasi ve kültürel karakteristiği olarak kabul edilir. Bu seferlere katılanlar, "Haçlılar" olarak adlandırılmış ve seferler papalar tarafından kutsal bir görev olarak tanımlanmıştır.

Haçlı Seferleri, Batı Avrupa'da bir dizi faktörün birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Belirttiğimiz gibi bunları konu edinmek araştırmamızın amacından sapmasına yol açacağından burada bunlar üzerinde durmayacağız. Ancak konumuzu teşkil eden döneme kadar olan süreçte meydana çıkan sonuçlar kısaca irdelenecektir.

İlk Haçlı Seferi'nde, Haçlılar Kudüs'ü ele geçirdi ve Kutsal Kudüs Krallığı'nı kurdu. Ancak, Müslümanların tepkisi ve iç çatışmalar nedeniyle Haçlı Krallığı sürekli olarak tehdit altındaydı. Daha sonra gerçekleşen Haçlı Seferleri, Kutsal Kudüs Krallığı'nın varlığını sürdürmesi ve diğer bölgeleri fethetme girişimleri olarak devam etti. Bununla birlikte, Haçlılar sonunda Kudüs'ü 1187'de Selahaddin Eyyubi'nin liderliğindeki Müslüman bırakmak zorunda kaldı

. Haçlı Seferleri, Batı Avrupa ve Doğu Akdeniz arasındaki bütün bölgelerde derin etkiler bıraktı. Avrupa'da birçok askeri, ekonomik ve sosyal değişimi tetikledi. Ayrıca, Avrupalılar ve Doğu Akdeniz halkları arasındaki kültürel etkileşimi artırdı ve Batı Avrupa'ya yeni fikirler, ticaret yolları ve teknolojiler getirdi. Haçlı Seferleri'nin sonuçları ve etkileri karmaşıktır ve tarihçiler arasında farklı yorumlamalar vardır. Ancak, Haçlı Seferleri Orta Çağ'ın en önemli olaylarından kabul edilir. Bir başka

ifadeyle Avrupa ve İslam dünyası arasındaki ilişkileri ve tarihini şekillendiren bir dönüm noktasıdır.¹²

Haçlı Seferi'nin geneli göz önünde bulundurulduğunda Haçlıların planladıkları gibi din kardeşlerine yardıma gittiği tezi pek kabul görmez. Çünkü asıl gayeleri dile getirdikleri gibi din kardeşlerini Türklerin ve Müslümanların baskısından kurtarmak olmadığı davranışlarından hemen belli oldu. Daha kendi topraklarından yola çıkmadan Yahudilere yaptıkları zulümler, Macar topraklarından geçerken yaptıkları taşkınlıklar, Bizans topraklarında Hristiyan halkın mallarına ve ürünlerine karşı sergiledikleri yağma hareketleri buna örnek gösterilebilir. Bu yüzden haçlı seferlerinden sadece Türkler ve Müslümanlar değil tüm Doğu Hristiyanları da etkilendiler.

III. Haçlı seferinden sonra yeni bir Haçlı Seferi fikri sürekli dillerde olsa da gerekli ortam ve şartların oluşması için yaklaşık 10 yıl gibi bir zamanın geçmesi gerekecekti. 8 Ocak 1198 yılında Papa seçilen III. Innocentius son derece hırslı ve ihtirashlı bir kişi idi. Papa seçildiğinde 37 yaşında olan III. Innocentius II. Urbanus tarafından ortaya atılan ve o güne kadar defalarca gerçekleştirilen haçlı seferlerinin kendi himayesinde tekrar yapılması gerektiğine inanıyordu.

III. Innocentius Papa seçildiğinde İngiltere'de Aslan Yürekli Richard ve Fransa'da Philippe Auguste'in krallığı hüküm sürmekte idi.¹³ Innocentius Paris'te teoloji ve Bologna'da hukuk eğitimi almıştı. İtalyan asıllı bir aileye mensuptu. Papa seçildiğinde kendisine karşı gelebilecek bir gücün olmaması kuvvetlenmesini sağladı. Nitekim Papa seçildiğinde kendisine en güçlü rakip olabilecek kişi olan IV. Heinrich dört ay önce ölmüştü. Sicilya vârisesi olan eşi Konstanza ise Sicilya tahtını ve küçük yaştaki oğlunu, Papa III. Innocentius'a bırakmıştı. IV. Heinrich 'in ölümünden sonra yerine kardeşi Philippe geçmek istese de, hanedanın düşmanı Welf ailesinden Otto Van Braunschweig taht iddiasında bulununca, Almanlar bir iç savaşa sürüklendiler. 1199 yılında ise İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard'ın ölümü üzerine kardeşi Yurtsuz John ve yeğeni Arthur taht kavgasına tutuştular. Fransa Kralı Philippe ise bu

¹² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Dünya Yay., İstanbul, 2012, 2. Baskı, ss.1-19.

¹³ Geoffroi De Villehardouin, s.3.; Robert De Clari, *İstanbul'un Zabtı*, çev. Beynun Akyavaş, TTK Yayınları, Ankara, 1994, s.1.

çatışmadan karlı çıkacağını düşünerek bu taht kavgasına müdahil olmuştu. Yaşanan olaylarda görüldüğü gibi Avrupa'nın içinde bulunduğu durum Papa III. Innocentius'un hâkimiyetini kolaylaştırmıştır.¹⁴

1.1.1. IV. Haçlı Seferi'nin Hazırlık Süreci

IV. Haçlı seferi başlamadan önce Avrupa'da kontlar ve baronlar güç kazanmaya başlamıştı. Bunun başlıca nedeni ise büyük devletlerin genel itibari ile taht kavgalarının içinde bulunmasıydı. Kontlar, yeni bir Haçlı Seferi ile Birinci Haçlı Seferi'nden beri amaçları olan Doğu'da yeni yönetim yerleri oluşturmak ve ekonomik olarak zor durumda bulunan Avrupa'dan kurtulmak istiyorlardı.¹⁵ Champagne kontu olan Thibaut¹⁶ Ecry isimindeki şatosunda 1199 yılının kasım ayında düzenlediği şövalye müsabakaları sırasında diğer baron ve kontlara yeni bir Haçlı Seferi yapılmasını dile getirdi.¹⁷ Thibaut ile canlanan Haçlı Seferi fikri kısa sürede Avrupa'da kabul gördü. Böyle bir hareketin önderliğini üstlenmek isteyen genç ve ihtiraslı Papa hemen, bu sefer için fikri hazırlıklara başladı. Papa III. Innocentius Haçlı Seferi için taraftar toplamak adına sefere katılacak herkesin bir yıl boyunca günah çıkarabileceğini ve bütün geçmiş günahlarının affedileceğini bildirdi. Fransa'da Foulques de Neuilly isminde bir aziz Haçlı Seferlerine taraftar toplamak için vaazlar vermeye başladı. Neuilly son derece güçlü bir hitabet yeteneğine sahipti. Birinci Haçlı Seferi'nde kitleleri etkileyen Pierre L'Ermite gibi hırpani bir giyimin tam tersine güzel kıyafetler giyen ve zengin bir aileden gelen birisi idi. İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard'a gururunu, şehvetini ve hasisliğini bırakmasını söylemesiyle tanınıyordu. Neuilly, Thibaut'ın şatosunda yapılan atıcılık oyunlarında da bulunmuş ve oradaki kont ve baronları etkileyen bir konuşma yapmıştı.¹⁸ Almanya'da ise Pairis manastırı rahibi Martin'in vaazları, Neuilly kadar etki yaratmıştı. Bu vaazlara katılan kont ve

¹⁴ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 4. Baskı, Dünya Yayınları, İstanbul, 2013, s.167.; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c. III.*, çev. Fikret Işıltan, Ankara, 2019, s.96.

¹⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.2.

¹⁶ Champagne kontu Thibaut hem İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard hem de Fransa Kralı Aguste Phillip'in yeğeni idi."Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c. III.*, s.95.

¹⁷ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.4.

¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c. III.*, s.97.

baronlar Fransa Kralı Philippe Auguste'in baskıcı ve disiplinli tutumunda kurtuluşun en iyi yolu olarak Haçlı Seferini görmüşlerdi.

IV. Haçlı Seferi'ne liderlik konusunda ise; Papa Krallardan daha çok kont veya baronların liderlik yapmasını istiyordu. Üçüncü Haçlı Seferi'nde kralların kendi ihtirasları için birbirleri ile çatışmış olmaları yeni Haçlı Seferi'nde aynı hataya düşülmemesini zaruri kılıyordu. Liderin güçlü bir kraldan ziyade Papa'nın denetiminde olabilecek bir kontun olması daha uygun gözüküyordu. Yeni Haçlı Seferi'nin lideri olarak Thibuat seçilse de bir süre sonra ölmesi üzerine yerine Bonifacio de Monferrato seçildi. Monferrato'nun seçilmesi gayet doğal bir sonuçtu. Doğu ile ilişkileri gayet iyi durumdaydı. Babası Guillaume Filistin'de bir toprak sahibi olarak ölmüştü. Fakat Bonifacio'nun yeni haçlı lideri olması Papa III. Innocentius'un yetkilerini zayıflatacağından, Papayı tedirgin etmişti.¹⁹

1.1.2. Haçlıların Venedik ile Anlaşması

İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard yapılacak bir Haçlı Seferi'nin daha savunmasız olan Mısır kıyılarına yapılmasının uygun olacağını dile getirmişti. Bunda İngiltere kralının Üçüncü Haçlı Seferi sırasındaki tecrübelerinin etkili olduğu söylenebilir. Fakat deniz aşırı bir sefer için en büyük sorunu ordunun sevkiyatı ve iaşe meselesi oluşturuyordu. Bu kadar çok askerin sevkiyatını sağlayabilecek kapasitesi olan Deniz Cumhuriyetleri arasında en uygun olanına karar vermek gerekiyordu. Pisa ve Cenovalılar kendi aralarında savaş halinde oldukları için ve Doğu Akdeniz sularında Bizanslılardan aldığı imtiyazlardan dolayı daha rahat hareket eden Venedikliler ön plana çıkmıştı.

Haçlı seferi için bir birlik oluşturan baronlar ve kontlar sevkiyat işini görüşmek için Venediklilere altı elçi göndermeye karar verdiler. Haçlılar tarafından Venediklilere gönderilen elçilerin içinde tarihçi Geoffroi De Villehardoun da vardı. Haçlılar tüm işlerin yürütülmesi ile ilgili yetkileri, hatta anlaşma yetkilerini bu altı elçiye verdiler.²⁰ 1201 yılının şubat ayında Venediğe ulaşan elçiler, Venedik Dukası

¹⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c. III.*, s.98.

²⁰ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.6.

Enrico Dandolo²¹ ile görüşmek istediler. Venedik Dukası doksanlı yaşların üstünde olmasına rağmen son derece hırslı ve dindar bir insandı. Altı elçi yanlarında getirdikleri güven mektuplarını Dukaya gösterdiler. Mektuplarda bu altı adamın anlaşma konusunda yetkili oldukları da yazıyordu.

Venedik Dukası Enrico Dandolo meclisini toplayarak, olanlar hakkında bilgilendirildi. Elçilere ise karar vermeleri için dört gün beklemelemlerini söyledi. Duka meclise elçiler tarafından getirilen şu mektubu okudu. “Bizi size, Tanrı izin verirse İsa'nın utancının intikak ve Kudüs'ü yeniden fethetmek için Haç giyen Fransa'nın baronları gönderdi. Onlar kendilerine, kimsenin sizin kadar yardımı dokunmayacağını bildikleri için bu mektubu size gönderdiler. Sizden bu deniz aşırı sefer için ulaşım ve savaş gemileri verilmenizi istiyorlar.”²² Mecliste mektup okunduktan sonra elçilere masrafların ne şekilde karşılanacağı sorulduğunda pazarlıklar başlamıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda 4500 at ve şövalye ve 20.000 piyadenin sevkiyatı ve iaşe ihtiyaçlarının karşılanması için 85.000 Köln Mark'ı verme konusunda anlaşmaya vardılar.²³ Anlaşma sağlandıktan sonra geri dönen elçiler durumu kontlara bildirdiler.

Haçlılar Paskalyadan sonra 2 Haziran 1202 tarihinden itibaren yavaş yavaş memleketlerinden ayrılarak Venedik'e doğru yola çıktılar. Venedik'e varmaya başlayan Haçlılar Saint Nicolas Adası'nda toplanmaya başladılar. Adaya yerleşen Haçlılar için Venedikliler tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir Pazar kurdular. Venediklilerin oluşturdukları donanma (naveler, kadirgalar ve nakliye gemileri) sayı itibariyle son derece fazla idi. Adaya toplanan Haçlıların ve ordunun 3 katı kadar insanı taşıyabilecek kapasitedeydi. Venedikliler Haçlıların taahhüt ettikleri paranın toplanmasını bekliyorlardı; fakat haçlı gruplarının bazıları başka limanlardan hareket etme düşüncesinde olunca yeteri kadar para toplanamamıştı. Saint Nicolas Adası'na yerleşen tüm baron ve kontlardan Venedik Dukası mutabık oldukları ücretin

²¹ "Enrico Dandolo ekonomi ve ticari bilgiler konusunda son derece maharetli ve ömrü boyunca ticari faaliyetlerde bulunmuş bir insandı. Nitekim gençlik yıllarında İstanbul'da ticari bir amaçla bulunduğu sırada karıştığı bir kavga esnasında görme yetisini kaybetmiştir. Bu hırsı ile IV. Haçlı Seferi'nin kutsal topraklara değil de İstanbul'a yönelmesinde son derece etkili olduğu söylenebilir.", Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.170.

²² Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s. 7.

²³ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s. 8.

verilmesini istedi.²⁴Haçlıların düşündükleri dört bin şövalyeden sadece bin kadarı, Yüz bin piyadeden ise elli-altmış bin kadarı Venedik'e gelmişti. Bu yüzden toplanacak ücreti tamamlayamamışlardı. Bu durumu Dukaya bildiren Haçlılar, Dukadan şu cevabı aldılar. Aralarında yapılan anlaşma gereğince tüm Venedikli tüccarlar hiçbir ticari faaliyette bulunmadıklarını ve bir buçuk yıldır kazanç sağlamadıklarını söyledi. Adamlarının ve kendisine taahhüt edilen ücretlerin bir an evvel ödenmesini istedi. Aksi takdirde adadan dışarıya adım attırmayacaklarını ve yiyecek temin etmeyeceklerini söylediler. Haçlılar üzerlerinde olan bütün değerli kap kacaklarda dâhil ne varsa Venedik Dukasına vermelerine rağmen halen 34.000 mark açıkları vardı. Haçlıların parayı ödeyememesi üzerine Enrico Dandolo Meclisi toplayarak durumdan haberdar etti. Bir karar vermeleri gerekiyordu.

1.1.3. Haçlıların Zara Şehrine Saldırısı

Venedik'in, Haçlıları geri çevirmesinden dolayı kendilerinin kötü bir ün kazandıracağı fikri ağır bastı. Sefere çıkılmasını ve Haçlıların, ilk kazançlarıyla borçlarını ödemesi koşuluyla kabul ettiler. Kış gelip çattığı için de seferin yapılamayacağını, bunun sebebinin de Haçlıların Venedik'e geç gelmeleri olduğunu belirttiler. Fakat kendileri için sürekli sorun çıkaran Zara²⁵şehrine birlikte bir sefer düzenleyebileceklerini bildirdiler. Kendi aralarında görüşen baronlar durumu kabul ettiler. Zara şehrinin kuşatılması üzerine anlaşma sağlandı ve harekete geçildi. Şehir 11 Kasım 1202 yılında Enrico Dandolo öndeliğinde kuşatıldı. Zara dini olarak Katolik kilisesine bağlı bir şehirdi. Kuşatmadan sonra şehri ele geçirenlerin Papa tarafından aforoz edildiğine dair bir mektup aldılar. Buna karşılık Haçlılar da Papa'ya karşı hamle olarak kendilerini affetmesi için elçiler gönderdiler. Yapılan bu sefere katılan Haçlıların Venediklilerin şantajına kurban gittiğini öğrenen Papa, III. Innocentius Haçlıların aforozunu kaldırmasına rağmen Venediklilerin aforozuna devam etti. Sonuçta Venedikliler bu olaya hiç aldırış etmediler.²⁶

²⁴ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s. 18.; De Clari, *İstanbul'un Zabtı*, s.6.

²⁵ "Zara şehri bugünkü Hırvatistan sınırları içinde olan bir kıyı şehridir. Venedikliler tarafından kuşatıldığı dönemde dini olarak Katolik kilisesine bağlıydılar" Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.172.

²⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c. III.*, s.102.

Bonifacio de Monferrato Alman İmparatorluğu'nda bulunduğu sırada imparatorun karısının kardeşi olan birisinin Bizans'tan geldiğini söyledi. Bu gelen kişi aslında Bizans veliahdı idi. Amcası III. Aleksios tarafından tahtı gasp edildiği için Almanya'ya kardeşinin yanına geldiğini dile getirdi.²⁷ Bu durumdan faydalanmak isteyen Venedik Dukası maddi olarak sıkıntı içinde olan Haçlıların Yunanistan ve İstanbul'a düzenleyecekleri seferle iâşe ve para ihtiyaçlarını karşılayabileceklerini belirtti. Haçlılar IV. Aleksios'un kendilerine katılması için Alman İmparatorluğuna iki şövalye göndererek onu yanlarına getirdiler. Aleksios bu duruma çok sevindi. Tahtı tekrar geri alma fikri ile Haçlıların tüm tekliflerini kabul etti. Haçlılar içinde bu fikir en makul olanı idi. Mısır, Babilon ve İskenderiye'ye gittiklerinde hiç para ve iâşeleri kalmadığı için açlıktan ölme tehlikeleri bile vardı. Bu nedenle İstanbul'a gidip Aleksios'un vaat ettiği yardımlar ile kutsal topraklara hareket etmek daha mantıklı olacaktı.

Alman kralı Friedrich Barbarossa'nın oğlu IV. Heinrich babasından sonra tahta geçince kardeşi Philippe'i Bizans İmparatoru II.İsaakios'un kızı İrene ile evlendirmişti. II. İsaakios, kardeşi III. Aleksios tarafından bir saray ihtilali ile tahtan indirilerek, gözlerine mil çekilip oğlu ile birlikte zindana atıldı. Bir fırsatını bularak zindandan kaçmayı başaran IV. Aleksios doğruca kız kardeşinin kocası Philippe'nin yanına Almanya'ya gitti.²⁸ Haçlıların Zara'yı zapt ettikleri ve Korfu adasına doğru yola çıktıkları sırada Haçlılara ulaşan IV. Aleksios seferin Bizans üzerine yapılarak tahtın tekrar kendisine verilmesi halinde bazı vaatlerde bulundu. Böylece taht için hak iddiası olan Aleksios, Venedikliler ve Haçlılar için bulunmaz bir kumaş oldu. Haçlılara, Aleksios adına (hamisi olarak) tahtta hak iddia etme fırsatı doğdu.²⁹ Buna göre IV. Aleksios, eğer Haçlılar kendisinin tahta tekrar çıkmasını sağarlarsa orduya ödenmek üzere 200.000 mark vereceğini ve filonun bir yıllık masrafını üstleneceğini, kutsal toprakların bakımı ve korunması için 10.000 asker görevlendireceğini vaat

²⁷ De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.10.

²⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.170.

²⁹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, 10. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2019, s.382.

etti.³⁰ Böylece Haçlı filosuna katılan Bizans varisi İstanbul kuşatması ve seferi için yola koyulmuş oldu.

1.2. IV. Haçlı Seferi'nden Önce Bizans İmparatorluğu

Bizanslılar 1071 Malazgirt muharebesinde sonra toparlanma çabası içinde olsalar da bir türlü eski şaşaalı günlerine tekrar dönememişlerdir. Selçukluların Anadolu'ya yerleşmesine müdahale etmek isteyen Bizanslılar Papa II. Urbanus önderliğinde batıdan yardım istemek zorunda kaldılar. Batılılar 1097, 1101, 1147 ve 1189 yıllarında yapılan Haçlı Seferleri ve 1107, 1147 yılında doğrudan Bizans topraklarına yapılan saldırılarda duyduğu nefret ve düşmanca tavrı açıkça sergilerdiler.³¹

I. Aleksios Komnenos Bizans'ı yeniden canlandırma çabaları içinde olsa da her taraftan çevrilmiş durumdaki devleti için rakipleri (Normanlar, Peçenekler ve Selçuklularla) ile mücadele etmek zorunda kaldı. Bizans, tarihi boyunca uğradığı en büyük felaketlerden biri olan IV. Haçlı Seferi öncesi Balkanlarda ve Akdeniz'de üstünlüğünü Normanlara kaptırmış, Anadolu'da ise Türkiye Selçuklularının üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalmıştı.³²

Bizans tarihi açısından batı ile ilişkilerinde dönüm noktası sayılacak en önemli olay Venedikliler ile 1082 yılında imzaladıkları ticaret anlaşması olmuştur. IV. Haçlı Seferine bile zemin hazırlayacak olan bu anlaşma ile Venedikliler Bizans şehir ve limanlarında yapacağı hiçbir ticari faaliyet için vergi ödemeyeceklerdi. Bunun sonucunda Bizans ekonomisi gerilemiş ve Venedikliler ile mücadele içine girişmişlerdi.³³ IV. Haçlı Seferi'nin asıl rotasının Mısır üzerinden Kudüs'e ulaşmak olduğu bilinse de Venediklilerin ticari çıkarları ve Haçlıların Venediklilere mecbur kalmasından, seferin yönünü Venedik Docu Enrico Dandolo belirlemişti.

³⁰ De Clari, *İstanbul'un Zabtı*, s.12.

³¹ Işın Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları*, Dünya Yayınları, İstanbul, 2005, 2. Baskı, s.103.

³² Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c. III*, s.330.

³³ Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, ss.57-59., Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları*, s.100.

1.2.1. II. Manuel Komnenos Sonrası Genel Durum (1180-1183)

İmparator II. Manuel Komnenos'un ölümünden sonra Bizans İmparatorluğunda bir kargaşa ortamı oluşmaya başlamıştı. İmparator Manuel ölümünün son anlarına kadar kâhinlerin de etkisi ile ömrünün uzun süreceği düşüncesinden dolayı gelecek için plan yapmakta yavaş davranmıştı. Bu nedenle ömrünün son altı ayına kadar gelecek için herhangi bir plan yapmamıştı. Küçük yaşta olan oğlu için niyabet arayışı içinde olsa da tam bir karar verememişti.³⁴ Manuel'in özellikle hükümdarlığının son dönemlerinde baş gösteren kötü gidişat onun hükümdarlığından sonra da devam edeceğe benziyordu.³⁵ Böyle bir durumda ölümünden altı ay önce varisi olan ve henüz 12 yaşında bulunan Aleksios'un veliahtlığı için komşu ülkelerle anlaşarak, oğlunun veliahtlığı ve mevcut sınırları koruma altına almaya çalışmıştı. II. Manuel 24 Eylül 1180 yılında ölünce yerine oğlu II. Aleksios (1180-1183) varis olarak tahta çıktı. Henüz 12 yaşında olan Aleksios'un niyabetini Manuel'in eşi Antakya Prensesi Maria üstlendi. İmparator, II. Aleksios olarak görünse de asıl yönetim Manuel'in dul karısı Maria'nın elinde idi. Bizans aristokrat takımı ise bu durumdan hiç memnun değildi.

Bizans ileri gelenleri imparatoriçeyi elde etmeyi ve yönetimi ele geçirmeyi arzuluyorlardı. Manuel Komnenos'un baba tarafından yeğeni olan Protosebastos Aleksios imparatoriçeyi kendi tarafına çekmeyi başarmıştı. Böyle bir durumdan Bizans'ın ileri gelen kişileri hiç hoşnut değillerdi.³⁶ Protosebastos Aleksios'un yetkileri o kadar artmıştı ki kendisinin onaylamadığı hiçbir iş, İmparator'un onayına gidemiyordu. Bu durumdan haberdar olan Manuel Komnenos'un kuzeni Andronikos'un öteden beri içinde yanıp tutuşan ve uğruna ömrü boyunca sürgün hayatı yaşayan imparator olma hırsı tekrar canlandı. Kuzeni Manuel ile ölmeden önce

³⁴ Niketas Khoniates, *Historia(Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yayınları, Ankara, 2020, 2. Baskı, s.153.

³⁵ "Manuel Komnenos'un özellikle Miryokefalon savaşından sonra zor duruma düşen imparatorluk için çözüm arayışları içinde olduğu fakat durumun gün geçtikçe kötüleştiği görülmektedir. Bizans İmparatorluğu ekonomik olarak, yönetim ve liyakat açısından son derece kötü durumda idi. Rüşvet ve memuriyeti satma çok normal bir hal almıştı. Bir memuriyete görevlendirme ise liyakat usulüne göre değil de, para ile satın alınan bir hale gelmişti.", Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, (çev. Tevabil Alkaç) Alfa Yayınları, İstanbul, 2016, ss.488-489.

³⁶ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, çev. Işın Demirkent, Dünya Yayınları, İstanbul, 2006, s.3.

yaptığı bir anlaşmaya dayanarak ülke tahtına karşı oluşacak her türlü tehlikeyi haber etme maddesi gereğince II. Aleksios ve ileri gelen Bizanslılara Maria ve Protosebastos arasındaki söylentilerle ilgili sürekli mektuplar yazdı.³⁷ Bizans'ın içinde de Protosebastos'un durumundan rahatsız olan imparatorun üvey kız kardeşi Maria ve kocası Renier de Monferrato, Andronikos'a mektuplar yazarak tahta el koymasını istiyorlardı.

Ünye'den harekete geçen Andronikos'un taraftar bulması çok zor olmadı. Başkenti kuşatmak için yola çıkan ordu Kadıköy yakınlarına konuşlandı. Aleksios ve Protosebastos'un Andronikos'a karşı koyabilecekleri bir donanma kuvveti yoktu. Olanların da Andronikos tarafına geçeceği aşikârdı. Nitekim donanmanın başı Megasduks Kontostephanos bütün uzun gemileri ile Andronikos tarafına geçti.³⁸ Sonuç olarak 1183'te başkenti ele geçirmeyi başaran Andronikos'un ilk işi zindanda bulunan oğulları İaonnes ve Manuel'i kurtarıp Protosebastos'un yakınlarını zindana atmak olmuştur. Protosebastos'u ise patriklik sarayının yakınında bir yere hapsedirdi. Daha sonra bir kayık ile Protosebastosu yanına getiren Andronikos³⁹ halkın önünde gözlerini oydu. İmparator II. Aleksios'u da öldürten Andronikos, tasfiye işlemini sadece saray ve bürokrasi ile sınırlı tutmadı. Kendisinin imparator olmasını desteklemeyen İznik ve Bursa şehirleri de cezalarını çektiler. Bu iki şehri de aldıktan sonra çok büyük kıyımlar gerçekleştirdi. Başkentteki Latin varlığından da rahatsız olan Andronikos, Megasduks yönetiminde önemli kişileri şehirdeki Latin varlığının üzerine gönderdi. Şehirdeki Latin düşmanı taraftarlar ise cesaret bularak Latinlere saldırdılar. Canlarını zor kurtaran Latinlerin çoğu şehirden kaçmak zorunda kaldılar.

1.2.2. Andronikos Komnenos Dönemi: (1183-1185)

Andronikos Komnenos'un asıl gayesi Bizans'ın menfaati değildi. Daha çok şahsi kazançlar peşinde olduğu için imparatorluğun durumu her gün kötüleşmekteydi.

³⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.9.

³⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.28.

³⁹ Andronikos son derece kurnaz ve gaddar bir insandı. Tahtı ele geçirdiğinde kendisine itaat etmeyen kişilere büyük işkenceler yapmış ve baskıcı bir rejim oluşturmuştu. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.367.

Kendisine tehlike oluşturabilecek bütün kişileri saraydan uzaklaştırdı. Bu aynı zamanda liyakatli kişilerin uzaklaşarak yerine gelişi güzel kişilerin atanması anlamına geliyordu. Baskıcı bir rejim oluşturmuştu. Çoğu kişi evlerinden ve şehirden sürüldü. Bazıları ise hapse atıldı veya öldürüldü. Gerek başkentte gerekse diğer şehirlerde sükûneti sağlamak için çok sert tedbirler uygulamak zorunda kalıyordu. Şehri ele geçirdikten sonra şehirdeki Latinlere de bir katliam uyguladı. Birçok Venedikliyi tutuklayıp zindana attırdı.

Andronikos döneminde Bizans İmparatorluğu için bir diğer önemli nokta ise Batı ile ilişkileri düzenlemektir. Bu nedenle imparator 1171 yılında, Manuel Komnenos tarafından Venediklilerin tutuklanarak hapse atılması, mallarını gasp edilmesi⁴⁰ konusunu çözmek istiyordu. Ayrıca şehri ele geçirirken 1182'deki katliamı aydınlatmak istiyordu. Bizans ekonomisi ve ticaretinin bel kemiğini oluşturan Venediklilere karşı yapılan bu hamle aynı zamanda Bizans içinde büyük önem teşkil ediyordu. Bizans'ın asıl ticari yükünü çeken Venedikliler şehirden uzaklaşmak zorunda kaldıkları için ekonomi de sarsıntıya uğramıştı. Bu hali çözmek isteyen imparator, Venediklilere İstanbul'a dönmeleri için çağrıda bulundu.⁴¹ Çağrısını olumlu karşılayan Venedikliler birde yazılı güvence istiyorlardı. İmparator tutuklu bulunan Venediklileri serbest bıraktı ve kayıpları için ödeme yapmayı kabul etti.

Andronikos'un imparatorluğu halkın büyük çoğunluğu tarafından kabul görmemişti. Bu nedenden dolayı İmparator kendisine sürekli bir kumpas ve komplo düzenleneceği korkusu ile yaşıyordu.⁴² Bu korku sebebiyle sadece üst tabaka değil bütün halkı ezen bir terör sistemi uyguluyordu. Bu baskıcı durumdan rahatsız olan bazı bürokratlar Sicilya ve Normanlardan medet umarak onlara mektuplar yazıyorlardı. Öteden beri böyle bir fırsat kollayan Latinler için de Bizans'a yapılacak bir seferin nedeni ortaya çıkmış oluyordu. Sicilya Kralı II. William, Andronikos'un tahtı zapt etmesini bahane ederek Bizans'a saldırdı. Sicilyalıların hızlı harekâtına gerekli karşılığın verilememesi ve seferin başkente kadar gelme korkusunun tek mesulü olarak görülen Andronikos aleyhinde başkentte çatlak sesler çıkmaya

⁴⁰ Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s.119.

⁴¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.495.

⁴² Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.493.

başlamıştı. Başkentin kargaşa içinde olması eyaletlere de yansdı. Sultan II. Kılıç Arslan önderliğindeki Türkler, Sozopolis'i (Uluborlu) geri aldı(1183). Çevredeki yerleri de idare altına aldılar. Antalya'yı kuşattılar ve Kütahya'ya akınlar düzenlediler.⁴³Kargaşa ortamında yine hainlikle suçlanan Isaakios Angelos adında bir kişi tutuklamak için gelen askerlerden birini öldürerek büyük kiliseye sığındı. Isaakios'un bu hareketi kısa zamanda bir isyan hareketine dönüştü ve Bizanslı aristokratlar tarafından Isaakios Angelos imparator ilan edildi (12 Eylül 1185).⁴⁴

1.2.3. Isaakios Angelos Dönemi: (1185-1195)

II. Isaakios Angelos tahta çıktığında Bizans'ın durumu son derece tehlikede idi. Sicilyalılar Selanik'i almış zafer sarhoşluğuyla etrafı yağmalayarak başkente doğru hareket ediyorlardı. İstanbul'a hareket eden Sicilya ordusuna ilk darbeyi General Branas önderliğindeki II. Isaakios Angelos'a destek verenler ile hazırlanmış ordu vurdu. Sicilyalıları durdurmayı başaran imparator, onların Selanik'ten çıkmasını da sağlamıştır. Karada alınan yenilgiler üzerine İstanbul yakınlarında bulunan Sicilya donanması da oradan ayrılmak zorunda kaldı. Sicilyalılarla sağlanan geçici durgunluk süresinde ise bu seferde Balkanlarda patlak veren Bulgar isyanı ortaya çıktı. Bu isyan sonucunda 1186 yılında II. Bulgar Krallığı⁴⁵ kurulmuş oldu. Balkanlarda Bizans ile mücadeleye devam eden Bulgarlar III. Haçlı Seferi sırasında Friedrich Barbarossa ile yaşanan sorunları fırsat bilerek Bizanslıları birçok kez mağlup etmeyi başardılar. Angelos, Doğu da ise Selçuklu tehlikesine karşı yıllık vergi vermeyi kabul ederek tehlikeyi geçici olarak durdurmayı başarmıştı.

Isaakios Angelos döneminde öne çıkan diğer bir olay ise Haçlılar ile yaptığı mücadelelerdir. III. Haçlı Seferi için kara yolunu tercih eden Friedrich Barbarossa Bizans toraklarına Bratislava'dan girmişti. Haçlılar Balkanlar, Trakya ve Anadolu toprakları güzergâhını izleyerek kutsal topraklara gitmek istiyorlardı. Bizans önceki Haçlı Seferlerinde edindiği tecrübe ile haçlı ordusunu başkente gelmeden yıpratmak

⁴³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.140.

⁴⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.141.

⁴⁵ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.500.

istiyordu. Bizanslıların asıl korkusu, Haçlıların İstanbul'u yağmalamalarıydı. Hal böyle iken Edirne civarında Haçlıların Çanakkale üzerinden Anadolu'ya geçmesi üzerinde bir anlaşma yaptılar. Bu süreçte iki tarafın da birbirlerine olan güveni iyice azalmıştı. Daha sonra yaşanacak süreçlerin kıvılcımlarının kısmen burada ateşlendiği söylenebilir. Bizans topraklarında anlaşma yapmalarına rağmen yol boyunca sürekli tacize uğrayan Haçlılar, Bizans topraklarından çıkınca Türkmenlerle karşılaştılar. Anadolu boyunca su ve erzak sıkıntısı çeken Haçlılar dar boğaz ve geçitlerde de sürekli baskın yiyordu. Böyle bir durumda Akşehir'e kadar gelen Haçlılar, yönünü güneye çevirip Konya'yı kuşattılar. Konya'yı kuşatan ve başarılı olamayan Haçlılar, burada dinlenip erzak ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra Toroslar üzerinde sahil yolu ile kutsal topraklara doğru yola çıktılar. Silifke civarında Friedrich Barbarossa'nın ölümü üzerine Haçlılar yıkıma uğradı. Başsız kalan ordu adeta bir cenaze alayına döndü. Böylece amacına ulaşamayan Alman Ordusunun bir kısmı, Silifke'de fırsatını bulup, gemilere atlayarak Avrupa'ya geri döndüler. Kalan kısmı ise önce Antakya'ya uğrayıp oradan Akka önlerine ulaştılar. Ne yazık ki Frenklerin büyük bir ümitte beklediği Alman ordusu acınacak bir hale gelmişti.⁴⁶

Venediklilere I. Aleksios Komnenos döneminde verilen imtiyazlar Bizans'ın yaptığı en büyük hatalardan biriydi. Bu anlaşmanın arkasından diğer korsan faaliyetler yürüten Pisa ve Cenovalılara da taviz vermek zorunda kaldılar. Bizans ticareti tamamen İtalyan Cumhuriyetlerinin tekeline geçmişti. Bu sorunu çözmek için baskıcı tutumlar sergileyen imparatorlar da başarılı olamamıştı. Tahta çıktığı ilk günlerden itibaren sorunun farkında olan Isaakios Angelos, Pisalılarla anlaşma girişimlerine başladı. 1187-93 yılları arasında yapılan antlaşmalar ile İtalyan Cumhuriyetlerinin tüccarlarının İstanbul'a tekrar dönmeleri sağlandı.⁴⁷Varılan anlaşmalar her iki tarafın menfaatine oldu denilebilir. Nitekim Bizanslılar Norman saldırılarında donanma olarak İtalyan Cumhuriyetlerinden yardım alacak, Pisalılar, Cenovalılar ve Venedikliler de öteden beri kurdukları ticari kolonilerin devamını sağlayacaklardı. Pisa ve Cenovalılar aynı zamanda denizlerde korsan faaliyetlerde de bulunuyorlardı.

⁴⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s.152.

⁴⁷ William Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, çev. Enver Ziya Karal, , TTK Yayınları, Ankara, 1975, 2. Baskı, s.247.

Tekrar faaliyetleri çoğalan korsanlar da özellikle Karadeniz kıyılarında Müslüman tüccarların gemilerine saldırılarda bulunmaya başladılar.⁴⁸

Isaakios Angelos, ilk eşinden doğan iki kız ve varis olarak belirlediği bir erkek evlada sahipti.⁴⁹ Büyük kızının rahibe olmasını istiyordu ve öyle de oldu. Küçük kızını ise evlendirerek bu yolla iyi bir ittifak kurmak istiyordu. II. Guillaume'un ölümü üzerine Konstanza ile evlenen IV. Heinrich Sicilya krallığının varisi olmuştu. Kralın ölümünden sonra taht iddiasında bulunan Tankred ile Bizans prensesi İrene evlendi. Tankred'in ölümünden sonra Sicilya'ya hâkim olan IV. Heinrich, Prenses İrene'yi babasına göndermek yerine onu Almanya'ya götürerek kardeşi ile evlendirdi.⁵⁰

1.2.4. III. Aleksios Angelos Dönemi(1195-1203):

II. Isaakios Angelos'u bir saray darbesi ile tahttan indiren III. Aleksios Angelos 1195 yılında Bizans İmparatoru oldu. Selefî olan kardeşi Isaakios' un gözlerine mil çektirerek oğlu ile bir zindana attırdı.⁵¹ III. Aleksios abisinin askeri seferler için biriktirdiği paraları kendisine tahta çıkarken yardım eden kişilere dağıttı. Bunun sonucunda hesapsız yapılan harcamalar imparatorluğun ekonomisini çökertmiş oldu. Kendine yakın olan herkesi liyakati olup olmadığına bakmadan terfi ettirdi ve yeni görevlere atadı.⁵²

IV. Heinrich Sicilya Kralı II. Guillaume'nin ölümünden sonra Sicilya topraklarını da himayesi altına almıştı. Bu nedenle IV. Heinrich Sicilya ordusunun

⁴⁸ Kuvvetle muhtemel Karadeniz kıyılarında baskın yapılan ve gemileri yağmalananlar Rükneddin Süleyman-şah'ın meliklik döneminde Samsun civarına düzenlediği akınlar sayesinde deniz ticari ile uğraşma imkânı bulan Müslümanlar olmalı. Osman Turan., *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2020, 17. Baskı, s.265.

⁴⁹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.235.

⁵⁰ “Hanedan evliliklerinin asıl amacı, tahtın yasal varisi ortadan kalkınca tahta hak talep etmektir. Friedrich Barbarossa da oğlunu Sicilya varisesi Konstanza ile evlendirmesinin asıl amacı buydu. Bu nedenle IV. Heinrich de aynı durumu Bizans için kullanmak istiyordu. Kardeşi Philip ile Irene evliliği bu yolun kapısını açacaktı. III. Aleksios Balkanlar'daki yıpratıcı savaşlar ve Almanların taht hamisi rolü ile adaleti sağlama düşüncesi üzerine IV. Heinrich'e yılda 800 kg altına yakın vergi ödemek zorunda kaldı. Çoğu vilayette Alman vergisi adı altında vergiler toplanmaya başladı.”; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.382.

⁵¹ Niketas Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, çev. Işın Demirkent, Dünya Yayınları, İstanbul, 2013, 2. Baskı, s.1.

⁵² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.3.

Selanik'e kadar aldığı topraklarda da hak iddia ediyordu.⁵³Bu taleplerini iletmek için gönderdiği elçi heyeti İstanbul'a ulaşınca Isaakios tahttan indirilmiş ve yerine III. Aleksios geçmişti. Gelen elçilik heyeti ile yapılan pazarlıklar sonucunda İmparator büyük çapta paralar ödemeyi kabul etti. Ancak Bizans vaat edilen paranın büyük bir kısmını toplayamayacak güçteydi. Alman vergisi adı altında toplanan bu vergi, Bizans eyaletlerini ve tebaasını çok yormuş bulunuyordu. Parayı denkleştirmek için kilise gelirlerine el koymak isteyen III. Aleksios, bu isteği olmayınca Kutsal Mezarlardaki değerli eşyaları satmaya başlamış ve sonunda parayı toplamayı başarmıştı. Para gönderilmek üzere iken IV. Heinrich'in 28 Eylül 1197 tarihinde ölüm haberinin gelmesi üzerine para gönderilmesi işinden vazgeçildi.⁵⁴

III. Aleksios döneminde bir diğer önemli nokta ise Bizans'ın Pisa, Cenova ve Venedik ile olan ilişkileriydi. Akdeniz sularında sürekli rekabet içinde olan bu üç tüccar devlet sürekli çatışma içindeydiler. Bu çatışmalarda taraf olan III. Aleksios Venediklilere karşı açıkça düşmanca bir tutum sergiliyordu.⁵⁵ Bu tutum Venediklilerin IV. Haçlı Seferi'nin yönünü İstanbul'a çevrilmesini sağlamasının güçlü bir sebebi arasında gösterilebilir.

1.3. IV. Haçlı Seferi Öncesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Durumu

Yeni yurt arayışı içinde olan Selçuklular Tuğrul ve Çağrı Bey zamanından beri Anadolu'ya keşif gezileri yapmıştı. Selçuklular 1071 Malazgirt zaferinden sonra planlı bir şekilde Anadolu'yu Türkleştirme ve Anadolu'ya İslam'ı yayma konusunda muvaffak olmuşlardı. Selçuklular Anadolu'ya girdiğinde Bizans şehirleri ile mücadelelere girişmek zorunda kaldılar.

Bu dönemde, Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın 1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nde Bizans İmparatorluğu'nu yenilgiye uğratması ve Anadolu'ya yönelik fetihlerin başlaması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Malazgirt Meydan

⁵³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.30.

⁵⁴ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.35.; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.382.

⁵⁵ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.260.

Muharebesi'nin ardından Selçuklular, Anadolu'ya doğru ilerlemeye başladılar ve birçok şehri ele geçirdiler.

Selçukluların Anadolu'ya girişleriyle birlikte, bölgede hâkimiyet sağlayan çeşitli Türk siyasi teşekkülleri ortaya çıkmıştır. Bunlar Selçuklu hanedanının soyundan gelen, Arslan Yabgu'nun torunu Kutalmışoğlu Süleyman-şah liderliğinde kurulan Türkiye Selçuklu Devleti, Danişmendliler Beyliği, Saltuklu Beyliği, Artukoğulları Beyliği ve Mengücekliler Beyliği'dir. Türkiye Selçuklu Devleti ve sözü edilen beylikler Anadolu'da siyasi ve kültürel dengeleri değiştirmiştir. Hem Selçuklular hem de diğer Türkmen beylikleri, Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaki Anadolu topraklarında giderek genişleyerek kapsamlı bir yayılma sürecine girmişlerdir. Selçukluların Anadolu'da yayılması, bahsettiğimiz gibi bölgedeki Türk kültürünün ve İslam'ın yayılmasını da beraberinde getirmiştir. Selçuklular, ayrıca Anadolu'da pek çok önemli şehir ve yapıyı inşa etmiş, Türk sanatının ve mimarisinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Türkiye Selçuklu Devleti, aynı zamanda İslam bilim ve kültürünün de önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir.

Haçlı seferlerinin başlaması ile Haçlılar ve Anadolu'yu bir Türk yurdu haline getiren Selçuklular arasında çeşitli çatışmalar yaşanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu süreçte çatışmalar devam etti, ancak sonuç olarak Selçuklu Türkleri bölgedeki güçlerini korumayı başardılar. Haçlı Seferleri'nin sonuçları, bölgenin siyasi ve dini dengelerini etkiledi. Ancak Haçlı seferlerinden sonra da Selçuklu Türkleri hâlâ bölgede önemli bir güç olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

1.3.1. II. Kılıç Arslan Dönemi (1155-1192):

Babası Sultan Mesud(1116-1155)'un ölümünden sonra veliaht olarak tahta geçen II. Kılıç Arslan tahta çıkmadan Elbistan melikiydi. Özellikle meliklik döneminde Haçlılar ile yaptığı mücadelelerle ismi ön plana çıkmıştır. II. Kılıç Arslan Maraş, Gökşun, Behisni, Ra'ban şehirlerini Haçlıların elinden geri almıştı.⁵⁶ Devlet erkânı önünde tahta oturtulan Kılıç Arslan'ın diğer kardeşleri Şâhinşâh ve Devlet idi.

⁵⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.223.

Sultan Mesud ölünce Çankırı ve Ankara civarını Şâhinşâh'a, Kayseri'yi damadı Zünnûn'a, Sivas'ı ise Yağı-basan'a bırakmıştı.

İzzeddin Kılıç Arslan, tahta oturduğu ilk yıllarda kardeşleri Şâhinşâh, Dolat(devlet) ile Dânişmendli melikleri Zünnûn ve Yağı-basan ile mücadeleye girişmişti. İzzeddin Kılıç Arslan'ın Kardeşleri ile olan ihtilafını fırsat bilen Dânişmendli Yağı-basan ve Zünnûn, kendi şehirlerinde isyan bayraklarını kaldırdılar. Konya'yı kuşatmak üzere yola çıkan Dânişmendliler, Aksaray'a kadar ilerlediler. Aksaray yakınlarında vukuu bulan savaşta hezimete uğrayan Dânişmendliler, geri çekilmek zorunda kaldılar.⁵⁷ Selçuklulara karşı tutumlarından dolayı Dânişmendlilerin tarafında olan Nureddin Zengi, karışıklıklardan faydalanarak Dulük, Ra'ban ve Ayıntab şehirlerini ele geçirdi. İzzeddin Kılıç Arslan düşmanlarının durumuna göre siyasi hamlelerle ittifaklar kurarak, mücadele sahasını daraltmak istiyordu. Nitekim Nureddin Mahmud ile olan mücadelesinde güçlü duruma geçmek için Yağı-basan ile anlaştı. Nureddin Mahmud'un işgal ettiği yerleri tekrar geri aldı.

İzzeddin Kılıç Arslan'ın siyasi zekâsı ve kudretinin farkında olan bütün rakipleri ittifaklar oluşturarak onu bertaraf etmek istiyorlardı. Bu amaçla Suriye'deki Haçlı Devletleri, Dânişmendliler ve Bizanslılar arasında kurulan ittifak buna örnek gösterilebilir. Nitekim İzzeddin Saltuk'un kızını kendine nikâhlayan II. Kılıç Arslan, gelini Konya'ya getirmek için bir gelin alayı göndermişti. Yağı-basan gelin alayının önünü keserek gelini yeğeni Zünnûn ile evlendirmişti. Yapılan bu saldırı karşısında öfkelenen Kılıç Arslan Yağı-basan'ın üzerine yürümesine rağmen, Bizans ve Yağı-basan'ın diğer müttefiklerinden gelen yardımlar neticesinde mağlup oldu. Bu mağlubiyet üzerine İstanbul'a gitmeye karar veren Kılıç Arslan 1162 yılında Bizans başkentine ulaştı.⁵⁸

İzzeddin Kılıç Arslan bütün rakiplerinin ittifaklarını bozmak için birçok yol denemiştir. Bu nedenle cephe sayısını daha aza indirmek için bazıları ile anlaşmak

⁵⁷ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri C. I*, TTK Yayınları, Ankara, 2020, 2. Baskı, s.290.

⁵⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.227.

zorunda kalmıştır.⁵⁹ Türkler arasındaki çatışmaları kendi menfaati için körükleyen II. Manuel'i etkisiz kılmak II. Kılıç Arslan'ın en önemli hamlesi olmuştur. İstanbul'da 80 gün kalan Kılıç Arslan, Bizans ile bazı anlaşmalar yaparak geri döndü. Bizans ile yapılan Anlaşmaya göre Selçuklular aldığı şehir ve kasabaları geri verecek, Türkmen akınlarına mani olacaktı. Kılıç Arslan'ın İstanbul'da bulunmasından dolayı Yağlı-basan Anadolu'daki birçok yeri muhasara ve istila etti. Bu sırada Yağlı-basan'ın ölümü üzerine işleri kolaylaşan Kılıç Arslan Anadolu'da birliği sağlamak için seferleri genişletti. Bu seferler sonucunda Kardeşi Şâhinşâh ve Zünnûn etkisiz hale gelince Nureddin Zengî'ye sığınmak zorunda kaldılar. Kılıç Arslan'ın kudretinin artmasını istemeyen Nureddin Mahmud, Şâhinşâh, Zünnûn ve diğer müttetiklerle bir ordu hazırlayarak Kılıç Arslan'ın Sivas ve Danişmend illerini boşaltmasını istedi. Nureddin Mahmud 1173 yılında harekete geçti. Nitekim 1174 yılında Nureddin Mahmud'un ölümü üzerine sultan Kılıç Arslan 1175 yılında Sivas, Niksar, Komana ve Tokat'ı aldı.⁶⁰

Büyük Selçuklu topraklarında meydana gelen karışıklıklardan uzaklaşmak isteyen Türkmen aileler, kitleler halinde özellikle Eskişehir istikameti ve çevresine göç etmişlerdi. Bu Türkmen aileler konar-göçer bir şekilde yaşıyorlardı. Devlete tam bağlı olmayan bu boy yapılanmaları Bizans topraklarına sürekli akınlar düzenliyorlardı.⁶¹ Sultan II. İzzeddin Kılıç Arslan da Denizli ve Eskişehir taraflarına seferler düzenliyor ve ganimetler elde ediyordu. Sultan özellikle Eskişehir ve Denizli istihkâmlarının kurulmasını engellemek için çaba sarf ediyordu. Bu duruma bir son vermek isteyen II. Manuel, farklı milletlerden meydana gelen büyük bir ordu toplayarak Selçuklu başkenti Konya'ya doğru harekete geçti. Bizans ordusu Balıkesir Alaşehir, Denizli, Honaz yolunu izleyerek Konya'ya ulaşmak istiyordu. Miryokefalon kalesi yakınlarına kadar dar geçitlere pusu kuran Selçuklu ordusu ise, Bizanslılara baskınlar yaparak zor duruma düşürmeye çalışıyordu. Bizans ordusunun geçeceği yerlerdeki ekili hububat ve su kuyuları tahrip edilerek ordunun yıpranması amaçlanıyordu. Selçuklu Ordusu 17

⁵⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, ss.227-228.

⁶⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.230.

⁶¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.231.

Eylül 1176⁶² tarihinde Kumdanlı⁶³ yakınlarındaki dar geçitte kurduğu pusu sayesinde II. Manuel ve Bizans ordusunu bozguna uğrattı. Sultan II. Kılıç Arslan'ın ordusu ve yaklaşık 50 bin Türkmen'den ağır bir mağlubiyet alan düşman ordusu, Selçuklu askerleri tarafından adeta imha edildi.⁶⁴ Selçuklu ordusu birçok silah, teçhizat ve ganimet elde ettiler. II. Kılıç Arslan önderliğinde kazanılan bu zaferin en önemli özelliği ise; Bizans İmparatorluğunun 105 yıl önce Malazgirt'te uğradığı hezimetten sonra içlerinde hiç sönmeyen bir kor halindeki kaybettiği toprakları geri alma ümidini bir daha açılmamak üzere kapanmasıydı.⁶⁵

Sultan II. Kılıç Arslan Anadolu'da Türk varlığını perçinleyen ve ardından da Türk birliğini sağlayan bir mücadeleden sonra, yaşlılığının verdiği yorgunlukla, 1186 yılında ülkesini on bir oğlunun yönetimine taksim etmişti. Bu taksimata göre

- Kutbettin Melikşah'a Sivas ve Aksaray'ı
- Rükneddin Süleyman-şah'a Tokat ve çevresi
- Muhyiddin Mesud'a Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir'i
- Nureddin (Mahmud) Sultanaşah'a Kayseri ve çevresi
- Muğiseddin Tuğrulşah'a Elbistan'ı
- Muizzeddin Kayserşah'a Malatya'yı
- Nâsureddin Berkyarukşah'a Niksar ve Koyulhisar'ı
- Nizamettin Argunşah'a Amasya'yı
- Sencerşah'a Ereğli ve güneyini
- Arslanşah'a Niğde'yi
- Gıyâseddin Keyhüsrev'e ise Uluborlu ve Kütahya'yı verdi.⁶⁶

Bu taksimatın ardından Sultan veziri İhtiyâreddin Hasan ve devlet erkânı ile Konya tahtında oturuyordu. Melikler ise devlete bağlı yarı özerk şekilde hâkimiyet

⁶² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.361.

⁶³ Savaşın meydana geldiği yer konusunda çeşitli itilaflar olsa da son yıllarda yapılan araştırmalarda Konya ili ile Beyşehir İlçesi arasındaki bir alanda yapıldığı tezi kuvvetlenmektedir.

⁶⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.234.

⁶⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.235.

⁶⁶ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara, 2020, s.50.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.242.

sürüyorlardı. Kendi adlarına para bastırabiliyor ve anlaşmalar yapabiliyorlardı. Ancak “sultan” unvanını kullanamıyorlardı. Yılda en az bir kez merkeze gelip, yönetim alanları ile ilgili bilgi veriyorlardı. Fakat bu idari bölünme ilerleyen yıllarda meliklerin sultanı tahakküm altına alıp kendilerini veliaht ilan etmeleri hususunda baskı kurmalarına neden olacaktı. Hatta daha ileri giderek sultanı etkisiz kılıp kendilerinin sultan olması konusunda planlar yapmalarına sebep oldu.⁶⁷

Friedrich Barbarossa önderliğindeki Haçlı ordusu 1190 yılında Anadolu topraklarına girdiğinde, Türkiye Selçuklu Devleti’nde anlattığımız nedenlerden dolayı merkezi otorite bozulmuş durumdaydı. Sultan II. Kılıç Arslan oğlu Melikşah’ın elinde esir bir vaziyete bulunuyordu. Melikşah’ın maksadı saltanatı ele geçirmektir. Haçlı ordusu bu defa I. Haçlı Seferi’nde izlenen yol yerine II. Haçlı Seferi’nde kullanılan yolu izlemiştir. Haçlılar Alaşehir ve Denizli yolu ile Türkiye Selçuklu topraklarına girmişlerdi. Haçlılar ilk olarak Uluborlu civarında Türkmen baskınlarına maruz kaldılar. Friedrich Barbarossa, Bizans ordusunun 1176 yılında Kumdanlı geçidinde uğradığı hezimetini yaşatmamak için yolunu Akşehir’e çevirdi ve oradan Konya önlerine kadar ilerledi. Konya’yı muhasara eden Haçlılar, ordunun ihtiyaçlarını karşılayıp dinlendikten sonra Silifke üzerinden Suriye’ye ulaşmak için yola koyuldular. Suriye yakınlarına ulaşmadan Friedrich Barbarossa’nın ölümü üzerine Haçlılar amaçlarını gerçekleştiremeden Avrupa’ya dönmek zorunda kaldılar.

Sultan İzzeddin Kılıç Arslan’ın Türk devlet geleneğini uygulayıp, devleti hanedan üyeleri arasında paylaşımının sancıları III. Haçlı Seferi sonrasında da devam etti. Kutbettin Melikşah Konya’da babasını baskı altına alıp sözüne itaat etmediğini belirtmişti. Melikşah kendisini veliaht ilan ettirmek için uğraştı. Kayseri Meliki kardeşi, Nureddin Mahmud’a sefer düzenleyerek Kayseri’yi kuşattı. Bu kuşatmada bir fırsatını bulan Kılıç Arslan, Kutbettin Melikşah’ın yanından kurtularak tek başına Kayseri’ye girmeyi başardı. Bundan sonraki süreçte oğulları arasında gezen Kılıç Arslan en son küçük oğlu Borgulu (Uluborlu) meliki Gıyâseddin Keyhüsrev’in yanına gitti. Diğer oğullarında göremediği hürmet ve ilgiyi Gıyâseddin Keyhüsrev’de

⁶⁷ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.51.

buldu. Bunun üzerine Sultan II. Kılıç Arslan Gıyâseddin Keyhüsrev'i veliahdı olarak belirledi.⁶⁸ 1192 yılında vefat eden II. Kılıç Arslan Konya'da defnedildi.⁶⁹

1.3.2. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Meliklik ve İlk Saltanat Dönemi (1182-1196):

Sultan İzzeddin Kılıç Arslan'ın en küçük oğlu olan Gıyâseddin Keyhüsrev'in annesi Bizanslı asil bir hanımdı.⁷⁰ Gıyâseddin Keyhüsrev'in kaynaklarda ismine ilk defa babası II. Kılıç Arslan'ın çocukları arasında memleketi taksim ederken Uluborlu meliki olarak rastlanmaktadır. Gıyâseddin Keyhüsrev, devrin geleneklerine uygun olarak, bir şehzade olmasından dolayı iyi bir eğitim almıştır. Devrin önemli hocalarından dersler görmüştür. Temel eğitiminden sonra, devrin büyük âlimlerinden biri olan Mecdüddin İshak'tan Arapça, Farsça ve diğer ilimlerle ilgili dersler almıştır. Aynı zamanda iyi bir askeri eğitim de gören Gıyâseddin Keyhüsrev'in silahları kullanma ve diğer bedensel yetenekleri de son derece güçlüydü.⁷¹

Keyhüsrev'in meliklik yaptığı Uluborlu, II. Manuel'in ölümü üzerine yaklaşık 1182 yılında Selçukluların eline geçmişti.⁷² Borgulu kalesi stratejik öneme sahip bir kaledir. Güney-Batı Anadolu'da menderes vadisine açılan yolun üzerinde bulunuyordu. 1182-1192 yıllarındaki Selçuklu-Bizans ilişkilerinde çok önemli bir yere sahipti. 1188 yılında Alaşehir (Philadelphia)'de Isaakios Angelos'a isyan eden Mankapas, mağlup olduğunda Gıyâseddin Keyhüsrev'e sığınmıştı. Ayrıca Türkistan'dan gelen Türkmen göçlerinin büyük kısmı da onun hâkimiyet sahasına olmuştu. II. Kılıç Arslan'ın Özellikle III. Haçlı Seferinde Friedrich Barbarossa önderliğindeki Haçlı ordusuna Türkmenlerle birlikte mukavemet gösterdiği düşünülmektedir.⁷³

⁶⁸ İbnü'l Esir, *El Kamil fi't Tarih*, çev. Ahmet Ağırakça, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, c.12, s.83.

⁶⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, ss.242-243.

⁷⁰ Anonim, *Selçukname*, s.39.

⁷¹ Tuncer Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehid*, TTK Yayınları, Ankara, 1997, s.8.

⁷² "Konya'nın ılgın ilçesi Mahmut Hisar Tekke köyünde bulunan 1180 tarihli kitabenden hareketle I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Uluborlu (Borgulu)'dan önce de Konya'nın batısında melik olduğu anlaşılmaktadır." *Selim Kaya, I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman-şah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2001, ss.20-21.

⁷³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 2020, s.262.

I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in ilk saltanatı (1192-1196) yaklaşık dört yıl sürmüştür. Kardeşlerinden bazıları taht iddiasında bulunsalar da, hâkimiyet alanlarında bastırdıkları sikkeler ve kitabelerde melik unvanlarını kullandıkları görülmektedir. Bunun nedeni de devlet hukukuna saygı göstermeleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca iç çekişmelerin haricinde Bizans ile de mücadelelerde bulunmuştur. Nitekim III. Aleksios, Sultanın tebaası Türk ve Rum tüccarları alı koyup mallarını gasp etmişti. Bunun üzerine Gıyâseddin Keyhüsrev buna misilleme olarak Mısır hükümdarı Melik Adil'den Aleksios'a giden hediye atlara el koymuştu. Böylece Keyhüsrev ile III. Aleksios'un aralarına ihtilaf girmiştir. Bu ihtilaf sonucunda menderes vadisine sefere çıkan sultan 5000⁷⁴'e yakın esir ve ganimet elde etmişti. Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'in ilk saltanatı 1196 yılında sona ermişti.

1.3.3. Rükneddin Süleyman-şah Dönemi (1196-1204):

İzzeddin Kılıç Arslan'ın oğlu Rükneddin Süleyman-şah Tokat melikiydi. Adaletli, zeki ve edebi yönü kuvvetli bir kişiydi. En küçük kardeşi Gıyâseddin Keyhüsrev'in saltanatını kabul etmeyen Süleyman-şah, diğer kardeşlerine saltanatı elde ettiğinde kendi şehirlerini vereceğini söyleyerek Konya'yı kuşattı. Kaynaklarda bir ay veya dört ay sürdüğü söylenen kuşatmanın sonucunda yapılan ahitname gereğince Gıyâseddin Keyhüsrev Konya'dan bir gece ayrıldı ve 1196 yılında Süleyman-şah Türkiye Selçuklularının yeni sultanı oldu.

II. Süleyman-şah Tokat meliki iken hâkimiyet alanı Karadeniz kıyılarına kadar ulaşıyordu. Nitekim Bizans İmparatoru III. Aleksios Giresun'da batan bir gemiyi bahane ederek 6 kadırgadan oluşan bir filoyu Karadeniz sahillerine göndermişti.

⁷⁴ “Sultan Keyhüsrev, Menderes vadisi seferinde elde ettiği esirleri, Akşehir civarına getirterek iskân ettirmiştir. Bu esirlere tarım aletleri, tohum gibi malzemeler temin etmiş ve 5 yıl vergiden muaf olacaklarını söylemiştir. İhtilaf sürecinin sonunda da memleketlerine geri gönderileceklerini dile getirmişti. Nitekim Bizans'ın ağır vergi yükünün altında ezilen Bizans tebaası Selçuklu himayesinde yaşadığı hayattan memnun olup tekrar topraklarına dönmek istememiştir. Hatta Menderes yöresinde kalan diğer akrabalarının da gelmeleri için çağrıda bulunmuşlardır. Bu konu ile ilgili bir Bizans müellifi şunları dile getirmektedir. “ *Bu kadar iyi muamele esirlere kendi memleketlerini unutturdu. Birçok yerlerin halkı, muharebe olmadan sultanın ülkesine hicret etti. Böylece zamanımızda Rum şehirleri boşaldı. Barbarların memleketlerine giderek, oralarda koloniler kurdular. Zalimler (Bizans Tiranları) zulmüne uğrayan ve yardımlarından mahrum kalan halkların efendilerine sevgi duymamalarına ve kendi arzuları ile yurtlarından ayrılmalarına hayret etmemeliler.*” Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.56.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.264.

Görünürde batan gemideki malları kurtaracak olan filo Süleyman-şah'ın kontrolünde olan Samsun(Amisos) limanlarına saldırmış ve Müslüman gemilerini yağma etmişti. Bu olay üzerine Konyalı tüccarlar sayesinde durumdan haberdar olan Rükneddin Süleyman-şah Bizans imparatoruna bir elçi göndererek yağmalanan malları geri istemiş ve Bizans'tan yıllık haraç alma karşılığında anlaşmıştı.⁷⁵

Selçuklu Melikleri arasındaki taht kavgalarını fırsat bilen Ermeni Prensi II. Leon, Torosları geçerek Ereğli ve Kayseri'ye kadar birtakım yerleri zapt etti. Bunun üzerine güneye sefer düzenleyen Selçuklu Sultanı, II. Leon'un Torosların güneyine inmesini sağlayarak yeniden Türkiye Selçuklarına tabi olmalarını başardı.⁷⁶

Bizans'ın vergi vermesini ve Ermenilerin tabiiyetini sağlayan Sultan, yönünü iç meselelere çevirdi. Anadolu'da Türk birliğini sağlamak isteyen II. Süleyman-şah ilk olarak Malatya'ya yönelerek kardeşi Mu'izüddin Kayserşah üzerine yürüdü. 1200 yılı Haziran ayında şehri ele geçirdi. Kayınpederi Eyyûbî Sultanı Melik Adil'e sığınan Mu'izüddin Kayserşah'a ise Melik Adil tarafından Urfa yakınlarında bir yer tahsis edildi.⁷⁷ Türk Birliğini sağlamak isteyen Süleyman-şah, Saltuklu ailesinin elinde bulunan Erzurum'u almak için yola koyuldu. Erzurum, Saltuklu Hanedanından Nasreddin Muhammed'in hâkimiyetindeydi. Gürcü Kraliçesi Tamara (1184-1211) Erzurum ve mahalline akınlar düzenliyor ve yağmalar yapıyordu. Nasreddin Muhammed ve iki oğlu bu saldırılara karşı koyarak Gürcüleri Erzurum yörelerinden uzaklaştırmayı başarsalar da Gürcü tehlikesi tam anlamıyla son bulmuş değildi. Erzurum'un Türkistan, Azerbaycan ve İran'ın Anadolu ile bağlantı kapısı olduğunu bilen Süleyman-şah, Türkistan'dan gelen göçün ve ticari ilişkilerin sekteye uğramaması için Erzurum ve Gürcü seferini düzenlemek zorunda kalmıştı. Rükneddin Süleyman-şah, Erzincan Mengücek Meliki Behram Şah'ında sefere katılması için çağrıda bulundu ve çağrısı karşılık buldu. Erzurum meliki Saltuklu Nasreddin Muhammed (Alâeddin Saltukî) ise Gürcü seferi için yapılan çağrıya ihmalkâr davranınca Rükneddin Süleyman-şah, Saltuklu Hanedanının hâkimiyetine 1202

⁷⁵ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, , TTK Yayınları, Ankara, 2014, 3. Baskı, ss.118-119.

⁷⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.274.

⁷⁷ İbnü'l Esir, *El Kamil fi't Tarih*, c.12., ss.146-147.

yılında son verdi.⁷⁸ Erzurum'un idaresini kardeşi Elbistan Meliki Mugîseddin Tuğrul Şah'a bıraktı.⁷⁹

Erzurum'u aldıktan sonra hazırlıklarını tamamlayan Selçuklu Sultanı Erzurum'dan ayrılarak Pasinler, Kars istikametinde yola koyuldu. Gürcü ordusu ise başkumandan Zakaria önderliğinde, Şalva ve İvana gibi meşhur komutanları ile Pasinlere doğru hareket etti. (1202) Aksarayî'nin aktarımına göre 20.000 kişilik bir ordu ile sefere giden Selçuklular ordugah kurdukları bir anda pusuya düşürülerek savaşı kaybetmişlerdir.⁸⁰ İbni Bibi de aktarılanlara göre ise savaş tam kazanılmak üzere iken Sultanın çetresini taşıyan askerin atının ayağının bir çukura girmesiyle attan düşmüştü. Bu durumu gören askerler sultanın başına bir felaket geldiğini düşünerek dağılmaya başlamış ve geri çekilmişlerdir. Her ne kadar durumu anlatamaya çalışan beyler olsa da, Selçuklu ordusu mağlup olmuştur.⁸¹ Savaş sonunda mağlup olduğunu gören Rükneddin Süleyman-şah, kardeşi Tuğrul Şah ve emirlerle beraber Erzurum'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Esir düşen Türk beyleri ise Thamara tarafından Tiflis'e götürülmüştür.⁸²

Öte yandan Eyyûbî hanedanı arasında cereyan eden taht kavgaları, taraflardan güçsüz kalanların Selçuklu tabiiyetini kabul etmesine neden oluyordu. Nitekim Melik Efdal ve Melik Adil arasındaki taht kavgasında Melik Efdal, Rükneddin Süleyman-şah'a elçi göndererek elinde kalan son toprakları koruyabilmek için yardım talep etti. Konya ve Malatya arasında ve Anadolu'da birçok toprağın hâkimi olan Süleyman-şah'a tabiiyetini bildirdi.(600/1203-1204)⁸³ Gürcistan seferindeki başarısızlıktan sonra ikinci bir sefer için planlar yapılsa da, bu seferin önündeki en büyük engel Melik Muhyiddin Mesud idi. Muhyiddin Mesud Ankara, Çankırı, Kastamonu ve çevrelerinin hâkimiydi. Anadolu'da birliği sağlamadan çıkılacak yeni bir sefer büyük sıkıntılara neden olabilirdi. Ankara müstahkem bir şehirdi. Rükneddin Süleyman-şah uzun bir

⁷⁸ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.103.

⁷⁹ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, TTK Yayınları, Ankara, 2000, s.24.

⁸⁰ Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, s.24.

⁸¹ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.104.

⁸² Turan, *Selçuklar Zamanında Türkiye*, s.282.

⁸³ İbnü'l Esir, *el Kamil fi't Tarih c.12*. s.156.

süre şehri muhasara etti.⁸⁴ Kardeşi ile anlaşmak zorunda kalan Muhyiddin Mesud kendisine bazı yerlerin verilmesi şartı ile anlaşıp kaleyi Süleyman-şah'a teslim etti(1203-1204). Muhyiddin Mesud İki oğlu ile kendisine tahsis edilen kaleye giderken Rükneddin Süleyman-şah tarafından öldürüldü.

Süleyman-şah kardeşinden Ankara şehrini teslim aldıktan sonra Anadolu'da Türk birliğini neredeyse tamamen sağlamıştı. Ankara'nın teslim alınması hadisesinden kısa bir süre geçtikten sonra sultan şiddetli ağrıları olan bir hastalığa yakalandı ve 6 Temmuz 1204 tarihinde vefat etti.⁸⁵ Yerine daha küçük yaşta olan oğlu III. Kılıç Arslan tahta çıkarıldı. III. Kılıç Arslan tahta çıktığında henüz 11 yaşındaydı.⁸⁶

Sonuç olarak Rükneddin Süleyman-şah'ın kısa süren saltanatı boyunca devleti iç karışıklıklardan kurtarmış ve milli birliğe kavuşturmuş bir sultandı. Babası Kılıç Arslan zamanından sonra devletin sınırlarını doğuda Gürcistan, kuzeyde Karadeniz ve Bolu'ya kadar genişletmişti. Çağdaşları Erzincan Mengücekleri, Artuklular, Eyyubi Meliklerini ve Ermeni Krallığını kendisine tabii kılmayı başarmıştı. Sultanın kişisel özelliklerini aktaran batılı ve doğulu kaynaklar onun akıllı, siyaset bilir, savaş yeteneğine sahip üst seviye biri olarak niteliyorlar. Süleyman-şah Gürcülere karşı giriştiği seferde uğradığı bozgun bir istisna teşkil etse de genel itibariyle girdiği savaşlarda başarılı olmuştur. Ayrıca sultanın edebi yönünün kuvvetli olduğu ve şairliğinden de bahsedilir.⁸⁷

⁸⁴ İbnül Esir, *el Kamil fi't Tarih c.12.*, s. 166.; Müneccimbaşı Ahmet b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel Selçuklu Tarihi, C. II.* s.36.

⁸⁵ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.285.

⁸⁶ Müneccimbaşı, *Camiü'd-Düvel Selçuklu Tarihi*, s.38.

⁸⁷ Osman Turan, *Selçuklar Zamanında Türkiye*, s.286.

İKİNCİ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİ

2.1. Haçlıların İstanbul'u Zaptı

Kudüs'ün Selahattin Eyyubi tarafından fethedilmesi Hristiyan dünyasında infial yaratmış. Kudüs'ün tekrar Müslümanlardan alınması için girişilen III. Haçlı Seferi de amacına ulaşamadı. Papa III. Innocetius'un çağrıları ile toplanan Haçlıların asıl hedefi Mısır üzerinden Kudüs'e ulaşmaktı fakat çeşitli ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı Venediklilere borçlu kalan Haçlılar, Venedik Dukası Enrico Dandolo'nun güdümüne girdiler. Venedik gemileri ile yola koyulan Haçlılar, önce Katolik olan Zadar (Zara)⁸⁸ şehrini işgal ettiler. Sonra yollarına devam eden Haçlılar İstanbul önlerine geldiler.

2.1.1. Haçlıların İstanbul'a Gelişi

Haçlılar Zadar'dan ayrıldıktan beş gün sonra II. Isaakios Angelos'un oğlu IV. Aleksios Angelos Zadar'a ulaştı. Kendisini bekleyen Dandolo ve Bonifacio ile bir araya geldiler.⁸⁹ Aleksios'u, kız kardeşinin kocası Alman İmparatoru Philip'e göndermişti. Genç Bizanslının kendilerine katılmalarını bir fırsat gören Venedik Dukası, ona gerekli deniz gücü ve teçhizatı vererek birlikte yola koyuldular. Hedefleri Konstantinapol'dü. Durrazo⁹⁰ 'ya kadar yol aldılar. Durrazolular IV. Aleksios'u imparator ilan ettiler. Oradan çıkarak Korfu'ya hareket ettiler. Korfu önlerine geldiklerinde adada konuşlanmış bir ordu gördüler.⁹¹ Latinler de, Korfu adasına geldiler ve buraya demir attılar. Burada 20 gün kadar yolculuklarına ara verdiler.(4-24 Mayıs). Adanın kalesini kuşattılar fakat ele geçiremeyeceklerini anlayınca biraz dinlenip tekrar yola koyuldular.⁹²

Haçlılar 24 Mayıs'ta Korfu adasından ayrıldılar. Champagne mareşali Geoffroi'nin donanma için söylediği; bugüne kadar dünya yüzeyinde asla böyle bir

⁸⁸ Bugün Hırvatistan'da bulunan şehir Adriyatik denizi kıyılarında yer almaktadır.

⁸⁹ Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s.128.

⁹⁰ Draç, Arnavutluk'ta Adriyatik kıyısında önemli bir liman şehri,

⁹¹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.32.

⁹² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması*, ss.109-110.; Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.32.

donanma görülmediği sözü dikkate değerdir. Böylece Eğriboz adasına kadar yolculuğa devam ettiler. Eğriboz adasında Baronlar ve genç Aleksios'un da aralarında bulunduğu bir meclis topladılar. Civardaki bazı adalardan da Aleksios'a aman dilettiler meşruiyetini sağlamaya çalıştılar. Tekrardan yola çıkarak Çanakkale boğazından geçip Abydos⁹³ isimli şehre geldiler. Burası İstanbul'a 100 fersah uzaklıkta idi. Burada geride kalanları bekleyerek erzak ikmali yaptılar. Toplandıktan sonra tekrar yola koyuldular.⁹⁴

23 Haziran günü İstanbul'un görüş mesafesinde bulunan Ayestefanos Kilisesi'nin açıklarına demir attılar. Daha sonra, önce Khalkedon'a (Kadıköy) ve oradan da Scutariy'e (Üsküdar) çıkarak buralarda kamp kurdular. Bu sırada Haçlılar 500 kişilik bir Bizans ordusu ile karşılaştılar ve onları mağlup etmeyi başardılar. Bu çarpışma sonucunda ihtiyaçları olan ganimet ve binek hayvanları ele geçirdiler.⁹⁵ Tarihiçi Runciman'ın ifadelerine göre ise Haçlılar Kadıköy ve Üsküdar civarında yaptığı saldırılarda başarısız olunca, Haliç'in öteki yakasına kadar geldiler. Galata civarlarında karaya çıktılar. Haliç'i kapatan zincirleri kırdılar.⁹⁶

2.1.2. Haçlıların İstanbul'u Kuşatması ve İlk Saldırıları

İstanbul yakınlarına geldiklerinde surlara çok yaklaşınca ok yağmuruna tutuldular. Şehirdeki bütün insanlar surlara toplanmış olanları izliyordu. Böylece karşı kıyıya İmparator III. Aleksios'un da sarayının bulunduğu Kadıköy'e çıktılar. Burası İstanbul'un tam karşısında Türkiye yakasında bir yerdir. Kontlar ve baronlar buraya çadırlarını kurdular. Kimileri ise, sarayın hemen yanında çadırlarını kurdurdu. Daha sonra boğazdan kuzeye doğru hareket ederek Üsküdar'a kadar geldiler. Bu durumu gören İmparator III. Aleksios derhal bir ordu hazırlayarak karşı kıyıda konuşlandırdı.⁹⁷

⁹³ Abydos, Çanakkale yakınlarında antik bir kenttir. Çanakkale boğazında yer alması hasebiyle Bizans devrinde kaçak silah taşımacılığını engellemek için iyi bir noktaydı. Geçen gemilerin belge kontrolü yapılır ve vergilendirme için seçilmiş birkaç noktadan biridir. A. Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, Newyork, 1993, c. I., s.8.

⁹⁴ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.34-35.

⁹⁵ Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s.128.

⁹⁶ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi C. III.*, s.105.

⁹⁷ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.38.; Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.110.

Kadıköy ve Üsküdar'a yerleşen Haçlılar beklenmedik bir baskından korktukları için devriye atmaya başladılar. Kamp kurdukları alandan üç fersah uzakta bir dağın yamacına çadır kurmuş Bizans askerleri ile karşılaştılar. Haçlılar ani bir baskınla Bizans askerlerini yendiler. III. Aleksios'un askerleri geride birçok ganimet bıraktılar. Haçlılar ganimetlerle kamp kurdukları alana geri döndüler.⁹⁸ Bir zaman sonra Üsküdar'da bulunan sarayda toplantı halinde olan baronlara İmparator III. Aleksios'tan bir mektup getirdiğini söyleyen Nicolos Roux isimli bir elçi geldi. Getirdiği mektubu baronlara okudu.

“ Senyörler, İmparator Aleksios taçsız insanların en büyüğü olduğunuzu ve en soylu ülkelerden geldiğini belirtiyor. Topraklarına ve krallığına neden ve ne için geldiğinizi çok merak ediyor. Çünkü siz Hristiyan'sınız o da Hristiyan ve sizin kutsal toprakları, kutsal haçı ve Hz. İsa'nın mezarını kurtarmak için yola çıktığınızı da biliyor. Eğer yoksulsanız ve kıtlık çekiyorsanız topraklarından çekilmeniz koşuluyla size yiyecek ve para verilecektir. Size hiçbir kötülük yapmak istemiyor, ama bunu yapacak güce de sahiptir. Siz yirmi kez kalabalık bile olsanız sizi kılıçtan geçirmeden bırakmaz.” Baronlar ve Venedik dukası bir zaman düşündükten sonra gelen elçiye şu cevabı verdiler. *“Güzel Sir senyörlerimiz ve baronlarımızın krallık topraklarına neden girdiğini merak ettiğini ve buna çok şaşırıldığınızı dile getirdiniz. Hâlbuki bu kimseler sizin topraklarınıza girmedi, çünkü kralınız bu toprakları haksızlıkla ve günah işleyerek tanrıya ve mantığa aykırı bir şekilde elinde bulunduruyor. Bu toprakların asıl varisi kardeşi Isaakios'un oğlu yeğeni Aleksios'a aittir. Eğer gelip yeğeninden aman diler, tacını ve imparatorluğu teslim ederse geri kalan yaşamında zengin bir hayat sürecektir kadar servetle onun bağışlanmasını rica ederiz. Elçiye son olarak bir kez daha geldiğinizde getirdiğiniz mesaj bu türden olmazsa sakın yeniden gelme cesaretini göstermeyiniz.”* Mesajı alan elçi saraya geri dönerek imparatora ilettiler.⁹⁹

Venedik Dukası Dandolo baronlarla konuşarak IV. Aleksios'u on kadirge ve adamlarla birlikte Konstantinopolis surlarına yaklaşıp, Bizanslılara delikanlıyı gösterip tanıyıp tanımadıklarını sormalarını teklif etti. On kadirge ile Bizans surlarına

⁹⁸ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.39.

⁹⁹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.41.

yaklaşan IV. Aleksios ve Haçlılar surlarda bulunanlara genç adamı tanıyıp tanımadıklarını sordular. Surlarda bulunan insanlar onu tanımadığını dile getirdiler.¹⁰⁰ Bu olaydan sonra Haçlı ve Venediklilerin bakış açısı değişmeye başladı.

2.1.3. Haçlıların İstanbul'u Alması ve Yağmalaması

Haçlıların filosunu İstanbul önlerinde gören Rumlar eli silah tutanlar sahile inerek şehri korumak için konum aldılar. Venedik Dukası ise askerleriyle sahile çıktığında adım attıkları ilk yeri alacağını Haçlılara bildirdi. Rumlar üzerine gelen ve kendilerinden korkmayacaklarını anladıkları Haçlıları görünce korkarak geri çekilmek zorunda kaldılar. Sahile yanaşan filonun gemilerinden şövalyeler karaya ayak bastı. Aslında Rumların komutanları Haçlıların karaya ayak basamayacağı ile ilgili imparatora teminatlar vermişlerdi.¹⁰¹

Artık İstanbul surları ile aralarında Haliç kalmıştı. Haliç limanı bir ucu şehrin surlarına bağlanmış, bir ucu da Galata Kulesine bağlanmış zincir ile kapatılmıştı. Zincirin bağlı olduğu Galata Kulesi hem muhkem bir tepede hem de yapı itibariyle az bir askerle savunulabilecek pozisyonda idi. Haçlılar ilk iş olarak bu kuleyi kuşattılar. Kule zapt edildi. Fakat bağlı zinciri koruyan Bizans gemileri vardı. Haçlılar zinciri kırarak Haliç'e girmeyi başardılar. Limanda bulunan Bizans gemilerini ve kadirgalarını ele geçirdiler.

Venedikliler denizden Frenkler ise karadan saldırarak surları aşmayı planlamışlardı. 17 Temmuz 1203 günü Frankler Blakhernai Sarayı tarafından karadan, Venedikliler ise Balat tarafından denizden saldırıya geçtirdiler. Haliç tarafından denize yakın olan surlara yanaşan Venedikliler hazırladıkları merdivenleri surlara dayadılar. Frenkler ise denize yakın bir yerde surlara, yaptığı teçhizatlar ile tırmandılar. Burada İngilizler ve Danimarkalılarından oluşan Bizans'ın paralı askerleri vardı. İki asker ve birkaç şövalye hızlı bir şekilde merdivenlere tırmanarak surların o bölümünü ele geçirdiler. Sonra bu saldırı püskürtmek için gelen Bizans askerleri başarılı oldular. Kılıç ve baltalarla göğüs göğse yoğun mücadeleler yaşandı. Esir olarak düşen Frenkler

¹⁰⁰ De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.14.

¹⁰¹ De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.15.; Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.50.

imparator Aleksios'a götürüldü.¹⁰² Kaçmak zorunda olan Venedikliler kaçarken şehrin o bölümünü ateşe verdiler. Çıkan yangın o kadar büyüktü ki Khoneitas şöyle bahsetmektedir. *Daha önce dünyada böyle bir şey görülmemiştir. Bunu kelimelerle anlatmak mümkün değil. İstanbul'da daha öncede pek çok yangın çıkmıştı. Ama onlar bunun yanında kıvılcım gibi kalırdı. Yangın bir ateş nehri gibi şehrin kuzey kısmının sardı.*¹⁰³

Bu olaylar üzerine imparator III. Aleksios bütün gücünü toplayarak Aziz Romanos kapısından surların dışına çıktı. Bizans ordusunun sayısı kaynaklardaki ihtilaflara rağmen 20 bin civarında ve Haçlı ordusunun ise 8-10 bin civarında olduğu dile getirilebilir.¹⁰⁴ Savaş düzenine geçen iki ordu birbirlerine o kadar yaklaştılar ki bir ok atımı mesafe kalmıştı. Haçlılar ve Bizanslılar temkinli davranarak birbirlerine saldırmak istemediler. Zaman böyle geçerken birden Aleksios ordusu ile şehre geri döndü.¹⁰⁵ Durumun vahametini anlayan Aleksios, kendisi için kötü bir sonun geldiğini düşünerek şehri terk etti.

2.2. Haçlılar ve Bizans İlişkileri

IV. Haçlı Seferi'nin başlangıcında Haçlılar, Venedik Cumhuriyeti'nden sağlanan nakliye hizmetlerini kullanmak üzere Venedik'e geldi. Ancak Haçlılar, Venedik'in talep ettiği yüksek ücreti ödeyemediler. Bunun üzerine Venedikliler, Haçlılardan kendilerine bir kale kuşatmasına yardım etmelerini ve ödemeleri gereken miktarı düşürmelerini istedi. Haçlılar, bu talebi kabul etti ve daha sonra Konstantinopolis'e karşı bir saldırı düzenlemek üzere yön değiştirdiler.

İstanbul önlerine gelen Haçlılar III. Aleksios'un önderliğindeki Bizans'ı zapt etmek istediler. Dördüncü Haçlı Seferi asıl amacından sapmış bir olaydır ve Hristiyanların kutsal toprakları yerine diğer Hristiyan bölgelerine saldırılarıyla hatırlanır. Bu seferin sonucunda, Bizans İmparatorluğu'nun yüzyıllar boyunca sürecek olan gerileme ve çöküş dönemi başlamıştır. IV. Aleksios, Haçlılara İstanbul'u geri

¹⁰² Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.49.

¹⁰³ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.124.

¹⁰⁴ Çalışır A.O., *Latin Kaynaklarına Göre dördüncü Haçlı Seferi*, s.120.

¹⁰⁵ De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.21.; Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.52.

vermeyi ve onlara büyük miktarda para ve askeri destek sağlamayı taahhüt etti. Bunun karşılığında, Haçlılar da ona yardım etmeyi kabul etti.

Ancak Aleksios, kendisini tahta geri getiren anlaşmaları yerine getiremedi ve vaatlerini tutamadı. Bu durum, Haçlılar ve Bizans halkı arasında gerginliklere ve çatışmalara yol açtı. Sonuç olarak, Haçlılar şehri kuşatmayı sürdürdü ve nihayet 1204 yılında Konstantinopolis'i işgal etti.

2.2.1. Aleksios ve Babası II. Isaakios'un İmparator İlan Edilmesi

Haçlı birlikleri ile İstanbul surlarının dışında karşılaşan Aleksios hezimete uğrayacağını anlayınca kendini riske atmadan şehre geri dönmüştü. Savaşı kazanmayacağını anlayan III. Aleksios bir gece şehirden yanına alabildiği değerli eşyalar ve yakın akrabaları ile şehirden kaçtı.¹⁰⁶ Edirne'ye giden eski imparator orayı işgal etti. Aleksios'un şehri terk ettiğini duyan Rumlar gözleri kör edilmiş selef imparator Isaakios'u zindandan çıkardılar ve imparator ilan ettiler. Isaakios'un imparator olduğunu duyan Haçlılar memnun oldular. Nitekim oğlunun vaat ettiklerini babasından talep edebileceklerdi.

Genç Aleksios bu haberi öğrenince derhal Frenk baronlara ve kontlara haber gönderdi. Haçlıların bütün ileri gelenleri sabık imparatorun çadırında toplandılar. Haberi duyan Haçlılar çok sevindiler.¹⁰⁷ Gün doğumunda kamp silahlanmaya başladı. Haçlılar tam teçhizatlı oldular. Nitekim Bizanslılara güvenmiyorlardı. Şehre haberci ve elçi göndermenin doğru olacağına karar verdiler. Eğer bu söylenenler doğru ise IV. Aleksios'un babası Isaakios verilen sözleri kabul edecektir dediler. Seçilen iki Frenk ve iki Venedik elçisi şehre gönderildi. Bizanslılar elçilere kapıyı açtılar Blakhernai Sarayına kadar elleri baltalı İngiliz ve Danimarkalı askerlerin oluşturduğu koridordan saraya ulaştılar. Haberciler saraya götürüldüler ve Isaakios'un huzuruna çıkarıldılar. Isaakios'un ve Macar prensesi eşinin zengin elbiselerini gören elçiler çok şaşırıldı. Elçiler imparatorun huzuruna gelerek ona güzel sözler ettiler. Onunla özel görüşmek ve oğlu ile baronların mesajlarını iletme istediklerini dile getirdiler. İmparator, eşi,

¹⁰⁶ Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatiği ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s.130.

¹⁰⁷ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.53.

bir tercüman ve 4 elçi bir odaya geçtiler. Sözü alan Champagne mareşali elçi Villehardouin şöyle dedi. “*Sir, oğlunuza verdiğimiz sözleri tuttuğumuz ve ona yaptığımız iyilikler yadsınamaz. Fakat onun bize verdiği sözler sizin tarafınızdan da kabul edilmeden Baronlar onu buraya getirmeyecekler. Haçlılar yapılan antlaşmayı onun yaptığı biçimde onaylamanızı istiyorlar.*” Bu sözlerin üstüne Isaakios verilen sözlerin neler olduğunu sordu. Elçileri ise “*İlk olarak tüm Romania krallığının Roma’ya itaat etmesini, orduda yer alan tüm askerlere iki yüz bin mark gümüş, küçük ve büyük rütbelilere bir yıllık yiyecek ve erzak vermesini on bin atlı asker vererek Mısır yapılacak olan seferde onlara destek vermesini, kutsal toprakları koruyacak ve ele geçirecek masrafları Bizans tarafından karşılanacak 500 şövalye verilmesini istiyoruz.*” dediler. Bu istekleri işiten Isaakios şüphesiz isteklerin çok ağır şartlar olduğunu anladı. Elçilere şöyle cevap verdi. “*Oğlum ve benim için yaptığımız hizmetlere karşılık imparatorluğumuzu versek bile karşılayamazdık.*” Karşılıklı söylenen sözler sonucunda baba oğlunun yaptığı antlaşmayı kabul etmek zorunda kaldı.¹⁰⁸

Baronlar ve kontlar ata binerek genç imparatoru babasına götürdüler. İmparator ve oğlu baronların karşı yakada Estaron ve Galata civarına yerleşmelerini istediler. Nitekim Bizanslılar ile çıkabilecek bir çatışmadan korkuyorlardı. Ayrıca Frenk komutan Villehourdion kroniklerinde bildirdiğine göre; Konstantinapol’de dünyanın geri kalanındaki kadar kutsal emanet bulunmaktaydı. Bu zenginlik ve güzellikler uğruna çıkacak bir çatışma şehri harap edebilirdi. Bunun üzerine Haçlılar karşı yakaya yerleştiler. Kendilerine bol yiyecek ve içecek de verildi. Frenkler ve Bizanslıların oluşturduğu ortak mecliste alınan karara göre yeni imparatorun 1 Ağustos 1203 tarihinde taç giymesine karar verdiler.¹⁰⁹

2.2.2. IV. Aleksios’un Haçlıların Kalışlarını Uzatması

IV. Aleksios taç giymesinin hemen ardından sıklıkla kampa gidip Latinlerin gönlünü hoş tutmak için onları ziyaret ediyordu. Bunu kendine bir borç biliyordu çünkü Haçlılar ona çok hizmet etmişlerdi. Haçlılar sayesinde imparatorluğu tekrardan

¹⁰⁸ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri* ss.54-55.

¹⁰⁹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.56.; De Clari, *İstanbul’un Zaptı*, s.24.

almıştı. Bir gün genç imparator yine baronların kampına giderek Flandre kontu Baudouin'in konağında sadece baronlarla bir görüşme yaptı. Toplantıya Venedik dukası ve üst seviye baronlar davet edildi. Aleksios söz alarak baronlara şöyle dedi. *“Senyörler ben tanrı ve sizin sayenizde imparator oldum. Siz bana hiçbir insanın bu dünyada sahip olamayacağı güzellikler bahşettiniz. Sizin yardımlarınızla Bizans'ta hakkım olan mirası almamı istemeyen Rumlar var. Yola çıkış zamanınızın yaklaştığını biliyorum. Ben ise bu kadar kısa bir süre içinde söz verdiğim ödemeyi tamamlayamam. Siz beni burada yalnız bırakırsanız sizin yüzünüzden benden nefret eden Bizanslılar, topraklarımı tekrar ele geçirecek ve hatta beni öldüreceklerdir. Bunun yerine mart ayına kadar burada kalırsanız bende size gerekli olan parayı altı ay içinde temin edebilirim. Sizde Venediklilerin ücretini ödemiş olursunuz.”* İmparatoru dinleyen baronlar söylediklerinin doğru olduğunu düşündüler. Bunun hem kendileri, hem de imparator için daha iyi olduğunu kabul ettiler. Ama bununla ilgili ordudaki herkesle görüşmeden karar veremeyeceklerini bildirdiler. Ordudakilerle görüşükten sonra cevaplarını vereceklerini söylediler. Ertesi gün kampta toplanarak bütün komutanlar ve baronlar kampa davet edildi ve meclis toplandı. Genç imparatorun söyledikleri ve talepleri hepsine anlatıldı.¹¹⁰

O zaman ordunun içindekilerde öteden beri gelen anlaşmazlık baş gösterdi. Bazıları bu işin çok uzadığını dile getirdiler. Korfu adasında da anlaşmazlık çıkaran bu grup buraya geliş amaçlarından saptıklarını söylediler. Ettikleri yeminleri hatırlatarak kendilerine gemiler verilmesini ve Suriye'ye gitmek istediklerini söylediler. Baronlar ise eylül ayında yola çıktıklarında Suriye'ye kış mevsiminde varacaklarını çok zorluk çekeceklerini belirttiler. Eğer genç imparatorun istediği gibi mart ayında giderlerse mevsimin çok uygun olacağını ve mısır rahatlıkla varıp hedefe ulaşacaklarını söylediler. Sonuçta anlaşan Haçlılar aralarında yemin ederek bir yıl daha kalmayı taahhüt ettiler. Aleksios'ta bunun için çok para verdi.¹¹¹

¹¹⁰ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.57.

¹¹¹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.57-59.

2.2.3. IV. Aleksios'un Sözü Tutmaması ve Bizanslılar ile Latinlerin Çatışması.

İmparator IV. Aleksios Konstantinopolis'ten başka, kendisinde bir toprak bulunmadığını ve Haçlılara ait olan borcu ödemek için diğer Bizans şehirlerinin de itaat altına alınması gerektiğini belirtti. Birçok şehir halen amcasının elinde bulunuyordu. Böyle bir sefere çıkmak için Haçlılardan yardım istedi. Baronların büyük bir bölümü onunla birlikte orduya katıldı. Sadece çok az bir kısmı kampta kalmıştı. Aleksios ordusu ile yirmi küsur şehri ve yaklaşık kırk şatoyu fethetti. Amcası III. Aleksios'u takip ediyor ve o ise sürekli kaçıyordu. Sefer yaklaşık 3 ay sürdü. Frenklerde bu süre zarfında imparatorla beraber hareket ettiler.¹¹²

Bu arada genç imparator seferde iken İstanbul'da istenmeyen olaylar yaşandı. Rumlar ile İstanbul'da daha önceden beri kalan Latinler arasında çatışmalar çıktı. Orada birçok Latin yaşıyordu. Kimliği bilinmeyen bazı kişiler ise şehri ateşe verdiler. Yangın öyle büyüdü ki birçok kilise, saray bölümü ve büyük pazar sokakları yandı. Birçok insanın yanarak hayatının kaybettiği bu yangından Latinler kurtarabildiği eşyalar, çocukları ve eşleri ile kayıklara binerek karşı kıyıya Haçlıların kampına ulaştılar. Böylece Latinler ve Bizanslılar arasında bir ayrılık oluştu.¹¹³

İmparator Kasım ayının ortalarına doğru seferden döndü. Bizans halkı ve soylu bayanlar onu karşılamak için kabileler halinde saraya geldiler. Haçlılar da seferden dönen yakınlarını büyük bir sevinçle karşıladılar. İmparator IV. Aleksios, Blakhernai¹¹⁴ (Tekfur) Sarayına, Monferrato da Haçlıların kampına döndü. Sefer dönüşünde imparator artık biraz olsun üstün olduğunu düşünmeye başladı ve Haçlıların kampına gitmedi. Bu arada Haçlıların istediği para için sürekli baronları erteliyordu. Zaman zaman az miktarlar göndererek onları oyalıyordu. Bir süre sonra hiç para vermemeye başladı. Marki Bonifacio Monferrato sık sık imparatorun yanına giderek ona alacaklarını hatırlatıp yüzüne vuruyordu. Ona ettiği yardımları hatırlatıyor

¹¹² De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.24.

¹¹³ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.60.

¹¹⁴ "Haliç'e hâkim bir yerde surlarla bitişik olarak kurulmuş bir saraydır. Konumu itibariyle hem İstanbul'a, hem denize, hem de karaya hâkim bir yapısı vardır." Sevcan Yıldız, *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri*, Detay Yayınları, Ankara, 2009, 2. Baskı, s.134.

ve dünya yüzeyinde kimsenin kendisine bu kadar yararlı olamayacağını söylüyordu. Sonunda Haçlılar sarf ettikleri çabaların boşuna olduğunu düşündüler. Derhal baronlar ve Venedik dukasının da bulunduğu bir meclis topladılar. Haçlılar son olarak imparatora bir elçi gönderip ona verdiği sözleri tutmasını söylemeyi düşündüler. Eğer sözünde durursa anlaşmaya sadık kalacaklarını, fakat sözünde durmazsa ona meydan okuyarak haklarının sonuna kadar savunacaklarını dile getirmelerini söylediler.¹¹⁵

İmparatora giden elçi heyeti baronların dileklerini ona iletiler. İmparator parayı ödeyemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine elçiler hak ettikleri parayı gerekirse malını mülkünü zapt edip alacaklarını söyleyip meydan okudular. Bizanslılar bu hareketi büyük bir saygısızlık olarak gördüler. Bu andan itibaren elçilere iyi davranmadılar. Elçiler canını zor kurtararak saraydan ayrıldılar. Böylece kampa geri dönüp olanları baronlara anlattılar. Yaşanan olayların ardından Haçlılar ve Bizanslılar birçok yerde savaşmaya başladılar¹¹⁶

Latinlerin niyetini anlayan Bizanslılar onlardan önce davranmak istediler. İçlerini odun, katran ve yakacak malzemeler ile doldurdukları iki gemi hazırladılar. Gece yarısı bunları ateşe verip rüzgârın etkisiyle Haçlıların filosunun üzerine gönderdiler. Ateşle yaklaşan gemileri gören Venedikliler derhal navelerine binerek gemileri ateş çemberinin dışına çıkardılar. Latinlerin elçisi ve komutanı Villehardouin kaleme aldığı kronikte Venediklilerin denizcilikteki maharetleri sayesinde büyük bir tehlikeden kurtulduklarını söylemektedir. Venediklilerin hiç korkmadan gemilerine atlayarak kancalarını yanan gemilere takıp çektiğini ve bu gemileri boğazın akıntısına bıraktığını yazmıştır. Bu Haçlılar açısından son derece önemli bir olay olmuştur. Nitekim filo imha edilseydi, Latinler ve Venedikliler ne karadan ne de denizden buldukları yeri terk edemeyeceklerdi. Bu da onların Avrupa'ya tekrar dönmelerinin önünü kapatacaktı.¹¹⁷

¹¹⁵ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.62.

¹¹⁶ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.63; De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.24.; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c.III*, s.106.

¹¹⁷ De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.24.; Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.62.

2.2.4. Murtzuphlos'un İmparatorluğu yağmalaması ve II. Isaakios ve IV. Aleksios'un Ölümü

IV. Aleksios'un Haçlılarla mücadelesinde başarısız olduğunu düşünen bazı Rumlar onu tahttan indirmenin yollarını arıyorlardı. Genç imparatorun hapisten çıkardığı Murtzuphlos¹¹⁸ isimli kişi Bizanslılara vaatler verdi. Onları kısa süre içinde hem Haçlılardan hem de imparatorun kurtaracağına inandırdı. Bir gece yarısı imparatorun sarayını basan isyancılar onu tutukladı ve ayaklarına zincir vurarak zindana gönderdiler. Oğlunun tutuklanmasından kısa süre sonra babası Isaakios öldü. Murtzuphlos zindana attığı Aleksios'u da birkaç kez zehirlemek istedi. Bu girişimlerinde başarılı olamayan Murtzuphlos'un, sonunda eski imparatoru elleriyle boğduğu yönündeki haberler şehirde yayıldı.¹¹⁹

V. Aleksios Dukas (Murtzuphlos)'ın tahtı zorla ele geçirmesini Latinler duyduğunda bu olayın Bizans üzerine açılacak savaşın muhtemel nedeni olmasından dolayı mutlu oldular. Haçlılar adına kampta toplanan din adamları Bizans topraklarının Roma'ya bağlanmasının dini anlamda mutluluk verici bir olay olarak nitelediler. Ayrıca IV. Haçlı Seferine katılan İtalyan asker ve yazar Robert de Clari'nin bildirdiklerine göre “*V. Aleksios Dukas tahtı ele geçirince Latinlere meydan okudu ve topraklarını terk etmelerini istedi. Eğer terk etmezler ise sekiz gün içinde bütün Haçlıları öldüreceğini söyledi.*”¹²⁰ Anlaşıldığı kadarıyla Bizans'ın yeni imparatoru kuşatmanın kaldırılmasını talep etmiş ve Haçlılar da kuşatmayı ancak borçlarının ödenmesi şartı ile kaldırılacağını söylemişlerdir. Bu sözler sonucunda çatışma kaçınılmaz hale gelmiş her iki taraf da savaş hazırlıklarına başlamıştır. V. Aleksios Venediklilerin merdiven çıkabileceği alanların surlarını yükseltip surların üstüne tahtadan kuleler yaptırmıştır. Ayrıca Frenk saldırılarından korunmak için surların kulelerini tahkim ettirmiş ve buraları iyi korunur hale getirmiştir.

¹¹⁸ Murtzuphlos isminin anlamı muhtemelen kaşlarının birleşik olmasından dolayı çatık kaş anlamına geliyordu. Bizans tarihinde de V. Aleksios Murtzuphlos Dukas olarak adlandırılmıştı. Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması*, s.131.

¹¹⁹ Khoniates *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması*, s.136.; De Clari, *İstanbul'un Zabtı*, s.28.; Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.64-65.

¹²⁰ De Clari, *İstanbul'un Zabtı*, s.28.

Haçlılar İstanbul'u kuşattıkları sırada Flandre Kontu Baudouin ve bir grup orduyu karşı yakada Karadeniz kıyısında yer alan Philia'yı zapt etmek ve erzak ikmalî için ele geçirmek üzere görevlendirdiler. Frenklerin Philia'dan erzak ikmallerini sağlayıp döneceklerini haber alan V. Aleksios Dukas onlara pusu kurdu. Gececekleri güzergâhta bekleyen Murtzuphlos Baoudoin'in kardeşi Henri'nin önderliğinde olan destek birlikleri en son geçerken Murtzuphlos saldırmak istedi. Bu saldırısında başarılı olamayan Murtzuphlos canını zor kurtardı. Frenkler karşısında büyük yenilgi aldı ve şehre dönmek zorunda kaldı.¹²¹

Bütün Haçlılar şehri kuşatıp aldıklarında nasıl bir yönetim sergileyecekleri konusunda anlaştılar. Altı Venediklilerden ve altı kişi de Latinlerden seçilecek, bu seçilen kişiler yöneticiyi belirleyecekti. Yapılan bu anlaşmanın üzerine 8 Nisan 1204 yılında İstanbul'u kuşatmak için gemilerle yola çıktılar. Ertesi gün bütün naveler ve kadırgalar yavaş yavaş kente yaklaştılar. Navelerden çıkan merdivenler surlara dayanıyordu. Fakat bu yapılan saldırı Bizanslılar tarafından püskürtüldü. Haçlılar geri çekilip bir meclis kurup tartışmaya başladılar. Bizans surlarının bu derece iyi tahkim edilmiş olabileceğini düşünmemişlerdi. Nitekim sonuçta Venediklilerin önerisiyle her iki nave birbirine bağlanarak her burca iki nave ile saldırılmasına kara verdiler. 12 Nisan 1204 tarihinde saldırmaya karar verdiler.

Venedikliler ve Haçlılar hazırlıklarını tamamladıktan sonra gemilerle Bizans surlarına yaklaştılar. Saldırıları özellikle Blakhernai Sarayının olduğu taraftan yapmayı düşündüler. Venedikliler bir fırsatını bulup burçlara yaklaşip merdivenlerini dayadılar. Ardından burçların bir bölümünü ele geçirdiler. Çıkan yoğun çatışmalarda Bizanslılar geri çekilmek zorunda kaldılar. Böylece Haçlı kontları ve baronlar kentin çeşitli yerlerini ele geçirerek yerleştiler. 12 Nisan 1204 yılında Konstantinopolis Haçlılar tarafından ele geçirildi.¹²²

Haçlı kontlarının şehre yerleştiğini gören Murtzuphlos askerlerine Frenklere karşı bir taarruz girişimi yapılacağını söyledi. Askerler düşmanın üzerine giderken

¹²¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, ss.138-139.; Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.67.

¹²² Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.72.; De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, ss.37-39.

Murtzuphlos bir fırsatını bulup şehirden kaçmak için Yıldızlı Kapı' ya¹²³ gitti. Karısı ile bu kapıdan çıkan Murtzuphlos kayınpederinin yanına Trakya'ya kaçtı. İmparatorun kaçtığı haber alan asiller derhal toplanarak yeni bir imparator seçmek istediler. Bu görev için de Theodoros Laskaris'i uygun gördüler. Ancak şehrin kurtarılması için çok geç kalındığından Laskaris bu görevi kabul etmedi. Bu nedenden dolayı Theodoros Laskaris eşi ve çocukları ile bir gemi bularak Anadolu'ya geçmek üzere yola çıktı.¹²⁴

Haçlılar şehri ele geçince Blakhernai Sarayı Flandre kontu Baudouin'nin kardeşi Henri tarafından içerdekilerin canının bağışlanması şartıyla teslim alındı. Saray içinde çok büyük bir hazine bulundu. Bulunan hazine altın ve gümüşten kap kacaklar, değerli taşlar, beyaz ve kül rengi kürkten giysiler saten ve ipek kumaşlar ve daha birçok değerli eşyadan oluşuyordu. Baronlar ve kontlar ise şehirde bulunan konakları kendi aralarında paylaşmaya başladılar. O kadar çok konak vardı ki herkese yetecekti. Haçlı kontları ve Venedikliler bir araya gelerek toplanan tüm ganimetlerin üç kilisede toplanmasına karar verdiler. Bunun için daha önceden bir anlaşma sağlamışlardı. Eğer ganimetleri getirmeyen olursa aforoz edilecekti. Sonunda ele geçirilen tüm ganimetler bir araya toplandı. Bütün uyarı ve korkutmalara rağmen hala ganimetleri zamanında getirmeyenler de olmuştu. Hatta bazı Haçlılar hırsızlığa bile girişmişti. Bu tür olayları Haçlılar en ağır şekilde cezalandırdılar.¹²⁵ Burada kazanılan ganimet Venediklilerin payı da ödendikten sonra yaklaşık 400 bin mark gümüş ve on bin binek hayvanı civarındaydı. Venediklilere payları verildikten sonra kalanlar eşit bir şekilde dağıtmaya çalışıldı. Kalan hazinenin sekizde üçü Venediklilere sekizde üçü Haçlılara ve geriye kalanın dörtte biri ise seçilecek olan imparatora ayrılmak üzere paylaşıldı.¹²⁶

Venedikliler şehirde bulunan bütün sanat eserlerini ve güzellikleri alarak kendi şehirlerinde ve meydanlarında sergilemek üzere Venedik'e götürdüler. Birçok eser bu sebeple Konstantinapol'den kaçırılmıştır. Fakat Fransız ve Flamanlar aynı hassasiyeti

¹²³ “Yıldızlı ya da Altın Kapı (Porta Aurea) ismiyle anılan bu kapı Bizans'ın özellikle Avrupa'ya düzenleyeceği seferlerin geliş ve gidişlerinde ihtişam için kullanılan bir kapıydı. Bugün İstanbul Fatih'te yer alan kapıdan şehre girdikten sonra yol Ayasofya'ya kadar uzanıyordu.”

¹²⁴ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi c.III*, s.108.

¹²⁵ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.75.

¹²⁶ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.77.

göstermiyorlardı. Onlar daha çok yağma ve talan ediyorlardı. Fransız ve Flamanlar Manastırların duvarlarındaki değerli halıları ve kutsal tasvirleri söküp almakla uğraşıyorlardı. Yağma ve talan hareketleri sadece saray ve kutsal mabetlerde gerçekleşmiyordu. Şehrin kenar mahallelerindeki kulübelere kadar sirayet etmişti.¹²⁷



¹²⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması*, ss.161-163.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IV. HAÇLI SEFERİNİN SONUÇLARI

VI. Haçlı Seferi ilk üç Haçlı Seferinden farklı olarak yola çıkış amacından sapıp en büyük yıkımı Bizans imparatorluğu'na yaşatmıştır. 1204 yılına kadar taht kavgaları ve giriştiği savaşıardan derin yaralar alan Bizans için bu Haçlı Seferi ile tahakkümünün sekteye uğraması kaçınılmaz bir sondu. Haçlıların İstanbul'u işgal etmesi ile Bizans İmparatorluğu yıkıldı. IV. Haçlı Seferi sonucunda Bizans'ın egemen olduğu topraklarda bir başıbozukluk boy göstermeye başladı. Bizans'ın ardılı olarak çeşitli devletçikler ortaya çıktı. Balkanlar ve Yunanistan topraklarında hâkimiyet kuran Latinler, Anadolu topraklarında bu varlığını gösteremediler.¹²⁸ Anadolu'da ise Karadeniz kıyılarında varlık göstermeye çalışan ve kendilerini Komnenos hanedanlığının devamı olarak kabul eden Trabzon¹²⁹ merkezli bir devlet ile Theodoros Laskaris¹³⁰ önderliğinde İznik merkezli ikinci bir devlet kurdular.

Bizans'ın bu durumu en nihayetinde Türkiye Selçuklularının inkişaf devrinin önünü açmış bulunuyordu. Orta Asya'dan geliş amaçlarının bir nedeni de yurt bulma ve geçim olan Oğuzların ticari faaliyetler sayesinde amaçlarına ulaşma imkânının daha da kolay olacağına fakındaydılar. Selçukluların Anadolu'ya yerleşinceye kadar ki süreçlerde tam bir çekişme sahası haline gelen Anadolu güven ortamının sağlanamamasından dolayı ticari hayat istenilen düzeye bir türlü gelememişti. Anadolu'nun hem Müslüman ve Hristiyan dünyası hem de Asya ile Avrupa arasında köprü vaziyeti görmesi, bütün ticaret yollarının ve faaliyetlerinin bu topraklarda yoğunlaşmasına neden oluyordu. İşte böyle önemli bir coğrafyanın farkında olan Türkiye Selçukluları daha saltanatlarının ilk yıllarından itibaren bu amaç doğrultusunda hareket ettiklerini söyleyebiliriz. Selçuklular I. Haçlı Seferi (1097) ile sahillerden uzaklaşıp İç Anadolu yaylalarına çekilmek zorunda kaldılar.¹³¹ Tam bir

¹²⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.300.

¹²⁹ İbrahim Telliöglü, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, 1. Baskı, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2021, s.26.

¹³⁰ Georgios Akropolites, *Vekayiname*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s.24.

¹³¹ Salim Koca, *"Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar"*, Türkler Ansiklopedisi, c. 7. s.521.

“kara devleti” hüviyetine bürünen Türkiye Selçukluları, II. Kılıç Arslan’dan itibaren sahil bölgelerinde gücünü iyiden iyiye hissettirmeye başladı.

IV. Haçlı Seferlerinin sonuçları bakımından bir diğer önemli nokta ise aynı dine mensup iki tarafın bazı çıkarlar uğruna birbirlerine kastetmeleridir. İstanbul’u yağmalayan Latinler ve Venedikliler elde ettikleri ganimetin büyük çoğunluğunu Avrupa’ya, ülkelerine götürmüşlerdir.

Seferin sonuçları birkaç başlık altında toplanabilir. Bu seferden etkilenen devletler açısından ele alınabileceği gibi, genel bir değerlendirme ile siyasi ekonomik, sosyal ve dini açıdan da çıkarımlar yapılabilir. Sefer coğrafi açıdan ele alındığında ise seferin sonucunda Bizans topraklarında geri dönülmez bir değişim yaşandığı inkâr edilemez. Bu nedenle özellikle Bizans ile sınır komşuluğu yapan ve ticari faaliyetlerde bulunan bütün milletlere olumlu ya da olumsuz yönde etkide buldukları savunulabilir.

3.1. IV. Haçlı Seferi’nin Türkiye Selçukluları Bakımından Sonuçları

IV. Haçlı Seferi, bölgedeki siyasi dengeleri değiştirdi. Selçuklular için, Anadolu’da yeni bir siyasi ortam ortaya çıktı. IV. Haçlı Seferini Selçuklular önce endişe ile karşılamışlar fakat seferin yönünün İstanbul’a dönmesi siyasi ve ticari olarak işlerini kolaylaştırmıştır. Bu topraklardaki istikballerinin ticari hayatla devam edeceği düşüncesine haiz olan Selçuklular, bu amaç doğrultusunda hareket etmeye başladılar. Bizans hâkimiyetinde iken Anadolu topraklarındaki ticari hayat pek iç açıcı değildi. Anadolu İslam ve Hristiyan âleminin çatışma noktası olması ticari hayatın gelişmesindeki en büyük engeldi. Topraklarındaki tüccarlara bile gerekli emniyeti sağlayamayan Bizans’ın ardından Selçuklular gibi güçlü bir devletin politikaları kısa sürede Anadolu’yu cazibe merkezi haline getirdi. Özellikle liman şehirlerinin fetihleri¹³², yapılan kervansaraylar¹³³ ve ticaret yollarının güvenliği Selçukluların Anadolu coğrafyasındaki en büyük faaliyetleri olmuştur.

¹³² İbni Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.125.

¹³³ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2018, 11. Baskı, s.103.

Bu seferin öncekiler gibi olacağı düşüncesi oluşsa da Haçlılar ve Bizans'ın çatışması Selçukluların Anadolu'daki üstünlüğünü perçinlemiştir. Bizans'ın yıkılması ile bazı ardıl devletler kurulsa da bunların Selçuklulara etkileri son derece az olmuştur.

Selçuklular Anadolu topraklarına ayak bastığı yıllardan itibaren ticaretin bir devlet için ehemmiyetine vakıf durumda idiler. Bu durum Türklerin hâkim olduğu toprakların öteden beri ticari bir alan olması hasebiyle bilinçli ve farkında olunan bir düşünce idi. Buna örnek olarak Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig isimli eserinde ticaret ile uğraşan kişilerle ilişkileri genişçe izah etmesi gösterilebilir.¹³⁴ Öte yandan daha ilk yıllardan itibaren ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması önemli bir politika haline getirmişlerdi.

Haçlı seferleri, Türkiye Selçukluları ile Avrupa arasındaki ilişkilerin karmaşıklaşmasına neden oldu. IV. Haçlı Seferinden önceki ilk üç seferde, bir yandan Haçlı ordularıyla çatışan Selçuklu Devleti, IV. Haçlı Seferi ile diplomatik yollarla Avrupa devletleriyle ilişkiler kurmak zorunda kaldı. Bu süreçte, Türkiye Selçukluları ile Avrupa arasında siyasi ittifaklar ve anlaşmalar da yapıldı. Nitekim Selçuklular İstanbul'da kurulan Latin İmparatorluğu başta olmak üzere, Venedikliler ve sair ticaret ile uğraşan devletler ile münasebetler geliştirdiler.

3.1.1. Karadeniz Sahilinin Güvenliğinin Sağlanması

Rükneddin Süleyman-şah'ın ölümü (1204)¹³⁵ üzerine tahta geçen I. Gıyâseddin Keyhüsrev(1205-1211) ile birlikte Selçuklular kudretine göstermeye başlamışlardı. Türk Devlet gelenekleri çerçevesinde hareket eden Gıyâseddin Keyhüsrev saltanatının ilk yıllarından itibaren ticaret yollarının güvenliğini sağlamak için çaba sarf etti. II. Kılıç Arslan ile atılımı başlayan ve daha sonraki dönemlerde bu gaye ile inşa edilen kervansaraylar, köprüler, pazarlar ve ticaret yollarının nihayi noktasının limanlar olduğunun bilincinde idi. Oluşan bu bütün yapının dünya

¹³⁴ Yusuf Has Hacib eserinde satıcılara iyi davranmayı, onlarla karışmayı, gönüllerinin hoş tutulması ve bunlar sayesinde dünyaya isimlerin iyi ya da kötü olarak yayılacağını salık vermektedir. Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, çev. Ayşegül Çakan, , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, 9. Baskı, ss.331-332.

¹³⁵ Anonim, *Selçukname*, s.39.

ticaretine açılmasının tek yolu limanlar ve limanlarda oluşacak güven ortamıydı.¹³⁶ Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan dolayı da Anadolu coğrafyasındaki limanlarda sorunlar baş göstermeye başladı.

Haçlıların İstanbul'u işgali ile bir başıbozukluk dönemi yaşayan Bizans içinde çeşitli despotların yönetimi zuhur etmişti. İstanbul'da bir Latin imparatorluğu kuran Haçlılar, İzmit'ten öteye geçip faaliyet gösteremediler.¹³⁷ İznik merkezli egemenliğini ilan eden Theodoros Laskaris ve kendilerini Bizans'ın gerçek varisi sayan Komnenos kardeşler faaliyetlerini genişletme çabası içindeydiler. Batı Karadeniz'de Komnenoslar ile hâkimiyet mücadelesine girişen Laskaris, zor durumda kalınca Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Keyhüsrev ile dostluk antlaşması yaptı.¹³⁸

IV. Haçlı Seferi sonrası Latinlerin İstanbul'u zapt etmesi Bizans topraklarının genelinde karışıklıklara neden oldu. Bu yıkımın üstüne Bizans'ta 1185 yılında gerçekleşen darbeden yaklaşık 20 yıl sonra Karadeniz'de ortaya çıkan Komnenos hanedanına mensup iki kardeş bağımsızlıklarını ilan etti.¹³⁹ Aleksios ve David Komnenos¹⁴⁰ kardeşler teyzeleri Gürcü kraliçesi Tamara'nın yardımı ile Karadeniz sahillerinde hâkimiyet kurma mücadelesine başladılar. Trabzon merkezli olan devlet Aleksios Komnenos(1204-1461) idaresindeydi. Küçük kardeşi David Komnenos ise Sinop, Ereğli ve Batı Karadeniz sahillerinde faaliyet gösteriyordu.¹⁴¹ David Komnenos kendisini Bizans'ın varisi gördüğü için Sakarya boylarına inerek buralara hâkim olmak istiyordu. Theodoros Laskaris ile aynı topraklara hükmetme arzusu onların çatışmalarına neden oldu. Theodoros Laskaris, Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Keyhüsrev ile yaptığı anlaşma sayesinde David Komnenos'u mağlup etmeyi

¹³⁶ Salim Koca. "Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar", Türkler, c. 7. s.520-523.

¹³⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.300.

¹³⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.301.

¹³⁹ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.56.

¹⁴⁰ "Bunlar Komnenos soyundan gelen son imparator Andronikos'un torunu yani onun oğlu Manuel'in çocukları idi." Akropolites, *Vekayiname*, s.25.

¹⁴¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması*, s.210.

başarmıştı.¹⁴² Bu olay Selçukluları da yakından ilgilendiriyordu. Nitekim Selçuklular Komnenosların Karadeniz sahillerine yayılmalarını istemiyorlardı.

Bizans topraklarında 1204 Latin işgalinden sonra bir takım yerel idareler görülmeye başladı. Kuzey Anadolu’da bulunan Amisos (Samsun)’ta ise Sabbas adında bir Rum ortaya çıkmıştı.¹⁴³ 1204 yılından, yaklaşık yarım asır önceden beri Samsunda faaliyet gösteren Türkler kendilerine bir mahalle dahi kurmuşlardı. Trabzon Rum Devleti imparatoru Aleksios Komnenos sınırlarını batıya doğru genişletmek için Sabbas’ın teslim olmasını istemişti. Düzenin bozulmasını istemeyen Rumlar ve Müslüman Samsun halkı Trabzon imparatoruna karşı Samsun’u savunmayı daha uygun buluyorlardı. Bunun üzerine Trabzon imparatoru Aleksios Komnenos Samsunu Kuşattı. Durum derhal Selçuklu Sultanı Gıyâseddin Keyhüsrev’e haber verildi. Aleksios ve David Komnenos arasında sıkışmış olan Sabbas, Theodoros Laskaris’e bağlılığını bildirmişti. Fakat Laskaris’in buraya ulaşması çok güçtü veya Gıyâseddin Keyhüsrev ile yaptığı anlaşma gereğince Samsun’a müdahale edemiyordu.¹⁴⁴

Karadeniz sahillerinde meydana gelen bu sarsıntılı ortam, limanların ticari olarak sekteye uğramasına neden oluyordu. el-Cezire, Suriye, Mısır’dan gelen kervanlar Sivas ve Kayseri yolunu kullanarak, Samsun, Sinop limanlarından Suğdak(Kırım) ve İstanbul limanları arasındaki ticari faaliyetler neredeyse durma noktasına gelmişti. İbnü’l-Esîr 1206 yılı olaylarını anlatırken şöyle değinmiştir. *“Anadolu Sultanı Gıyâseddin Hüsrev Şah bu sene Trabzon üzerine yürüdü. Kendisine isyan etmiş olan şehrin hâkimini muhasara etti ve sıkıştırdı. Bu yüzden Anadolu, Rus ve Kıpçak şehirleri ile yapılan kara ve deniz ulaşımı durdu. Hiç kimse Gıyâseddin’in şehrine giremez oldu. Halk bundan dolayı büyük zarara uğradı. Çünkü onlarla ticaret yapıyor ülkelerine gidiyorlardı. Suriye, Irak, Musul, el-Cezire ve diğer yerlerden tüccarlar Anadolu’ya geliyorlardı. Bundan dolayı tüccarlar Sivas’ta toplandı. Yollar açılmadığı için büyük sıkıntı içindeydiler. Sermayesinin başına dönenler bahtiyar*

¹⁴² Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması*, s.211.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.301.; Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehit*, s.33.

¹⁴³ Akropolites, *Vekayiname*, s.25.

¹⁴⁴ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.302.

insan olarak kabul edildi”¹⁴⁵ Bu ifadeler durumu açıkça ortaya koymuştur. Bunun üzerine I. Gıyâseddin Keyhüsrev itaatten çıkan Aleksios’un üzerine sefere çıktı. Mağlup olan Aleksios Komnenos çok müşkül bir duruma düştü. Samsun ve sahillerinin Türklerin eline geçtiğine dair bir kaydın olmaması, Selçukluların güvenliği sağlamayı yeterli gördüklerine işarettir. Nitekim İzzeddin Keykavus dönemine kadar Samsun ne Selçukluların ne Trabzon Rumlarının ne de İznik imparatorluğunun hâkimiyetinde idi.¹⁴⁶

3.1.2. Antalya’nın Fethi (1207)

Antalya tarih boyunca ticari öneme sahip olmuş Anadolu’nun güneyinde yer alan bir liman kentiydi. İskenderiye, Kahire ve Şam civarından gelen tüccarlar mallarını burada satıyorlardı. Ayrıca Venedikli ve Cenovalı tüccarlar da buradan mal alıp satıyorlardı. Bizans döneminde buradan alınan mallar kara yolu ile başkent İstanbul’a kadar gidiyordu.

Selçuklular, Anadolu'nun orta kısmında ve batı sınırlarına kadar ulaşan güçlü bir devlet kurmuşlardı. Antalya, stratejik konumu ve deniz ticaretindeki önemi nedeniyle Selçuklular için stratejik bir hedef haline gelmişti. Şehrin fethiyle birlikte Selçuklular, Akdeniz’e olan hâkimiyetlerini güçlendirmiş ve önemli bir liman şehrini kontrol altına almış olacaktı. Antalya (Attalia) IV. Haçlı Seferi öncesinde bazı anlaşmalarla Bizans İmparatorluğuna bağlı bir liman kentiydi. Bu anlaşmalar gereği Antalya, Bizans ile anlaşmalı bütün tüccar devletlere açık bulunuyordu. Şehir her ne kadar Komnenoslar zamanından beri Selçuklular tarafından kuşatılmış olsa da bir türlü ele geçirilememişti. Bu kuşatmalar sonunda birçok defa Selçuklulara vergi vermek zorunda bırakılmıştı. Nitekim Antalya Latinlerin Bizans İmparatorluğunu işgaline kadar bir Rum şehri olarak kalmayı başarmıştı. Deniz yolu ile Anadolu’ya gelmek isteyen batılılar için bir açık kapı olmuştu. Şehrin egemenliği, İstanbul’un Latinler

¹⁴⁵ İbnül Esir, *El Kamil fi’ t Tarih*, c.12, ss.201-202.

¹⁴⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.303.

tarafından işgali sırasında ise karışıklıkları fırsat bilen aslında İtalyan olan fakat Rum kültürü ile yetişmiş bulunan Aldobrandini'nin eline geçmişti.¹⁴⁷

Türkiye Selçukluları hâkimiyetindeki Anadolu toprakları kuzey-güney ve doğu-batı ticareti arasında adeta bir köprü görevi görüyordu. Selçuklular Anadolu'ya ilk gelişlerinden itibaren bu ehemmiyetin farkındaydılar. Fakat I. Haçlı Seferi sonrasında sahil bölgelerini Bizans'a bırakmak zorunda kalan Selçuklular Anadolu'nun içlerine çekildiler. Bir başka ifade ile Selçuklular dört tarafı çevrilmiş bir kara devleti haline gelmişti. Bu durum ekonomik faaliyetleri de olumsuz etkilemişti. Bu emniyetsiz ortamın sona ermesi için sahillerin kesinlikle Türkiye Selçuklularının eline geçmesi lazımdı. Bu nedenden dolayı Selçuklular Anadolu'da Türk birliğini sağlama konusunda büyük mesafe kateddikten sonra bütün gücü ile kuzey ve güney sahillerini ele geçirme emelleri üzerine hareket ettiler.¹⁴⁸

I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in amacı ikinci defa tahta¹⁴⁹ çıkışının ilk günlerinden itibaren güney-kuzey ticaret yolunun güvenliğini sağlamak olmuştur. Nitekim bu amaç doğrultusunda önce Karadeniz sahil güvenliğini sağlamak için Samsun'a bir sefer düzenlemiş, Aleksios Komnenos'u mağlup etmişti. Bu sefer dönüşünde ise aynı gaye ile Antalya'ya sefer düzenlemiştir. Antalya Akdeniz kıyısında batılı devletlerin de yoğun olarak kullandığı bir liman kentiydi. Avrupa'dan ve Mısır'dan gelen mallar Antalya limanı vasıtasıyla Anadolu'ya ulaşıyordu. Müslüman tüccarların da bu limanı kullandıkları düşünüldüğünde, fetihten önce de Antalya'da bir Müslüman ve Türk kolonisinin olduğu dile getirilebilir.¹⁵⁰ I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Babası II. Kılıç Arslan zamanında 1182 yılında Uluborlu ve Kütahya fetihleri esnasında kuşatılan şehir alınamamıştı.¹⁵¹ Latinler İstanbul'u işgal edince, tüm Bizans'ta meydana gelen başıbozukluk Antalya'da da kendini gösterdi. Bizans sahillerinin neredeyse

¹⁴⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtu ve Yağmalanması*, s.226.; Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, ss.334-335.

¹⁴⁸ Salim Koca. "Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar", *Türkler*, c.7. ss.521-522.

¹⁴⁹ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.124.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.297.

¹⁵⁰ Ravendi, *Râhatü's-Şudûr ve Ayetü's-Sürûr*, (çev. Ahmet Ateş), TTK Yayınları, Ankara, 1960, s.424.

¹⁵¹ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.45.

tamamında ortaya çıkan mücadelelerde liman kentleri de nasibini almıştı. Sonucunda Aldobrandini isminde bir İtalyan Antalya'nın hâkimiyetini eline geçmişti.

IV. Haçlı Seferinden sonra meydana gelen karışıklıklardan dolayı Horasan, Irak ve başka memleketlerden ticaret için gelen ve Mısır, İskenderiye üzerinden Antalya limanına dönmekte olan bir kafilenin mallarına el konduğu I. Gıyâseddin Keyhüsrev'e iletildi.¹⁵² Çeşitli ülkelerden hammadde ve işlenmiş mamul temin eden tüccarlar, mallarını Anadolu ve Orta Asya'ya götürmek üzere yola koyulmuşlardı. Fakat bu tacirlerin mallarının güvenliğini sağlamak gerekiyordu. Zira daha öncede birçok defa malları yağmalana tüccar Gıyâseddin Keyhüsrev'e gidip şikayette bulunmuşlardı. Sultan da onları mezalime oturtup dinlemişti. Bu defa da durumdan haberdar olan Sultan Gıyâseddin, derhal her tarafa haber göndererek asker topladı. Ordusu ile Antalya önlerine gelen sultan, şehri muhasara etti. Şehrin burçlarını tahrip etse de şehri düşüremedi. Bu sırada Kıbrıs Krallığı'ndan yardım isteyen Aldobrandini'nin isteği olumlu karşılandı. Kıbrıs Krallığı'ndan gelen yardım ile Selçuklular muhasarayı kaldırarak çekilmek zorunda kaldılar. Haçlılar 1191 yılında Kıbrıs'a yerleştiklerinde özellikle Antalya üzerinden gıda ve hammadde ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Böyle bir ticari bağdan dolayı iki Şehir arasında bir anlaşmanın olduğunu düşünmemiz kaçınılmazdır.¹⁵³ Şehrin muhasarasını kaldıran Selçuklular içlere çekilerek dağ ve vadilere konuşlandılar. Şehirden çıkan insanları takip edip onları esir almaya başladılar. Bu sırada şehirde bulunan Rumlar ve Franklar arasına ayrılık girince Rumlar Sultan Gıyâseddin'e haber gönderdiler.¹⁵⁴ Bu olay üzerine harekete geçen Sultan, şehri tekrar muhasara etti. Şehrin etrafına mancınıklar ve kuşatma araçları kurdular. Savaş şiddetlenince Konya sipahilerinden Hüsameddin Yavlak-Arslan sultanın sancağını surların üzerine dikmeyi başardı.¹⁵⁵ Bunun üzerine Selçuklu ordusu şehrin kapılarını açarak şehre girdi. Sultan I. Gıyâseddin Keyhüsrev 5 Mart 1207 tarihinde Rumlarında yardımıyla Antalya'yı fethetmiş oldu.¹⁵⁶ Sultan

¹⁵² İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.126.

¹⁵³ Khomates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II.İsaakios Angelos Devri*, ss.226-227.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.306.

¹⁵⁴ Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri II*, s.8.

¹⁵⁵ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s. 127.

¹⁵⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.307.

şehrin fethinde ve kendisinin ikinci defa tahta çıkmasında büyük hizmetleri olan Mübârizeddin Er-Tokuş'u Antalya valiliği ve subaşılığına atadı.¹⁵⁷

Antalya'nın fethinden yaklaşık bir asır sonra şehri ziyaret eden seyyah İbn Battuta'nın verdiği bilgilere göre; Hristiyan halk hala şehirde yaşam imkânı bulmuştur. Müellifin Hristiyan tüccarların liman ismi verilen bölümde oturduklarını dile getirmektedir. Müslüman mahalleleri ile aralarında duvarlar bulunuyordu. Bu duvarların muhtelif yerlerinden açılan kapılarla iletişim sağlanıyordu. Geceleri ve Cuma vakti bu kapılar kapatılıyordu. Ayrıca şehirde bulunan bir diğer halk da Rumlardı. Onlar da yine duvarlarla çevrili ayrı bir mahallede yerleşmişlerdi. Yine bir diğer halk olan Yahudiler de aynı şekilde kendi mahallelerinde oturuyordu. Müslümanlar ise şehrin merkezinde yaşıyorlardı. Merkezde Cuma Camii, medrese, hamam ve diğer yapılar yer alıyordu. Şehir bütün bu mahalleleri içine alan büyük bir surla çevrilmişti. Müellifin verdiği bilgilerden hareketle Selçuklular şehrin fethinden sonra yüzyıllar sürececek bir imar faaliyetine girişmişlerdir.¹⁵⁸

Antalya'nın Selçuklular tarafından fethi, Anadolu'daki Selçuklu egemenliğinin bir parçası olarak önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra Antalya, kısa süreli isyanlar hariç, Türkiye Selçuklularının yönetimi altında kalmış ve daha sonraki dönemlerde de çeşitli Türk beylikleri ve devletleri tarafından kontrol edilmiştir. Antalya'nın fethi Türk siyasi ve iktisadi tarihinde önemli bir yer teşkil eder. Selçuklu döneminde Antalya, önemli bir kültürel merkez haline gelmiş ve birçok cami, medrese, kervansaray ve diğer yapılar inşa edilmiştir. Bu dönemde Antalya, büyük ölçüde Türk-İslam kültürünün etkisi altına girmiştir. Ayrıca şehir uluslararası bir liman kenti hüviyetine bürünmüştür. Selçuklular bu sayede Haçlılar (Avrupalılar) ile çeşitli ticari anlaşmalar yaptılar. İzzeddin Keykavus döneminde Kıbrıs kralı ile yapılan 1214 yılındaki anlaşmada altı yıl önce yapılan bir ahitnameden bahis geçmektedir. Bu da gösteriyor ki Selçuklular Antalya'yı fethettikten hemen sonra Avrupalılar ile diplomatik ilişkiler kurmuşlardır.¹⁵⁹ Antalya'nın fethi iktisadi açıdan ise Anadolu'nun

¹⁵⁷ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s. 127

¹⁵⁸ İbn Battuta, *Seyahatname*, (çev. A. Sait Aykut), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, 2. Baskı, s.403.

¹⁵⁹ Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, s.109.

cazibe merkezi olmasını sağlamıştır. Sonraki yıllarda da görüleceği gibi Anadolu'nun uluslararası bir pazar konumuna gelmesinde limanların etkisi çok büyük olacaktır.

Antalya'nın Selçuklular tarafından fethi, bölgedeki siyasi ve demografik değişimin bir parçası olarak görülebilir. Selçuklular, Anadolu'da güçlenerek Türk hâkimiyetini yaymış ve Türk kültürünü bölgeye taşımışlardır. Bu olay, Antalya'nın tarihi sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Antalya'nın Selçuklular tarafından fethi, Türkiye Selçuklu Devleti'nin genişlemesine ve Bizans İmparatorluğu'nun bölgedeki etkisinin azalmasına bir örnek olarak görülmektedir. Bu olay, Selçuklu Türkleri ve Bizans arasındaki güç dengesinde bir değişimi temsil etmiştir. Bu fetihten sonra Türkler Anadolu'da siyasi mübadelenin yanı sıra ticari olarak da ön plana çıkmaya başlamıştır.

3.1.3. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Alaşehir Seferi ve Şehadeti (1211)

Sultan I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Akdeniz ve Karadeniz sahillerini güvence altına alması ayrıca Ermeniler üzerine yaptığı sefer ve kazandığı zaferler, Theodoros Laskaris ile aralarının açılmasına neden oldu. İstanbul'un Latinler tarafından işgali sonrası İznik'te güçlerini toplayıp Bizans'ın varisi olarak kurulan devletin başına Theodoros Laskaris geçmişti.¹⁶⁰ Laskaris Karadeniz kıyılarında kurulan Rum devletine karşı ilk başlarda Selçuklular ile yakınlaşmak zorunda kalmıştı. Latin tehlikesine karşı ise Balkanlarda Kumanlar ve Bulgarlar ile anlaşma yaptı. Laskaris her iki taraftan da tehlikeyi atlınca Selçukluların yükselişine endişe ile seyirci kalmak istemiyordu. Bu sebepten yeni siyasi adımlar atmak zorundaydı.

Laskaris'in Doğu ve Batı güvenliğini sağlaması Selçuklular ile Latinlerin yakınlaşmasına neden oldu. Latin imparatoru Henri Selçuklu Sultanı ile yaptığı antlaşmayı bütün Avrupa'ya bildirdi. Bunu da iyi bir katoliğin yaptığı iyi bir anlaşma olarak dile getirdi.¹⁶¹ Laskaris ülkesinin toprakları üzerinden İslam ülkelerine giriş ve çıkışlarda zorluk çıkarıyor, sultana yıllık haraç ve vergisini göndermiyordu. Emir ve yasaklara uymamaya başladı. Bütün bunlara karşılık Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev'in Konya'ya ata topraklarına dönmek istediğinde Laskaris'in kendilerini alkoymasını

¹⁶⁰ Akropolites, *Vekayiname*, ss.24-25.

¹⁶¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.310.

unutmamıştı. Sultan Konya da tahtı ele geçirince yine Laskaris'i affetme yoluna gitmişti.¹⁶²

Devrik Bizans İmparatoru III. Aleksios Haçlı Seferinden sonra İstanbul'dan kaçtıktan sonra Epiros'tan Konya'daki sultanın yanına gelmek istedi. Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev kardeşi ile giriştiği taht mücadelesi sonrası Aleksios'un yanında kalmıştı. Latin istilası sırasında ise şehirden beraber uzaklaşmışlardı. Kısa süre sonra Sultana kardeşinin öldüğü haberi gelince I. Gıyâseddin Keyhüsrev Konya'ya geçmişti. Bu yüzden Aleksios vakit kaybetmeden Konya Sultanı'nın yanına gitmek istiyordu. Epiros'tan gemi ile yola çıkan III. Aleksios, Antalya'da Sultanın huzuruna çıkmayı başardı. Bunun üzerine bir Laskaris'e bir elçi heyeti gönderen sultan İznik Rum İmparatorundan kayınbabasına ait olan tahttan bir an evvel feragat etmesini istedi.¹⁶³

İznik Rum İmparatorluğu'nun ağırlık merkezinin Anadolu'ya kayması Selçuklu Bizans ihtilafını tekrar derinleştirdi. Bunun yanında Selçukluların kıyı şehirlerini ele geçirmesi ve ekonomik olarak güç kazanması bu ihtilafın iyiden iyiye derinleşmesine neden oldu denilebilir. Selçuklular ayrıca bu tehlike karşısında Venedikliler ile 1209 yılında bir ittifak antlaşması yaptılar.¹⁶⁴ Durumun farkında olan Rum imparatoru Laskaris Selçuklular ile yaptığı anlaşmaların bazı hükümlerine uymamaya başladı. Ünlü müellif İbn Bibi'nin aktardıklarına göre; Laskaris'in Selçuklulara olan bağlılığında yoldan sapmış olmasının vaat, uyarı ve tehdit yollarının kapanmadığını, onlara elçi göndererek sapmış olduğu yoldan dönmesi istenebilirdi. Üzerine düşenleri tekrar yerine getirmez ise ceza ile tehdit etmek gerektiği dile getirildi. Eğer tehditten sakınırsa, özür dilerse onu affetmenin ve hoşgörülü davranmanın erdemlilik olacağını söylediler. Buna rağmen yapması gerekenleri yerine getirmez ise sadece kılıç ile yola geleceğini ve başka bir yol kalmayacağını bildirdiler.¹⁶⁵

Bizans'ın varisi İznik Rum İmparatoru Laskaris'in bu tutumu Selçukluların üzerine sefer düzenlemesine neden oldu. Ülkenin her yanına ferman gönderen sultan

¹⁶² İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.132.

¹⁶³ Akropolites, *Vekayiname*, s.26.

¹⁶⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.396.

¹⁶⁵ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.134.

gaza ve cihad için ülkenin dört bir yanından muzaffer orduları, emirleri ve ileri gelenleri Konya'ya çağırdı. Bütün ülkenin gözde askerleri Ruzbe ovasındaki¹⁶⁶ karargâhta toplandılar. Sefer öncesi namazgâhta kılınan namaz ardından bu heybetli ordu ile sultan yola koyuldu. Selçuklu ordusu Alaşehir önlerine kadar geldi. Büyük bir ordunun üzerine geldiğini haber alan Laskaris, Rum'dan, Alman'dan, Kıpçak'tan, Alan'dan birçok asker topladı. Ayrıca Latinlerden bile birçok asker toplayarak Selçukluları beklemeye başladı.¹⁶⁷ Bizans tarihçisi Akropolites'in aktarımına göre, Devrik İmparator III. Aleksios'u da yanına alan Selçuklu sultanı, Alaşehir'e doğru yola çıktı. Menderes vadisinin önemli bir şehri olan Antiokhia¹⁶⁸'ya kadar ilerleyen ve şehri kuşatan Selçuklular Şehri hemen almak istediler. Selçuklu sultanının bu şehri alması durumunda Batı Anadolu'yu fethetme konusunda önünde hiçbir engel kalmayacaktı. Laskaris'in bütün ordusu 2000 askerden oluşuyor. Bunların 800 kadarı zırhlı paralı askerlerdi.¹⁶⁹

Antiokhia önlerine kadar gelen Selçuklu ordusu, Laskaris'in ordusu ile karşılaştı. İlk olarak İtalyanlar ile karşılaşan Selçuklular onları bertaraf ettiler.¹⁷⁰ Sonra Rumlar ile karşılaşan Sultanın ordusu, savaşı kazanmak üzereyken sultan bizzat savaşı sonlandırmak istedi. Savaş alanına inen Sultan savaşı bir neticeye bağlayacaktı. Savaş alanında Laskaris ile karşılaşan sultan onu tek hamlede atından düşürdü. Yakın askerlerine ona dokunmamalarını istedi. Laskaris'i tekrar atına bindirerek savaş alanından uzaklaştırdılar. İmparatorlarının durumunu gören askerleri de kaçmaya başladılar. Selçuklu askerleri ise zaferin verdiği heyecan ile sultanı korumasız bıraktılar. Bu durumu fırsat bilen bir Frenk askeri ise savaş alanında sultan ile karşılaşınca onu bir hançer darbesi ile şehit etti.¹⁷¹ Bizans tarihçisi Akropolites'in aktarımına göre, Selçuklu ordusu ve Rum orduları Antiokhia yakınlarında karşılaştı. İznik Rum imparatorluğu ordusunu imha etmek isteyen I. Gıyâseddin Keyhüsrev, savaşı kazanmış durumda iken savaş alanında Laskaris'i aradı ve buldu. Bu İki

¹⁶⁶ Konya'da Alâeddin tepesinin kuzeydoğu istikametinde, bugünkü Musalla mezarlığı şehitliği ve Horozluhan (Ruzbe Hamı) arasında kalan alan.

¹⁶⁷ İbn Bibi *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.135.

¹⁶⁸ Denizli yakınlarında antik bir kenttir.

¹⁶⁹ Akropolites, *Vekayiname*, s.29.

¹⁷⁰ Akropolites, *Vekayiname*, s.30.

¹⁷¹ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.138.

imparator karşılaşınca cüssesinin iriliğine güvenen Selçuklu sultanı elindeki gürz ile Laskaris'in başına bir darbe indirdi. Aldığı darbe ile Laskaris atından yere düştü. Yere düşen Laskaris eline aldığı kılıç ile sultanın atının ayağına bir darbe indirerek sultanı yere düşürdü. I. Gıyâseddin Keyhüsrev 7 Haziran 1211 yılında oracıkta şehit edildi.¹⁷² Anonim Selçukname'nin verdiği bilgilere göre ise, Selçuklu askerleri savaştan sonra bir araya geldiler ve sultanı orada göremediler. Emirler, köleler ve askerler sultanı aradılar ve bulamadılar. Savaş alanına bakmaya karar verip aramaya koyuldular, Savaş alanında çizmeleri ayağında yerde yatan birini buldular. Sultanın şehit olduğunu anladılar. Bu olay 7 Haziran 1211 yılında meydana geldi. 28 Haziran 1211 Cuma günü cenazesi Konya'ya getirildi.¹⁷³

Savaşın her iki tarafını da temsil eden tarihçilerin verdiği bilgilere dayanarak, sonuçta Selçuklu Sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev savaşı kazanmış durumdayken askerlerin gösterdiği bir zafiyet sonrası şehit düşmüştür.

3.1.4. Sinop'un Fethi (1214)

Anadolu'nun kuzey ucunda yer alan Sinop kenti, iktisadi ve siyasi bakımdan tarih boyunca önem teşkil eden bir şehir olmuştur. Tarihi süreçte birçok medeniyete ev sahipliği yapan Sinop Türklerin Anadolu'yu fetih sürecinden önce Bizans hâkimiyetinde bulunmaktaydı.¹⁷⁴

Sinop'un Türkler tarafından ilk defa ele geçirilmesi Anna Komnena'da Çankırı Kastamonu ve Sinop fatihi olarak geçen Emir Kara Tekin tarafından gerçekleştirilmiştir. Osman Turan'a göre Kara Tekin Anadolu'ya gelen ilk Türk toplulukları arasında yer almıştır. Selçuklulardan önce Anadolu'ya gelerek İç Anadolu'nun ve Karadeniz bölgesi sahillerinin fethini gerçekleştirmiştir. Anadolu'da kaleme alınmış ilk Türkçe eserlerden olan "Danişmendname" de özellikle Çankırı'nın fethiyle ilgili bölümde verilen bilgiler de Osman Turan'ın bu görüşünü doğrular niteliktedir.¹⁷⁵ Selçuklular Anadolu'ya gelidiklerinde de Süleyman-şah'ın emrine giren Emir Kara Tekin Selçuklu sultanının valilerinden biri olmuştur. Süleyman-şah'ın

¹⁷² Akropolites, *Vekayiname*, s.30.

¹⁷³ Anonim, *Selçukname*, ss.39-40

¹⁷⁴ Mehmet Öz, "Sinop", *DİA*, c. 37, İstanbul, 2009, s.252-256.

¹⁷⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.96.

Antakya seferine çıktığı sırasında Kara Tekin Sinop şehrini ele geçirdi. (1085) Sonraki süreçte büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah ve Bizans İmparatoru Aleksis arasında bir anlaşma imzlandı. İmzlanan bu anlaşmanın maddelerinden birisi de Emir Kara Tekin'in Sinop'u terketmesini içeriyordu. Çeşitli entrikalar ile sultanın anlaşma hükmü gereğince şehri boaltmasını bildiren bir mektup Emir Kara Tekin'e ulaştı. Sultanın tutumundan çekinen Kara Tekin ise hazineden bir kuruluş almadan şehri terk etti.¹⁷⁶

Sinop şehri İlk üç haçlı seferi sürecinde Bizans hâkimiyetinde kaldı. Fakat IV. Haçlı Seferi'nden sonra Anadolu'nun birçok yerinde meydana gelen karışıklıklarda olduğu gibi Sinop'ta Trabzon'daki Komnenosların eline geçmişti.

Babası I. Gıyâseddin Keyhüsrev'den sonra tahta geçen I. İzzeddin Keykavus yönetimi ele aldıktan sonra Anadolu ticaret güzergâhını yerinde görmek istedi. Bu amaçla Sivas'ta bulunduğu bir sırada sınır boylarından gelen bir gurup asker Sinop'ta Türk tacirlerin Canik Tekfuru Aleksios Komnenos tarafından haksızlığa uğradığı haberini getirdiler. Gelen haberde Sultan, Trabzon Rum İmparatoru Aleksios Komnenos'un Sinop çevresine saldırılar düzenlediği ve birçok kişiyi öldürdüğüne dair bir mektup aldı. Bu haber sonrası Sultan derhal emirler ile bir meclis kurdu. Burada emirler Aleksios'un haddini aştığını ve derhal üzerine gidilip sefere çıkılması gerekliliğini dile getirdiler.¹⁷⁷ Sultan bu sözleri dinledikten sonra Sinop'u gören ve o çevreyi bilen kişileri huzuruna çağırdı ve onlara neler yapılması gerektiğini sordu. Bunun üzerine onlar da “ Sinop'un kuşatma ile doğrudan gidilip alınabilecek bir yer olmadığını belirttiler. Kuşatma ile ancak onların yiyecek, erzak ve su sıkıntısı çekmeleri sonucu şehri kendilerinin teslim etmesi sağlanabilir.” dediler. Sonunda Sultan ve emirler bu sözler üstüne Sinop'un çevresindeki yerlerin alınıp şehrin kuşatılmasına karar verdiler.¹⁷⁸

1185 yılında Bizans'ta yaşanan bir ihtilal sonrası başa geçen Angeloslar selefleri Komnenoslar ile ilgili bütün emareleri silmek istiyorlardı. Bu nedenle

¹⁷⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, ss.98-111.

¹⁷⁷ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.175.

¹⁷⁸ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.176.

Manuel'in oğulları Aleksios ve David Komnenos kardeşleri hapsedtiler. Angelosların hüküm sürdüğü sırada kutsal toprakları kurtarma amacıyla dördüncü kez düzenlenecek olan haçlı sefer yönünü İstanbul'a çevirdi. Bu dönem sıralarında karışıklıkları fırsat bilen Komnenos kardeşler teyzeleri Gürcü Kraliçesi Tamara'nın himayesinde Karadeniz'e gittiler. Aleksios ve David Komnenos kardeşler Trabzon'u bir idare merkezi haline getirmeyi başardılar. Karadeniz sahil şeridi boyunca faaliyet gösteren Komnenoslar özellikle Selçuklular ve Theodoros Laskaris ile yoğun mücadelelere girişmek zorunda kaldılar.¹⁷⁹

Komnenosların Karadeniz sahilince yayılmacı bir politika izlemeleri sonucu Theodoros Laskaris, David Komnenos'un hâkimiyetinde olan Heraklia (Ereğli) ve Amasra'yı ilhak etti. Bir yandan Batı Karadeniz üzerinden sahil boyunca ilerleyen Theodoros Laskaris, bir yandan da doğu Karadeniz tarafından batıya ilerleyen Aleksios Komnenos için Selçuklular önlem almak zorunda kaldılar.¹⁸⁰

Aleksios'un Sinop üzerine yürüdüğünü öğrenen Sultan I. İzzeddin Keykavus büyük bir ordu toplayarak Sinop'a doğru yola koyuldu. Aleksios'un durumundan haberdar olmak isteyen sultan öncü olarak casuslar gönderdi. Gelen haberciler Aleksios'un ihtiyatı bırakmış bir şekilde kalenin dışında olduğunu bildirdiler. Derhal saldırıya geçen sultan ve askerleri Aleksios'u yakalayarak tutukladılar.¹⁸¹

Sultan Sinop yakınlarına ulaştığında otağını kurarak Aleksios'u getirmelerini istedi. Sultan bitkin ve düşkün durumda olan Aleksios'a “*Canınızı sıkmayın bu olanlardan endişe duymayın dedi*” bir süre Sultanın huzurunda kaldıktan sonra geri ikametgâhına götürdüler. Ertesi gün sultan tüm askerlere kalenin önünde toplanmalarını emretti. Aleksios'u da çağıran sultan şunları söyledi: “*Bizim padişahlık kafilemiz mübarek varlığını bu bölgede gösterdiğine göre, amaca ulaşmadan geri dönmek mümkün değildir. O halde güvendiğiniz birini şehre gönderin ve oradakilere nasihatte bulunun.*” Bunun üzerine Aleksios'un bir adamının elleri çözümlenerek şehre gönderildi. Gönderilen haberci geri geldiğinde şehirdekilerden şu haberi getirdi. “*Eğer Aleksios yakalanmışsa onun Canik'te yöneticilik yapabilecek olgunlukta oğulları var. Onların birini padişahlığa oturturuz ve bu ülkeyi Müslümanlara bırakmayız*”

¹⁷⁹ Tellioğlu, *Trabzon Rum İmparatorluğu(1204-1461)*, ss.13-17.

¹⁸⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.399.

¹⁸¹ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.177.

dediler. Bunun üzerine sultan Aleksios'u elleri bağlı bir şekilde şehirdekilerin göreceği bir tepeye çıkardı. Şehirdekilere teslim olmalarını ve İmparatorlarının canlarının bağışlanacağı söylendi. Onlar da eğer krallarının canı bağışlanır, şehirde bulunan herkesin mallarına ve dokunmadan gitmelerine izin verilirse şehri teslim edeceklerini ilettiler. Bunun üzerine sultan şu maddelere uyulduğu takdirde kimseye dokunmayacağını aksi takdirde şehri teslim etmeye yanaşmazlarsa zorla alacağını dile getirdi. Sultan şehirdekilerden şunları istedi:

- Aleksios'un canına ve malına hiçbir zarar gelmeyecek.
- Şehirde bulunanların mallarına ve canına dokunulmayacak.
- Onlara istedikleri yerde oturma izni verilecek.
- Aleksios itaat edip, kararlaştırılan haraç miktarını her yıl düzenli olarak sultana ulaştıracak.
- Gerekli görüldüğünde Aleksios sultana asker gönderecek.¹⁸²

Bunun üzerine yemin mektubunu kabul eden şehirdekiler 28 Ekim 1214¹⁸³ yılında Sinop kalesinin burçlarına Selçuklu sancağı dikmiş oldular. Sultan şehri aldıktan sonra her bölgeden ve şehirden yetenekli, güçlü ve itibarlı kişilerin Sinop'a gelmelerini istedi. Çevre bölgelerden akıllı, dünyada iyi ada sahip olmuş hocaların da şehrin kültürel imarı için Sinop'a gelmelerini istedi. Daha sonra Sinop'tan kaçmış olanları geri çağırarak mallarını ve mülklerini onlara geri vererek şehre dönmeleri sağlandı. Yapılan tüm faaliyetler göz önüne alındığında Sultan İzzeddin Keykavus Şehri fethettikten sonra ekonomik ve siyasi unsurların yanında İslami ve kültürel faaliyetlere de büyük önem vermiştir.¹⁸⁴ Bunun yanı sıra Türkiye Selçukluları fethettikleri şehirlerin imar faaliyetlerini bir devlet geleneği haline getirdiklerinden Sinop'u da imar etmişler ve adeta silüetini değiştirmişlerdi. Esasen o zamana kadar ele geçirilen bütün şehirler her bakımdan ihya ve imar edilmiş, bir Türk-İslam şehri haline gelmişti.

¹⁸² İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, ss.178-179.

¹⁸³ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye* s.180.; Gregory Abû'l-Ferec, *Abû'l-Ferec Tarihi c.II.*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), TTK Yayınları, Ankara, 1950, s.497.

¹⁸⁴ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.182.

Anadolu ve Karadeniz ticareti için kilit noktalardan biri olan Sinop'ta imar faaliyetlerinin başlaması şu şekilde gerçekleşmişti. Şehirdeki kilise camiye çevrildi. Kadı, kâtip, müezzin ve muarripler tayin edildi. Kale komutanı ve muhafızlar görevlendirildi. Kuşatma sırasında yıkılan ve zarar gören kale duvarları tamir ettirildi.¹⁸⁵ Kale duvarları iç kitabelerin verdiği bilgilere göre; bu tamir faaliyetleri kuşatmaya katılan emirler tarafından yapılmıştı. Sinop kalesinde bulunan iç kitabelere ve kitabe tarihlerine göre kuşatmaya katılan emirler:

1. *Zeynettin Beşare (612)* – Niğde Emiri
2. *Kaymazoğlu Bedreddin Ebu Bekir (615)* Simre Valisi, Kitabe fetihten 3 yıl sonra dikilmiş olup, Bedrettin Ebu Bekir Sinop'un fethinden sonra Sultan I. İzzeddin Keykavus tarafından şehre vali olarak bırakılmıştır.
3. *Sinanüddin Tuğrul Emir(612)*
4. *Emir sipehsalar Hüsamettin Yusuf (612)* Malatya Emiri ve Erkânı
5. *Bahaiüddin Kutluca (612)* - Kayseri Subaşı
6. *Emir Hüsameddin Yusuf* - Sinop Kuvvey-i Seferiyesi
7. Sinop seferine iştirak eden Sivas Eşrafı
 - *Emir İmadeddin Ayas*
 - *Celaleddin Kayseri*
 - *Saraceddin Ömer*
8. *Mübarizüddeve Kaymazoğlu Behramşah ve Amasya Beyleri*
9. *Mihranlı Ali oğlu Mübarizeddin Abdullah (612)*
10. *Esedüddin Ayas(612)* Honas valisi
11. *Şeraüddin Ahmet Bey (612)*- Konya Ereğili Beyi
12. *Seyfeddin İldeniz (612)*-Kırşehir ve Aksaray Beyi.¹⁸⁶

Şehrin fethi Selçukluların birçok kazınım elde etmesine neden olmuştu. Bu fetih sonrasında Selçuklu sultanı İzzeddin Keykavus Sultanü'l-Galip ünvanını almıştır. Sinop'un fethi, Selçuklu Türklerinin Karadeniz'e açılan bir liman şehrine sahip

¹⁸⁵ İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.182.

¹⁸⁶ Ülkütaşır Ş. M., *Sinop'ta Selçuki Zamanına Ait Tarihi Eserler*, Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi V. C., İstanbul, 1949, s.112-152.

olmalarını sağladı. Bu durum, Selçukluların deniz ticaretine daha kolay erişim sağlamalarını ve bölgedeki stratejik konumlarını güçlendirmelerine zemin hazırladı.

3.1.5. Antalya'nın Yeniden Ele Geçirilmesi (1216)

I. Gıyâseddin Keyhüsrev şehadet şerbetini içtiğinde, iki oğlu arasında taht mücadelesi yaşandı. Sonuçta kazanan taraf I. İzzeddin Keykavus oldu. Bu taht kavgasını fırsat olarak gören Antalya'nın Hristiyan halkı, bir gece şehrin bütün yöneticilerini ve küçük-büyük, yaşlı-genç demeden bütün Türk erkeklerini öldürmüşlerdi. Kadın ve çocukları da esir almışlardı. Gece boyunca bu katliama devam etmiş, ölen Türkleri de denize atmışlardı. Nitekim Akdeniz'in üstü kıpkırmızı görünüyordu. Bu acımasız durumun Selçuklular tarafından işitilmesi korkusu ile de eğer Selçuklular sefere gelirse şehri Kıbrıs Frenkleri teslim etmeyi düşündüler. Üç gün sonra Sultan I. İzzeddin Keykavus haberi duymuş olsa da taht mücadelesinde iktidarını tam tesis edememiş olması ve önceliği olan Sinop meselesi gibi sorunların olması bu seferin tehir edilmesine neden oldu.¹⁸⁷

Sultan İzzeddin Sinop'ta elde ettiği büyük başarı sonucunda bütün Karadenizi fethedecek fırsatı ve gücü bulmuştu. Nitekim Antalya meselesini daha elzem bulduğu için Karadeniz seferinden dönüp Antalya'ya yönelmeye karar verdi. Konya'ya dönen sultan meclisini toplayarak şunları dile getirdi. *Antalya kâfire karşı korunaklı ve deniz kenarında bir şehirdi. Güvendiğimiz o şehir şimdi elimizden çıktı. Eğer biz şimdi bu olayın üzerine gitmezsek sınırlarımızda bulunan diğer sahil kentleri de bundan cesaret alıp isyana ve küstahlığa başlayacaklar. O zaman bu şehirleri geri almak ve onlara sahip olmak daha zor olacaktır.* Bu sözler üstüne devlet büyükleri komutanlar ve emirler, Sultanın emirleri ne olursa olsun yerine getireceklerini dile getirdiler. Bundan sonra Antalya'nın geri alınmasına karar verildi. İktalardaki emirlere ve beylere haber gönderip sefere çıkılacağı bildirildi. Fermanları alan Subaşılı ve emirler askerleri ile sefer hazırlığına başlayıp Konya'da Ruzbe Ovasında¹⁸⁸ toplanmaya başladılar. Kurulan Otağ-ı Hümayun etrafında her beldeden gelen askerler toplanmaya başladı.

¹⁸⁷ İbn Bibî, *el-Evamirü'l-Ala'îye fi'l-Umuri'l-Ala'îye*, s.169.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.330.; Salim Koca, *Sultan I. İzzettin Keykavus(1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara, 1997, ss.35-36.

¹⁸⁸ Konya-Akşehir arası 7 km'de bulunan Ruzbe (Horuzlu) Hanının ismine nispetle, han ile Konya şehri arasında kalan bölümdür. Nitekim Musalla Mezarlığı içinde yer alan şehitlikte bulunan Selçuklu devri namazgâhı da bu alan içinde yer alıp, sefer namazgâhı olarak kullanılmıştır.

Sultanın emri ile kuşatma silahları hazırlandı ve bütün hazırlıklar tamamlandı. Sultan bütün orduya hareket emrini verdi. Orduyla birlikte Antalya yolunu tuttu.¹⁸⁹

Sultanın ordusunun Antalya üzerine geldiğini gören Rumlar korku ve panik içine düştüler. Antalya'daki sıradan halk bu olaya şehir yöneticilerinin sebep olduğunu düşünerek onları suçluyordu. Sonuçta bu sıkıntılı durumdan kurtuluşun Frenklerin yardımı ile atlatılacağını düşünüyorlardı. Kıbrıs Frenklerine yardım için başvurular. Frenkler birkaç gemi asker ile bazı asiller ile yardıma geldiler. Bunlar arasında Maraş beyi olduğu anlaşılan ve o sıralarda Selçuklulara başkaldıran Melik İbrahim de Frenklerle birlikte hareket ediyordu. Frenklerin yardıma gelmesi ile Antalya Rumların surların içine çekilerek kalenin içine savaş teçhizatlarını kurdular. Elleri bulunan Türklere ise işkence etmeye başladılar.¹⁹⁰

Selçuklu atlı birlikleri Antalya önlerine geldiğinde şehri hem karadan hem de denizden kuşattılar. Çember içine alınan şehir ok yağmuruna tutuldu. Rumlar burçlardan olup biteni görecektir fırsat bile bulamıyordu. Ertesi gün Selçuklu ordusunun kuşatma silahları piyade askerler tarafından Antalya önlerine geldi. Hemen çitleri bağlayarak kuşatma merdivenleri yapıldı, mancınıklar kuruldu. Kuşatmanın uzaması üzerine tek kişilik kuşatma merdivenlerinin yetersiz olacağını düşünen sultan emirlere bir defada on piyadenin kaleye çıkabileceği geniş merdivenler yapılmasını emretti. Bu emri alan beyler derhal harekete geçip merdivenleri yaptılar. Merdivene tırmanacak, merdiveni aşağıda tutacak ve ok yağmuruna tutacak askerleri de belirlediler. Merdiven görevlisi askerler hiç vakit kaybetmeden burçlara merdivenleri dayadılar. Burçlardan şehre giren askerler çarpışa çarpışa şehrin kapılarını açmayı başardılar. Şehir 30 Ramazan 612(22 Ocak 1216) tarihinde Rumlardan geri alındı.¹⁹¹

Böylece fethin ertesi günlerinde sultan açık bir meclis tertip etti. Antalya'nın fethinde üstün başarı göstermiş subaşlar, emirler, kahramanlık gösteren herkese lütufta bulundu. Şehri tekrar imar faaliyetlerine girişti. Hasar gören surları onarması için emirleri görevlendirdi. Şehrin Subaşılığına ise zaten daha önce orada görev yapan şehirde yaşayan halkın dilini ve kültürünü bilen Mübazereddin Ertokuş

¹⁸⁹ İbn Bibî, *el-Evamirü'l-Ala'ıye fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, s.170.

¹⁹⁰ İbn Bibî, *el-Evamirü'l-Ala'ıye fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, s.171.

¹⁹¹ "Osman Turan İbni Bibi'nin kronolojik sıraya aykırı olarak Antalya'nın fethini Sinop'tan önce anlatmıştır." demektedir. *Şehrin fethi 30 Ramazan 612(22 Ocak 1216)*", İbn Bibî, *el-Evamirü'l-Ala'ıye fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, ss.172-173.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.332.

görevlendirildi. Rum baskısından dağılan kaçan herkesi tekrar şehre getirdi ve topraklarını teslim etti. Ölen insanların topraklarını ise has toprak ilan etti. Bazılarını ise iktaya ayırdı.¹⁹²Dağa kaçmış olan isyancı Melik İbrahim'i de affetti. Hatta ona bazı beldeleri ikta olarak verdi.¹⁹³

Antalya seferinden dönen sultan başkent Konya'ya ulaştı. Galip ve muzaffer unvanıyla diğer beldelere fetihnameler yazdı. Artık Sinop ve Antalya seferlerinden dolayı İki Denizin Sultanı (Sultanü'l-Bahreyn) olarak anıldı.¹⁹⁴

3.2. IV. Haçlı Seferi'nin Bizans İmparatorluğu Bakımından Sonuçları

Roma İmparatorluğu, IV. yüzyılın başlarında siyasi ve idari olarak ikiye ayrıldı. Bu bölünmenin, Roma İmparatorluğu'nun savunmasını güçlendirmek ve yönetim yükünü hafifletmek amacıyla gerçekleştirildiği söylenebilir. İmparatorluk, Batı Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma İmparatorluğu (ya da Bizans İmparatorluğu) olmak üzere iki ayrı bölgede faaliyetlerini sürdürüyordu. Batı Roma İmparatorluğu, İtalya ve Batı Avrupa topraklarını kapsarken, Doğu Roma İmparatorluğu, Anadolu, Balkanlar, Mısır, Suriye ve diğer Doğu Akdeniz bölgelerini içeriyordu. İmparatorluğun başkenti, Konstantinopolis (İstanbul) olarak belirlendi ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun merkezi haline geldi.

Doğu Roma İmparatorluğu, Hristiyanlıkla güçlü bağları olan bir devletti. İmparatorluğun kuruluşundan itibaren, Hristiyanlık Doğu Roma İmparatorluğu'nun resmi dini haline geldi. Böylece, Doğu Roma İmparatorluğu toplumunda ve kültüründe büyük bir rol oynadı daha da önemlisi imparatorluk tarihinde büyük bir etkiye sahip oldular. İmparator Konstantin, 313 yılında Milano Fermanı ile Hristiyanları resmen serbest bırakan ve Hristiyanlığın yayılmasını teşvik eden bir kararname çıkardı. 380 yılında ise İmparator Theodosius, Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun tek resmi dini olarak ilan etti. Bu dönemden itibaren, Hristiyanlık

¹⁹² İbn Bibî, *el-Evamirü'l-Ala'ıye fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, s.174.

¹⁹³ Koca, *Sultan I. İzzettin Keykavus(1211-1220)*, s.38.

¹⁹⁴ Bakınız resim 2.1

resmi din olarak kabul edildi ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun toplumunun ve devletin bir parçası haline geldi.¹⁹⁵

Doğu ve Batı Roma Hristiyanlık açısından da derin bir ayrım yaşamıştı. Batı kilisesi Katoliklerin hâkim olduğu ve Papa'nın önderliğinde tarihte yön bulurken, Doğu kilisesi ise Bizans'ın önderliğinde Ortodoks kilesini temsil ediyordu. 1054 yılına geldiğinde derin ayrımlara düşen iki mezhep karşılıklı olarak bu tarihte aforozlaşmışlardır. Doğu-Batı, Katolik-Ortodoks olarak kesin bir ayrıma girmişleridir. Aslında bu tarih her iki tarafın resmi olarak ayrıştığı tarih olsa da yaşananlar uzun bir tarihi sürecin sonucudur.

Yaşanan süreç içinde 1054'te İstanbul'a gönderilen Roma heyetinin başında Kardinal Humbert bulunuyordu. Papa'nın yazdığı mektubu Patriğe vermekle görevlendirilen heyet mesajı ilettiler. Gelen mektupta Papa patriği aşağılar ifadeler kullanmış ve kendilerine boyun eğmelerini istemişti. Gururu incinen patrik, heyeti bir daha huzuruna kabul etmemiştir. Böyle bir zeminde anlaşma imkânı da kalmamıştı. Bu duruma sinirlenen Humbert, 15 Temmuz 1054 yılında bir ayın başlangıcında Ayasofya'ya girerek patriğin aforoz belgesini oraya bırakmıştır. Böylece Doğu Hristiyan liderleri bir konsül toplayarak kendilerini aforoz edenleri aforoz etmiştir. Bu olay karşısında Doğu-Batı kilise ayrımı resmi olarak gerçekleşmiştir.

Doğu-Batı kilisesi ayrımına en kalıcı yarayı 1204 yılında gerçekleşen Latinlerin İstanbul'u yağmalaması olayı açmıştır. Ortodokslar kendilerini sapkın, kâfir olarak gören Batı Kilisesi'nin yaptıklarını uzun süre hafızalarından silmemiştir. Haçlıların duyduğu hınç o kadar yüksek seviyedeydi ki patriğin tahtından mugannilere şarkılar söyleyip intikam aldıklarını bile itiraf etmişlerdi. Haçlı Seferleri, Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu'daki topraklarını da etkiledi. Haçlılar, seferler sırasında birçok Bizans toprağını ele geçirdi ve bunları Latin Haçlı devletleri olarak adlandırılan bağımsız bölgelere dönüştürdü. Bu toprak kayıpları, Bizans İmparatorluğu'nun zaten zayıflayan gücünü daha da azalttı.

¹⁹⁵ Yıldız, *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri*, ss.115-116.

3.2.1. Bizans'ın Taksimatı

Bizans imparatorluğu, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra Doğu Roma İmparatorluğu olarak devam ettiği dönemi kapsar. Bizans İmparatorluğu, IV. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar devam etmiştir. İstanbul (Konstantinopolis) başkent olmuş ve imparatorlar burada hüküm sürmüşlerdir. Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'ndan farklı bir kültür, hukuk sistemi ve siyasi yapıya sahiptir. İmparatorluk, Doğu ve Batı topraklarını koruyan surlarla çevrili bir şehir olan Konstantinopolis'e dayanmaktaydı. Bizans Tarihi, birçok önemli olayı ve dönemi içermektedir. İmparator Justinianus'un hükümdarlığı döneminde, Justinianus'un ünlü Justinianus Kanunları'nı çıkardığı ve Hagia Sophia (Ayasofya) gibi önemli yapıları inşa ettirdiği dönem önemlidir. Ayrıca Bizans İmparatorluğu, İslam'ın yükselişi ve Türklerin Anadolu'yu yurt edinmesi ile de birçok defa kuşatma ve şehrin alınması tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Haçlı Seferleri döneminde ise Batı Avrupa'dan gelen Hristiyan güçlerle çatışmalar yaşanmıştır. İlk üç Haçlı Seferi ile tehlikeler atlanmış ise de en büyük yıkımı dördüncü Haçlı Seferi ile yaşamıştır.

Venedikliler, Latinler, Frenkler ve sair milletlilerden oluşan haçlı ordusu 13 Nisan 1204 yılında İstanbul'u işgal edince önlendeki en büyük sorunun Bizans topraklarının taksimi olduğunu biliyorlardı. Nitekim 16 Mayıs 1204 tarihinde imparator seçilen Baudouin'in ilk işlerinden biri *Partitio Terrarum Imperii Romaniae*¹⁹⁶ diye anılan anlaşmayı imzalamak olacaktı.

Yapılan anlaşmaya göre *İmparator*'a düşen topraklar şu şekildeydi

*Porta Aurea (Altın Kapı)*¹⁹⁷, *Blakhernai*¹⁹⁸ ve boğazın batı yakası boyunca *Media* ve *Agathopolis*'e, aynı şekilde *Vizoi*¹⁹⁹, *Zurlo*²⁰⁰ ve *Theodoropolis*'e kadar olan

¹⁹⁶ "Bizans imparatorluğunun topraklarının paylaşımı için yapılan anlaşma, Mart anlaşması olarak da geçmektedir." Thomas T., *Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante C: I*, s. 464-488.

¹⁹⁷ İstanbul Yedikule hisarı civarı Bizanslıların Avrupa seferlerinde kullandığı gösterişli kapı.

¹⁹⁸ Blahernai Sarayının bulunduğu bölüm halicin batı kısmı.

¹⁹⁹ Kırklareli-Vize

²⁰⁰ Tekirdağ-Çorlu

bölge. *Optimaton Themasi*²⁰¹, , *Paphlagonia Themasi*²⁰², *Bukellarion Themasi*²⁰³, *Onea* , *Sinope* , *Pabrei*, *Mitilene* *Limnos* ve *Skyros Adaları*, *Abydos*²⁰⁴ 'un yakınlarındaki *Priconiso Adası* ve diğerleri.

Venediklilere düşen toprakları ise;

Edirne ve civarındaki yerler ve buraya bağlı şehirler. *Ganos*, *Chortokopeion*, *Chortriki*, *Kerasia* ve *Myriophyton Peristasis*, *Branchialion Raulaton*, *Hexamillon* ve *Sagoudaous*, *Gallipoli Lazou* ve *Loktou*, *Muntimanis*, *Sigos Lacedaemonia* ve oraya bağlı yerleşim yerleri, *Kalavryta Ostrovos*, *Oreos*, *Karystos*, *Andros Adası*, *Aegina* ve *Salamis Adaları*. *Zakynthos* ve *Cephalonia Adaları*. *Koloneia*, *Cyclades* ile birlikte *Nisia* ve *Lopadion*. *Patras*, *Methone* ile birlikte, buralarda *Branas* ve *Kantakouzenos* ailelerine ve imparator III. *Aleksios*'un kızı *Irene*'ye ait yerler. *Molineti*'ye ve *Pantokrator Manastırı* ile diğer manastırlara ait mevkiiler. *Nicopolis*, *Arta*, *Achelous*, *Anatoliko*, *Lesiana* ve diğer archonluk ve manastırlara ait yerler. *Dyrrhaklion (Draç)*, *Arbanon*, *Glavinitsa*, *Vagenetia*. *Ioannina* ve *Dryinopolis*, *Ohrid*, *Leukas* ve *Korfu*²⁰⁵

Haçlılara verilen yerler ise;

*Brysis*²⁰⁶, *Gehenna* şehirleri, *Pamphylos* ve buraya bağlı yerler, *Koule Apros* ve buraya bağlı mevkiiler *Didymoteichon (Dimetoka)* ve civarı, *Kypsela*, *Garella*, *Keduktu*, *Bera*, *Makri* ve *Brachon* ile birlikte *Trajanopolis*, *Scifis* ve *Pagadi* civarındaki yerler. *Madytos* ve buraya bağlı bölgeler. *Koila Teichos* ve buraya bağlı bölgeler, *Anaphartos*, *Tinsakko Plagia*, *Potamia*, *Acros* ve civarı. *Phitoto*, *Galataria* ve *Molinoto Hyelokastellion*, *Sirolefki*, *Ainos*, *Rhusion* ve buraya bağlı mevkiiler, *Hagios Bibarios Vardar*, *Beroe*, *Dobrochoubista* ve *Sthlanitsa*. *Girocomion Platamon*,

²⁰¹ Themalar içinde en küçük alanı kaplayan yerdir. Kabaca Bithynia eyaletinin kuzey bölümünü kapsar. Günümüzde Kocaeli yarım adasının kapladığı alandır. Güneş C., *Thema Sistemi*, s.231.

²⁰² Doğu da Sinop limanına ve batıda Filyos (Yenice) Çayına uzanan ve Batı Karadeniz sahil şeridini içine alan bölge. Güneş C., *Thema Sistemi*, s.252.

²⁰³ Bugünkü Ankara Eskişehir topraklarını içine alan, kuzeyde Sakarya ve Karadeniz kıyılarına uzanan batıda ise Opsikion Themasi ile sınırlanan bölge. Güneş C., *Thema Sistemi*, s.240.

²⁰⁴ Çanakkale yakınlarında bir antik kent.

²⁰⁵ Thomas T., *Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante C: I*, s. 464-488.

²⁰⁶ İstanbul Bostancı ve Maltepe civarı

Moliskos ve Moglena Prilaos, Pelagonia ve Stagno. Prespes Dodecanese, Larisse, Blachie, Servion, Kastoria, Devol Sabık Bizans imparatoru III. Aleksios'un eşi Euphrosyne'ye ait topraklar;Besaina, Pharsalos, Domokos, Ravenika, Halmyros, Demetrias Neopatras, Velechativa, Petrai Dipotamon, Talantum, Pazi Radobisdion, Athens ve Megara ²⁰⁷

Özet olarak Latin imparatoru sıfatıyla Baudouin ele geçen toprakların dörtte birinde hâkimiyet kurmaya çalıştı. Kalan toprakların dörtte üçü ise Venediklilere, geri kalanı da Haçlılar ve ikta olarak şövalyelere verildi. İmparator Baudouin'e Trakya ve Anadolu'nun kuzeybatı kısmı ile Lesbos (Midilli), Khios (sakız), Samos(Sisam) gibi adalar verildi, şahsi mülkü sayıldı. Bonifacio'ya Anadolu'dan topraklar verilmek istendiye de bunu kabul etmedi. Yaptığı mücadeleler sonucunda Selanik, Makedonya ve Teselya'yı kapsayan toprakları alarak bir devlet kurdu.²⁰⁸

Bu taksimatın en karlı olanı yine Venedikliler oldu. Nitekim kendisine verilen Epiros, Akarnania, Aitolia ve Pelopones şehirlerinden feragat ederek özellikle önemli liman şehirlerine ve adalara sahip olmak istediler. Bu istekleri sonucunda Adriyatik kıyısında bulunan Dyrhakhion, Ragusa'yı ele geçirdiler. Koron ve Modon'da da hâkimiyet kurdular. Venedikliler ayrıca Çanakkale ve Marmara denizinin kıyılarında bulunan Gallipolis (Gelibolu), Rhaidetos (Tekirdağ), ve Heraklia(Ereğli) liman şehirlerini de aldılar. Venediklilerin bir diğer taksimattan düşen payı ise İstanbul şehirdendi. Şehrin sekizde üçü Venediklilere verildi. Sonuçta Venedik Dukası toplamda imparatorluğun dörtte birlik kısmının yönetimine sahip oldu. Deniz Cumhuriyetlerinin öncüsü olan Venedik kendi ülkelerinden İstanbul'a kadar olan deniz yolunun hemen hemen güvenliğini sağlamış bulunuyordu. İstanbul'da da kendilerine ait bir mahalle vardı. Ayrıca Ayasofya da ellerine geçmişti. Bütün varlığını

²⁰⁷ Thomas T., *Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante C: I*, s. 464-488. Geyik S. O., *İstanbul Latin İmparatorluğu Tarihi Kuruluş Devri (1204-1216)* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi,s.92-99.

²⁰⁸ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.391.; John Julius Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, (çev. Selen Hırçın Riegel), 1 Baskı, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013, s.172.

ve geleceğini ticari faaliyetler üzerine kurgulayan Venedikliler, İstanbul ve Çanakkale boğazlarından geçerken hiçbir sorun yaşamamışlardı.²⁰⁹

Sonuçta Bizans İmparatorluğu'nun öteden beri gelen merkezîyetçi yapısı bozulmuş, çok zayıf halkalardan oluşan bir iktâ sistemi ortaya çıkmıştı. Hatta bazı yerlerde ve şehirlerde yerel yönetimlere başkaldırı olmuştu. Bizans'ın hâkimiyetinden kurtulan Attaleia (Antalya), Amisos (Samsun) gibi şehir valileri özerkliklerini ilan etmişlerdi.

3.2.2. Latin İmparatorluğunun Kurulması

Haçlılar, 1204 yılında İstanbul'u kuşatarak Bizans İmparatorluğu'na saldırdılar ve şehri ele geçirerek yağmaladılar. Bu saldırı sonucunda kurulan Latin İmparatorluğu, İstanbul'u başkenti olarak belirledi. Bu imparatorluk, Batılı soylular ve prensler tarafından yönetildi ve İstanbul'un kontrolünü ele geçiren Haçlılar tarafından kurulan bir devlettir.

Konstantinopolis'in ele geçirilip yağmalanmasından sonra Latinler ve Venedikliler böyle bir tahribatın kimseye yaramayacağını dile getirdiler. İstanbul'u işgal etmeden önce anlaştıkları gibi sıra kurulan yeni devlete bir imparator seçmeye gelmişti. Bu seçim için iki büyük aday ön plana çıkıyordu. Birisi Bonifacio de Monferrato diğer isim ise Flandre kontu Baudouin idi. Bonifacio seçimde elini güçlendirmek için Isaakios'un dul kalmış eşi, Macar prensesini kendisine eş olarak aldı.

Haçlılar derhal bir meclis toplayarak anlaştıkları gibi altı bir taraftan altı diğer taraftan on iki kişi seçtiler. Bu seçilen on iki asil de imparatoru seçecekti. Mecliste yapılan görüşmede seçim sonucu ne olursa olsun diğer tarafın bir küskünlük içine gireceği dile getirildi. Bunu engellemek için seçimden önce seçimi kaybedene Yunanistan ve boğazın Türkiye tarafının verilmesi konusunda anlaştılar. Her iki kontta buna razı geldi. Seçim günü geldiğinde on iki kişi Venedik dükasının kaldığı zengin saraya geldiler ve yakındaki şapele alındılar. Yanlarında kimse kalmasın diye kapı

²⁰⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.391.

üstlerine kapatıldı. Yoğun tartışmalar sonucunda herkesin onayıyla kararı verdiler. Kararı açıklama görevi ise Soissons piskoposu Nevelon'a düştü. Sözcü olarak seçilen piskopos şunları dile getirdi. *“Tanrıya şükürler olsun ki hepimiz bir imparator seçme konusunda anlaşmaya vardık. Bu seçimden önce sonuç ne olursa olsun yeni seçilen imparatora itaat edeceğimiz konusunda verdiğiniz sözü unutmayın.”* Yapılan seçim sonucunda Flandre Kontu Baudouin yeni imparator olarak seçildi. Kont imparator seçilince sarayda sevinç çığlıkları duyuldu. Marki Bonifacio başta olmak üzere birçok önde gelen ona itaat etti. Alınan karar sonucunda yeni imparatorun 16 Mayıs 1204 yılında taç giymesine karar verildi.²¹⁰

Isaakios'un dul karısı ile evlenen Bonifacio, vaat edildiği gibi Yunanistan ve boğazın Türkiye tarafının kendisine verilmesini istedi. Baudouin ise verdiği sözü tutarak bu toprakları Bonifacio'ya verdi.²¹¹

3.2.2.1. Baudouin de Flandre (1205-1206)

Yeni imparator olarak seçilen Baudouin'in ilk icraatı Murtzuphlos ile giriştiği mücadele dile getirilebilir. İstanbul'un işgali ile çıkan karışıklık ortamında birçok yunan soylusu Marmara'nın kıyılarındaki şehirleri ele geçirmeye çalıştılar. Murtzuphlos da Latin imparatoruna sığınmış durumda olan Le Churlot (Çorlu) adı verilen kenti işgal etti. Bu haberden sonra Latin imparatoru Venedik Dukası ve baronlara danışarak yapması gerekeni sordu. Sonucunda şehrin güvenliğini sağlayacak bir ordu bırakarak sefere çıkmaya karar verdiler. Kardeşi Henri öncü birlik olarak sefere çıktı ve Edirne'ye kadar gitti. Bu şehirlerin hâkimiyetini eline alan Henri imparator Baudouin gelinceye kadar orada kaldı. Latin ordusunun üzerine geldiğini duyan Murtzuphlos aralarında iki üç günlük mesafe koyarak sürekli kaçmaktaydı. Sonunda eski imparator Isaakios'un kardeşi Aleksios'un yanına kadar gitti. Aleksios o sırada Dimetoka'da idi. Gönderdiği elçiler ile Aleksios'a bağlılığını dile getiren devrik imparator, ondan yardım beklemekteydi. Murtzuphlos'a karşı güvenini yitiren Aleksios bir fırsatını bularak onun gözlerini oydu.²¹²

²¹⁰ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.76-77.; De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.47.

²¹¹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.78.

²¹² Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.79-80.

İstanbul'dan Edirne'ye doğru sefere çıkan Baudouin orada kardeşi Henri ile güçlerini birleştirdi. Bir haberci gelerek Aleksios'un Murtzuphlos yaptıklarını bildirdi. Baudouin olanları işitince derhal yönünü Aleksios'un bulunduğu Mosynopolis²¹³'e doğru çevirdi. Latin imparatorunun üzerine geldiğini duyan Aleksios şehri boşaltıp kaçmak zorunda kaldı. Şehir halkı da şehri Baudouin'e teslim etti. Şehre gelen imparator Bonifacio de Monferrato beklemeye karar verdi. Nitekim imparator Selanik topraklarına gitmek istiyordu. Marki Monferrato da Dimot²¹⁴ adında sağlam bir şato olan şehri Bizanslı bir yöneticiden teslim aldı. Baudouin ise Selanik'e doğru yoluna devam etti ve çok korunaklı bir şato olan Hristopolis²¹⁵'e ulaştı ve burayı teslim aldı. Sırasıyla La Blanche, Seres'i de alarak Selanik'e doğru yol aldı. Şehrin önünde üç gün kalan Baudouin'e kent ahali şehri teslim ettiler. Yapılan anlaşmaya göre Markiye verilen Selanik'e imparatorun girmesi Marki'yi sınırlendirdi. Bunun üzerine Bonifacio da imparatorun hamlesine karşılık Hadrinapolis²¹⁶ 'i kuşattı. Bu haber Konstantinopolis'e ulaşınca başkenttekiler bir elçi heyeti göndererek Marki'nin kuşatmayı kaldırmasını istediler. Sonuçta Bonifacio kuşatmayı kaldırarak Dimot'a geri döndü. Selanik'te seferde olan imparator olanları işitti ve çok hiddetlendi. Konstantinopolis'tekiler de ona imparatora bir elçi göndererek Marki meselesinin kendilerine kalmasını istediler. Bunun üzerine Baudouin daha fazla kişiyi karşısına almamak için tekliflerini kabul etti.²¹⁷

Bir süre sonra Bonifacio ve Baudouin anlaşarak aralarındaki husumeti giderdiler. Bunun sonucunda Selanik tekrardan Bonifacio'ya verildi. Bu olayların ardından toprak paylaşımını gerçekleştirdiler ve herkes kendi bölgesine gitti. o sırada gözleri oyulan IV. Aleksios'u öldüren Murtzuphlos Anadolu'ya geçmek üzereyken ele geçirildi ve Konstantinopolis'e getirildi. Baudouin meclisi toparlayarak Murtzuphlos'a verilecek ceza görüşüldü. Öyle ki verilecek cezanın herkesi etkileyeceğini düşünerek şehrin merkezinde yüksek bir yerden atarak cezalandırmak

²¹³ Yunanistan'ın Trakya bölgesinde bulunan bugün sadece kalıntıları olan antik bir kent., Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. II.*, s.1418.

²¹⁴ Bugünkü Dimetoka şehri., Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. I.*, s.620.

²¹⁵ Bugünkü kavala şehri, Machiel Kiel, "Kavala", *DİA*, c. 25, Ankara, 2022, s.60-62.

²¹⁶ "Edirne," Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. I.*, s.16.

²¹⁷ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.85.

istediler. Sonuçta Murtzuphlos merkezde yer alan mermerden yapılmış yüksek bir yerden aşağı atılarak idam edildi.²¹⁸

İmparator Anadolu tarafında da hâkimiyet sahasını genişletmek istiyordu. Bunun için kardeşi ve bazı yetenekli, soylu komutanları Anadolu tarafında sefere gönderdi. İmparatorun kardeşi Henri Konstantinopolis'ten çıkarak Çanakkale Boğazı yakınlarındaki Abydos'a kadar gitti. Boğazın karşı tarafına geçerek her şeyiyle zengin ve ambarları erzakla dolu bir kent buldu. Burayı ele geçirdi. Ermenilerin yoğunlukta olduğu bu şehirdeki İnsanlar da Henri'ye itaat ettiler. Bir diğer birliği ise İstanbul boğazını geçirerek sahil boyunca iki günlük mesafedeki Nicomedia²¹⁹'ya gönderdi ve burayı teslim aldılar. Latinlerin bu harekâtı İznik Rum İmparatoru Laskaris için büyük bir sorundu. Bu yüzden toplayabildiği kadar ordu toplayarak Henri'nin karşısına çıkmak için Andremite önlerine kadar geldi. Bu şehri Henri daha önce teslim aldığı için savaşı kale içinde kalarak yapmak istemedi. Dışarı çıkan Frenkler ile Rumlar 19 Mart 1205 tarihinde savaşa tutuştular ve kazanan taraf Frenkler oldu.²²⁰

Trakya ve balkanlarda bulunan Bizanslılar teker teker Frenklere isyan etmeye başladılar ve Bulgar Kralı Kaloyan'ın tehlikeli durumu Frenkleri korkuttu. Yapılan anlaşma gereği Venediklilere düşen Hadrianapolis'i bile boşaltmak zorunda kaldılar. Konstantinopolis'e üç günlük mesafede olan Çorlu'ya geldiler. Durumdan haberdar olan Baudouin Anadolu yakasına gönderdiği tüm askerlerin geri dönmesini istedi. Nikomedia şehrine hâkim olan yüz kişilik şövalye grubu da dönmek zorunda kaldı. Birliklerini toplayan Baudouin Hadrianapolis'i kuşatmak için yola koyuldu.

Hadrianapolis önüne gelen Haçlılar şehri kuşattı. Biraz sonra Bulgar Kralı Kaloyan'ın büyük bir ordu ile şehirdekilerin yardımına geldiğini işittiler. Hazırlıklarını yapan Haçlılar Kaloyan'ı beklemeye başladılar. Edirne kuşatması sırasında gelen Kaloyan 14 Nisan 1205 tarihinde Haçlıları bozguna uğrattı. Birçok soylu öldürüldü, İmparator Baudouin'i de esir olarak ele geçirdiler. Haçlılar bu bozgundan sonra kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldılar. Konstantinopolis'in yolunu tuttular. Bu olay

²¹⁸ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.92.

²¹⁹ Bugünkü İzmit

²²⁰ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.96.

üzerine Hadrianapolis kuşatmasına yardım için gelen Venedik Dukası Enrico Dandolo da uzun süre at sürerek kaçmayı başarmıştı.²²¹

3.2.2.2. Henri de Flandre (1206-1216)

İmparator Baudouin Hadrianapolis kuşatması sırasında Bulgar kralı Kaloyan'a esir düşünce, Adramytteion'da bulunan kardeşi derhal yardım için yola çıktı. Hadrianapolis önlerine gelen Henri ağabeyi ve ordusunu dağılmış halde buldu. Kuşatmaya katılanların birçoğu öldürülmüş ya da esir düşmüştü. Kalanlar ise Rodosto²²²'ya kaçabilenler kurtulmuştu. Henri vakit kaybetmeden Rodosto'ya yöneldi ve oradakilerle buluştu. Rodosta'dakiler Henri'yi İmparator naibi ilan ettiler. Venedik Dukası Enrico Dandolo ve yeni naip kral Henri bir grup asker ile Rodosto'da iken, Kaloyan'ın İstanbul üzerine yürüdüğü haberini aldılar. Derhal yola koyulan Henri ve Dandolo kalan orduyu İstanbul'a ulaştırdılar.²²³ Burada sevinçle karşılandılar. Tehlikenin farkında olan Haçlılar ve Franklar, Papa Innocentius ve diğer Avrupalı hükümdarlarından yardım istemek için bir heyet gönderdiler. Bu sırada Enrico Dandolo ölür ve Ayasofya'ya gömülmüştür.²²⁴ Bulgar kralı Kaloyan ise Konstantinopolis'e ulaşmadan mevsimin etkisi ile geri dönmek zorunda kalır.

Baudouin'nin esir düşmesini fırsat bilen Bizans halkı, Konstantinopolis haricindeki şato ve şehirlerde itaatsizliklerini ilan etmişlerdi. Birliklerini hazırlayan Henri şehirden çıkarak önce Çorlu'yu daha sonra Lüleburgaz ve Vize²²⁵'yi itaat altına aldı. Latinler ve Bizans köylüleri yeniden çatışmaya başladı. Çaresiz durumda kalan Rumlar Dimetoka ve Edirne'ye sığındı. Henri, birlikleriyle Hadrianapolis'i kuşattı fakat alamadı. Bunun üzerine Konstantinopolis'e dönen İmparator naibi taç giydi.²²⁶ Trakya'da sağladığı kısmi hâkimiyet, Kaloyan ve Laskaris'in eş zamanlı yaptığı saldırılarla sarsıntıya uğradı. Hadrianapolis Kaloyan, Kyzikos²²⁷ ve Kios²²⁸ da

²²¹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.107-110.

²²² Rodosto Bizans döneminde tekirdağa verilen isim.

²²³ Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, s.171.

²²⁴ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.107-110.; Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)*, s.171.

²²⁵ Bugün Kırklareline bağlı bir ilçe.

²²⁶ Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. II*, s.914.

²²⁷ Kyzikos, günümüz Erdek ilçesi yakınlarında, Marmara Denizi kıyısındaki Misya antik kentidir.

²²⁸ Bugünkü Bursa ili, Gemlik ilçesidir.

Theodoros Laskaris tarafından kuşatılınca savaştığı cephe sayısını aza indirmek isteyen Henri, 1207 yılında Laskaris ile iki yıllık bir mütareke yaptı.

İmparator Hadrianapolis de iken Theodoros Laskaris'in David Komnenos'a saldırdığını duydu. İmparator David'in yenilmesini istemiyordu. Nitekim İznik Rum İmparatorluğu'nun güçlenmesi Latinlerin işine gelmezdi. Derhal yola koyulan imparator, İstanbul'a gelerek boğazın karşı kıyısına geçti. Kartal üzerinden hareketle Herakleia'yı kuşatan Rumların üzerine doğru gitti. Latin İmparatoru'nun geldiğini duyan Theodoros Laskaris, Herakleia'daki kuşatmayı kaldırıp İznik'e geri çekilmek zorunda kaldı.²²⁹

Rumlar ve Kaloyan birlik olup Latinlere karşı bir isyan girişiminde bulunma fikrine kapıldılar. Ne var ki Kaloyan neredeyse bütün Trakya boyunca her yeri kuşattı ve aldı. Bu şehirlerde yer alan Bizanslıları da acımadan öldürdü. Kaloyan, Hadrianapolis ve Didymoteikhon'u kuşatsa da alamazdı. Geri çekilmek zorunda kalan Kaloyan'ı takip eden Haçlılar Romania topraklarını yağmaladılar. İstanbul'a dönen imparator burada 4 Şubat 1207 yılında Bonifacio'nun kız kardeşi ile evlendi.²³⁰ Marki de Bonifacio ise Mosynopolis'e dönünce yakınlardaki bir Bulgar yerleşimine sefer düzenledi. Az sayıda askerle çıktığı bu seferde Bulgarlara yenilerek öldü.²³¹

Selanik'te Marki'nin ölümü üzerine Lombardlar Latin imparatorluğuna vassal durumdan kurtulmak istediler. Henri ise Bonifacio'nun oğlunu tahta geçirmek istedi. Bu tavırları ile Latinlere vergi vermekten imtina ettiler. Henri derhal ordusunu toplayarak İstanbul'dan yola çıktı. Mevsim şartları çok ağırdı. Yol boyunca geçtikleri her yer karlı, hatta nehirler bile donmuş vaziyetteydi. Bu zor şartlar altında Selanik önlerine gelen imparator şehir yakınlarında kamp kurup Lombardlara elçiler gönderdi. Marki de Bonifacio'nun kendisinin vassalı olduğunu ve eski yükümlükleri yerine getirmelerini istedi. Gelen elçileri dinleyen Selanik halkı, mevsimin çok zorlu olduğunu bu durumda donarak öleceklerini veya açlıktan öleceklerini söylediler. Kendilerini bu zor durumdan kurtarmak için bazı şartlar öne sürdüler. Şehre girmeleri

²²⁹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.168

²³⁰ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.137.

²³¹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.137.

için bir miktar para vermeleri gerektiğini ve şehre dokunmamalarını söylediler. Karşılıklı görüşmeler sonuca bağlanmadan iki taraf arasında çatışmalar vukuu bulmaya başladı. Nitekim Latin ordusu Lombardları Larissa köprüsünde bozguna uğratmayı başardı.²³²

Henri 1211 yılında ise, Rhyndakos Nehri yakılarında Theodoros Laskaris'i mağlup etti. Bunun neticesinde İzmit'ten Edremit'e kadar olan yerleri tekrar aldı. İmparator Henri bütün bu seferler sonucunda Bulgarlar ve İznik Rumları ile barış yaptı. 1185/1186 yıllarında Bizans İmparatorluğu'na isyan eden, Bulgarların ve Yunanlıların çarı olarak bilinen II. Kaloyan Asen kızıyla evlendi. Kendi yeğenlerini de Laskaris ve Asen'e verdi. Bir süre sonra da yaşamını yitirdi.²³³

3.2.2.3. Pierre de Courtenay (1217)

İmparator Henri öldüğünde kendi kanından bir varis bırakmadı. Bu yüzden Kontlar imparatorun kız kardeşi Yolande ile evli olan Pierre de Courtenay'ı Fransa'dan çağırmaya karar verdiler. Courtenay Fransa Kralı Phillipe'nin amcasının oğlu idi. Fransa'dan yola çıkan müstakbel imparator, Dyrrachium'a varınca Şehrin valisi Theodoros Dukas Angelos tarafından tutuklanıp zindana atıldı ve burada öldü. Bir süre yönetimi hanımı Yolande devraldı. Daha sonra oğlu Robert de Courtenay tahta geçti.²³⁴

3.2.2.4. Robert de Courtenay (1221-1228)

Pierre de Courtenay öldükten sonra baronlar Avrupa'ya haberciler göndererek oğulları Philip ve Robert'e durumu bildirdiler. Konstantinopolis'e gitmek istemeyen Philipp kardeşi Robert'i oraya gönderdi. Yolda karşısına çıkacak zorlukları atlatmak için planlar yaptı. Balkanlardan geçerken bir komutanın güzel kızını zengin bir şekilde giydirerek Sırp kralı ile evlendirdi. Bu şekilde Konstantinopolis'e ulaşmayı başardı. İznik Rum İmparatorluğu ve Bulgarlar ile siyasi evlilikler yaptı. Nitekim gönlünü kaptırdığı Frenk bir şövalyenin kızı için Laskaris'in kızı ile olan evliliğini düşünmedi.

²³² Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.167-211.

²³³ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.215-216.

²³⁴ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.216.

Durumu öğrenen ileri gelen Frenkler bir gece İmparatorun ve kızın kaldıkları mekâna girerek kızın ağız ve burnunu kesmek suretiyle ona zarara verdiler. Buradaki amaçları imparatorluğun geleceğinin önemini kavratmaktı.²³⁵

I. Theodoros Laskaris öldüğünde erkek çocuğu olmadığı için kızının kocası Vatatzes'i veliaht olarak bıraktı. Bu durumu Laskaris'in erkek kardeşleri kabul etmedi. Derhal destek ve yardım bulmak için Konstantinopolis'e gittiler. İmparator Robert ile görüştüler. Latin kral yardım etmeyi kabul etti. Sonuçta Vatatzes ile girilen mücadeleyi kaybetti ve kısa bir süre sonra da Selanik düştü. Neticede imparator bunca olay sonunda sefahat hayatına düştü. Dengi olmayan kadınlarla düşüp kalkmaya başladı. Bu durumdan rahatsız olan baronlar âşık olduğu şövalyenin kızını ve annesini öldürürler. Daha sonra Robert papaya giderek yardım istedi ancak Roma'dan dönüş yolunda daha İstanbul'a varmadan öldü.²³⁶

3.2.2.5. II. Baudouin (1228-1261)

İmparator Robert de Courtenay 1228 yılında ölünce, arkasında halefi olabilecek meşru bir çocuğu yoktu. Erkek kardeşi II. Baudouin ise henüz 11 yaşındaydı. Bu yüzden ona bir naip bulunması gerekiyordu. Akla ilk gelen kişi Theodoros Laskaris'in dul eşi I. Baudouin'in kız kardeşi Marie oldu. Fakat o da birkaç ay sonra öldü. Bu sırada Bulgar Kralı Asen kızını II. Baudouin ile evlendirerek Latin imparatorluğuna naiplik yapmak istediysen de bu isteği baronlar tarafından reddedildi. Sürekli bir yol arayışında olan baronlar hayatta olan son Haçlı Seferi'nin reisi Jean de Brienne'ye başvurmaya karar verdiler. V. Haçlı Seferi lideri Jean'in yaşı hayli ilerlemiş olmasına rağmen son derece dinç bir yapısı vardı. Baronların yaptığı bu teklifi bazı şartlar öne sürerek kabul etti. Nitekim o, II. Baudouin reşit oluncaya kadar yönetimi ele almıştır.²³⁷

²³⁵ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.217.; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.400.

²³⁶ Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (1082-1453)*, s.180.

²³⁷ Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (1082-1453)*, ss.181-186.

3.2.3. Bizans'ın Devamı Niteliğinde Kurulan Devletler

Dördüncü Haçlı Seferi İstanbul'un yağmalanması ile sonuçlanmıştı. Bizans Devleti hâkimiyeti sekteye uğradı. Bizans'ın hâkim olduğu topraklarda oluşan bu güç boşluğu ile yeni devletler ortaya çıktı. III. Aleksios'un damadı Theodoros Laskaris'in önderliğinde İznik'te, Epiros'ta da Angeloslara mensup Mikhail Angelos Dukas tarafından Rum menşeli iki devlet kuruldu. Ayrıca doğrudan dördüncü Haçlı Seferi ile bağlantılı görünmese de Karadeniz kıyılarında Komnenoslara mensup iki kardeş Aleksios Komnenos ve David Komnenos Trabzon civarında bir devlet kurdular.

3.2.3.1. İznik Rum Devleti

İznik Bizans İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarındaki en önemli şehirlerinden biriydi. İstanbul'a yakınlığı, tarım ve ekonomik faaliyetlerdeki seviyesi bakımından Başkenti destekleyen bir hüviyeti vardı. Anadolu üzerine yapılan akınlarda bir ikmal şehri görevi üstleniyordu. Şehrin önemini kavramamız için Türkiye Selçuklularının fetih politikasına baktığımızda, fethi öncelikli olarak belirlenen bir şehir olması kanıt olarak gösterilebilir. Bu stratejik ve jeopolitik öneminden dolayı tarih boyunca birçok devlet tarafından ele geçirilmiştir. Makedonyalı Büyük İskender'in ölümü üzerine kumandanı Antigones tarafından İznik gölünün doğu kıyısına kurulan şehir, Antigones'in Lysimakhos²³⁸'a yenilmesi ile şehri ele geçiren Lysimakhos eşi Nike'ye nispetle Nikea (İznik) ismi verilmiştir.²³⁹ İznik siyasi ve askeri açıdan önemi ile birlikte dini açıdan da büyük önem arz etmekteydi. Nitekim şehir I. Konstantinos'un Hristiyanlığı resmi din olarak tanınmasından sonra 325 yılında gerçekleştirilen Büyük Konsül ile tarihe geçmiştir.

Selçuklu hanedanına mensup olan Kutalmışoğlu Süleyman-şah Anadolu'da giriştiği fetih siyaseti sonucunda İznik ve çevresini ele geçirerek Türkiye Selçuklu Devletini kurmuştur.²⁴⁰ Yaklaşık yirmi yıl boyunca Selçukluların hâkimiyetinde kalan şehir, I. Haçlı Seferi sırasında elden çıkmıştır. İlk Haçlı Seferi sırasında Malatya

²³⁸ Büyük İskender'in komutanlarından biri

²³⁹ Semavi Eyice, "İznik", *DİA*, c. 23, Ankara, 2001, ss.543-545.

²⁴⁰ Ali Sevim, *Azimi Tarihi*, çev. Ali Sevim, TTK Yayınları, Ankara, 2006, s.24.; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.84.

seferinde olan I. Kılıç Arslan sayıca üstün durumda olan Haçlıların İznik'i kuşattığı haberini almış ancak seferi bırakıp dönmeden kuşatmadan dolayı zor duruma düşen Türkler, şehri Haçlı Bizans ortaklığına teslim etmek zorunda kalmıştır.²⁴¹

3.2.3.1.1. I. Theodoros Laskaris (1204-1222)

Latinler İstanbul'u işgal ettikten sonra, kentte bulunan halka kendi hâkimiyetlerini tanıdıkları takdirde herkesin özgür bir şekilde yaşayacağını bildirdiler. İstemeyenlerin ise sorgusuz bir şekilde gitmelerine izin verileceğini dile getirdiler. Böylece Bizans halkından birçoğu kendi rızaları ile şehri terk ettiler. Bazı soylu aileler ise gizli bir şekilde şehirden uzaklaştılar. III. Aleksios'un damadı olan ve Despotes ünvanlı Theodoros Laskaris, eşi Anna, Eirene, Maria ve Eudokia isimli üç kızı ile İznik'e kaçtı. İznik'e ulaştıklarında İznik halkından kendisini hükümdar olarak tanımlarını istedi. Bu isteği şehir halkı tarafından olumsuz karşılandı. Bunun üzerine İznik ileri gelenleri ile anlaşan Theodoros Laskaris eşi ve çocuklarının şehirde kalmalarını sağladı.²⁴² Aradan geçen iki yıl sonra Laskaris taraftar toplamayı başardı. İznik halkının Laskaris'i imparator olarak tanıma istekleri üzerine âlim Mikhail Autoreianos tarafından taç giydirilerek imparator ilan edildi.²⁴³

Theodoros Laskaris, Bizans yönetim şeklini örnek almış bir imparatorluğu kurmayı başarmıştı. Eski Bizans kilise ve devlet gelenekleri yeniden İznik'te hayata kavuştu. Laskaris hâkimiyet sürdüğü on sekiz yıl boyunca Marmara'nın güneyi ve doğusunda, Anadolu'nun da batısında birçok mücadeleye girişti.²⁴⁴ İstanbul'da Latinlerin oluşturduğu İmparatorluk ve patrikliğe karşı İznik'te bir Grek ve Ortodoks patrikliği ortaya çıkmıştı. Bu da Latinler için son derece tehlikeli bir durum teşkil ediyordu. İznik Rum Devleti, özellikle Trabzon Rum Devleti, Haçlıların İstanbul'da kurduğu Latin İmparatorluğu ve Türkiye Selçukları ile yoğun mücadelelere girişti.

Haçlılar İstanbul'u ele geçirdikten sonra bir meclis toplayarak imparatorlarını seçmek istediler. Seçim Flandre kontu Baudouin ve Marki del Monferrato arasında

²⁴¹ Turan , *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.130.

²⁴² Akropolites, *Vekayiname*, s.24.

²⁴³ De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, s.39.; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.35.

²⁴⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devlet Tarihi*, s.395.

gerçekleşti. Seçilen on iki delege altı bir taraftan altı diğer taraftan sonuçta Baudouin'in 16 Mayıs 1204 tarihinde imparator olmasına karar veriler. Seçimin ardından Marki Bonifacio del Monferrato İmparator Isaakios'un eşi ve Macar kralının kız kardeşi ile evlendi. Bunun üzerine kendine verilen topraklara ek olarak Selanik'i de istedi. Burası kız kardeşiyle evlendiği Macar kralının topraklarına komşuydu.²⁴⁵ Ayrıca İmparator Baudouin Romanya topraklarının en büyük senyörlerinden biri olan Kont Louis'e Nikea (İzmit) topraklarını verdi.²⁴⁶ Böylece İzmit civarında Bizans'ın varisi olarak faaliyet göstermeye çalışan Laskaris, Latinler ile mücadeleye girmek zorunda kaldı.

Baudouin'in ölümü üzerine kardeşi Henri 20 Ağustos 1206 tarihinde onun yerine tahta geçti.²⁴⁷ Henri yönetimi ele aldıktan sonra özellikle Trakya'da Latin hâkimiyetini tekrar kurmayı başardı. Fakat Trakya'da Kaloyan ve Anadolu'da ise Laskaris tehlikesinin arasında kaldı. Durumdan faydalanmak isteyen Laskaris Kaloyan'a elçi göndererek Henri'nin boğazın Türkiye yakasında bütün askerleri ile savaştığını bildirdi. Bu fırsatta Kaloyan Hadrianapolis (Edirne)'i Laskaris ise Kyzikos(Erdek) ve Kios(Gemlik)'u kuşattı. Kaloyan Hadrianapolis'i kuşattığında şehirde on şövalye ve şehrin valisinden başka kimse yoktu. Derhal İmparator Henri'ye haber göndererek yardım talep ettiler. Durumdan haberdar olan Henri çaresiz kaldı, çünkü adamları boğazın karşı kıyısında Laskaris ile mücadele içindeydi. Bütün bu olanları fırsat bilen Laskaris ise karadan ve denizden Kyzikos ve Kios'u kuşattı. Ancak Laskaris İmparator Henri'nin donanmasının kuşatmayı kırmak üzere yardıma gelmesi ile kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Kısa süre sonra Kaloyan da Edirne kuşatmasını kaldırdı. Laskaris mücadelesine devam ederek Nikomedia(İzmit)'i de iki kez kuşattı fakat almaya muvaffak olamadı.²⁴⁸

İmparator topladığı ordu ile Anadolu seferine çıkmak üzere yola çıktığında balkanlardaki Bulgar Kralı Kaloyan tehlikesine karşı geri dönmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Theodoros Laskaris 1207 tarihinde Latinler ile iki yıllık bir anlaşma

²⁴⁵ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.76.

²⁴⁶ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.91.

²⁴⁷ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.132.

²⁴⁸ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.144.

yaptı.²⁴⁹ Latin imparatorluğu ve İznik Rum İmparatorluğu çatışmasını önleyen yegâne kişi ise Kaloyan'dı. Ancak Bulgar tehlikesi pek uzun sürmedi ve Kaloyan 1207 Ekim'inde Selanik'i kuşatırken öldü. İmparator Henri tekrar Anadolu üzerine yöneldi.

İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmeden birkaç sene önce Gürcü Prensesi teyzelerinin etkisiyle Karadeniz'e giden David ve Aleksios Komnenos kardeşler Karadeniz sahil şeridi boyunca hâkimiyetlerini güçlendirmeye çalıştılar. Trabzon Rum Devleti olarak adlandırılan devletin kurucusu Aleksios Komnenos olarak belirtilmekte. Trabzon merkezli doğu Karadeniz'i ağabey Aleksios Komnenos himaye ederken batı Karadeniz'i ise David Komnenos idare etmekte idi.²⁵⁰ Batı Karadeniz'de hâkimiyet sahaları çakışan Laskaris ve David Komnenos bir süre sonra yoğun mücadelelere girişmek zorunda kaldılar.

Theodoros Laskaris, Sakarya boylarını hâkimiyet altına alması ve doğudan David Komnenos'un baskısı çatışmayı kaçınılmaz kıldı. David Komnenos ile gireceği mücadele öncesinde hazırlıklar yapan Laskaris, Öncelikle Latin İmparatoru'nun etkisini azaltmak için doğru zamanı kolluyordu. Bunun haricinde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev ile de bir anlaşma yapmak zorunda kaldı. Diğer cephelerden güvenliğini sağlayan Laskaris, hem Komnenosların Batı Karadeniz'e yayılmalarını engellemek hem de Karadeniz ticaretinde söz sahibi olmak istiyordu. Bu nedenle Herakleia(Karadeniz Ereğlisi)'yı kuşattı. Durumdan haberdar olan Latin İmparatoru Henri, derhal David'e yardım birlikleri gönderdi. Henri'nin üzerine geldiğini haber alan Laskaris, kuşatmayı kaldırarak kaçmak zorunda kaldı.²⁵¹

İznik Rum İmparatorluğu (Bizans İmparatorluğu) ve Türkiye Selçuklu Devleti arasındaki ilişkiler, XI. ve XIII. yüzyıllar arasında gerçekleşti. Bu dönemde, Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu'nun gücünü zayıflatmaya çalışırken, Bizans İmparatorluğu da Türkiye Selçuklu Devleti'nin Batı Anadolu'daki genişlemesine karşı direnmişti. İznik Rum İmparatorluğu, 1204 yılında Dördüncü Haçlı Seferi'nin

²⁴⁹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.146.

²⁵⁰ Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti(1205-1461)*, ss.24-27.

²⁵¹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.167-168.; Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.29.

sonucunda Konstantinopolis'in Latin İmparatorluğu tarafından işgal edilmesiyle birlikte İznik'e taşınmıştı. Bu dönemde, Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu'nun zayıflığından faydalanarak Anadolu'da genişlemeye başladı. Selçuklu hükümdarları, Bizans topraklarına saldırılar düzenlemiş ve bazı bölgeleri ele geçirmişti. Bu karışıklık döneminde devrik imparator III. Aleksios İstanbul işgal edilmeden kısa süre önce şehri terk etmek zorunda kalmıştı. Bir süre Yunanistan'daki Epir hükümdarının yanında kalan İmparator, bir fırsatını bularak Selçuklu hükümdarı I. Gıyâseddin Keyhüsrev'in Attaleia(Antalya)'yı fethetmesinden hemen sonra Antalya'ya ulaştı. Sultan Gıyâseddin İstanbul'daki sürgün hayatında kendisine misafirperver bir davranışta bulunan Aleksios'u iyi bir şekilde karşıladı.²⁵² İznik Rum İmparatoru Theodoros Laskaris, III. Aleksios'un damadı idi. Sultan Gıyâseddin İznik'te bulunan Laskaris'e elçi heyeti göndererek kayın babasının yanında olduğunu ve haksız yere elde ettiği "Bizans Rumlarının İmparatorluğu" unvanını derhal kayınpederine geri vermesini istedi. Bunun üzerine Theodoros Laskaris büyük huzursuzluk yaşadı. Çünkü Selçuklu sultanının bunu koz olarak kullanacağını düşünüyordu.²⁵³ Esasen bu haklı bir vehim idi. Zira sultanın bütün amacı batı Anadolu'daki Rum topraklarını hâkimiyet altına almaktı.

Theodoros Laskaris bazı adamlarının sözlerinden cesaret alarak İznik'ten yola çıkıp Alaşehir(Philadelphia)'e vardı. Sultan Gıyâseddin Keyhüsrev ise Aleksios'u da yanına alarak Antiokheia'ya doğru yürüdü. Antiokheia Menderes yöresinin en önemli şehriydi. Sultan ve imparatorun orduları Şehrin yakınlarında karşı karşıya geldiler. Rum ordusu zor duruma düşerek savaşı kaybetme noktasına geldi. Bu durumu değerlendirip ganimet toplamak isteyen askerler ve sultanın bir dalgınlığı ile bir Frank tarafından sultan şehit düştü.²⁵⁴ Selçuklu sultanının şehit olmasına rağmen İznik Rumlarının herhangi bir toprak kazancının olmadığı da savaşın galibinin kim olduğu noktasında önemli bir konudur. Savaşın sonunda Laskaris, Kayın babası Rum İmparatoru III. Aleksios'u bularak ona hürmet gösterdi. Kendisiyle birlikte İznik'e

²⁵² Akropolites, *Vekayiname*, s.26.

²⁵³ Akropolites, *Vekayiname*, s.28.

²⁵⁴ Akropolites, *Vekayiname*, s.30.

gelmesini sağladı. Ömrünün geri kalanında Hyakinthos manastırında kalmasını buyurdu.

Latin imparatoru Flandre Baudouin ölünce tahta kardeşi Henri geçmişti. İznik İmparatorluğu ile Latin İmparatorluğu arasındaki ilişkiler genellikle düşmanlık ve çatışma şeklinde geçmiştir. İznik İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu'nun devamı olarak kendini görmekteydi. Latin İmparatorluğu Konstantinopolis'i ele geçirdikten sonra ve Bizans hükümetini dağıtmış İznik İmparatorluğu'nu meşru bir Bizans hükümeti olarak tanımamıştır. İnce bir denge siyaseti güden İmparator Henri Batı Karadeniz sahillerinde David Komnenos'u Laskaris'e karşı desteklemişti. Balkanlardaki Bulgar tehlikesi Kaloyan'ın ölümüyle ortadan kalkmıştı. Bu durumda askerlerini toplayan İmparator Henri Batı Anadolu'ya (İzmir Kemalpaşa'ya) kadar bir mukavemetle karşılaşmadan devam etti. Henri geriye gelerek gerek başarılarından gerekse kendi askerlerinin yorgunluğundan dolayı Theodoros Laskaris ile barış anlaşması yapmak istedi. İki taraf 1212 yılında bir barış antlaşması yaptılar.²⁵⁵

Theodoros Laskaris, Bizans imparatoru III. Aleksios'un kızı Anna ile evliydi. Bu evlilikten küçük yaşta ölen iki erkek ve İrene, Eudokia ve Maria adında üç de kızı olmuştu. Eşi Anna öldükten sonra evlendiği Ermeni prensesinden olan bir oğlu vardı. Laskaris öldüğünde bu oğlu 8 yaşında olduğu için tahtın varisi kızı İrene ile evli olan Ioannes III. Dukas Vatatzes olmuştur.²⁵⁶

3.2.3.1.2. III. Ioannes Dukas Vatatzes (1222-1254)

Ioannes Dukas Vatatzes, Theodoros I. Laskaris'in ölümü üzerine 1222 yılında İznik'te taç giydi. Ioannes Dukas Vatatzes 1222'den 1254'e kadar hüküm süren bir İznik Rum hükümdarıydı. Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonra kurulan ve Bizans'ın halefi olan İznik İmparatorluğu'nun en başarılı ve yetenekli yöneticilerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Ioannes Dukas Vatatzes'in, Theodoros Laskaris'in oğlu olmadığı için tahta geçtiğini belirtmiştik. Ancak Vatatzes'in tahta geçmesi bazı kesimleri memnun

²⁵⁵ Akropolites, *Vekayiname*, s.38.

²⁵⁶ Akropolites, *Vekayiname*, s.41.

etmemiştir. Özellikle tahta varis olmak isteyen Laskarisin erkek kardeşleri Aleksios ve Isaakios Laskaris isyan girişiminde bulundular. Vatatzes'in saltanatının ilk yılları kayınpederinin erkek kardeşleri ile mücadeleyle geçti. Bu iki isyancı daha önce Theodoros I. Laskaris'in Latin imparatoru Courtenay ile evlendirmeyi düşündüğü yeğenleri Eudokia'yı da alarak İstanbul'a kaçmak istediler. Fakat bunun için fırsat bulamayınca gizlice İstanbul'a Eudokia'yı alamadan kaçtılar. İstanbul'da Latin İmparatoru'nun desteği ile paralı Frenk askerlerinden oluşan bir birlikle İznik'e doğru yola koyuldular. 1224 yılında Manyas civarında karşı karşıya gelen iki ordu savaşa tutuştular. Vatatzes'in ordusu galip geldi ve isyanı bastırıldı.²⁵⁷

Vatatzes, hâkimiyetini Batı Anadolu'da ve Güney Marmara'da sürdürmeye çalışırken bu seferde kuzenleri Andronikos ve Isaakios Nestongos imparatora karşı bir suikast planladılar. Bu haberi Lampsakos(Lapseki) civarlarında alan imparator derhal harekete geçti. Akhyaous (Balıkesir)'a gelen imparator, burada komplo ile ilgili bir soruşturma yaptırdı. Kuzenler Andronikos ve Isaakios Nestongos'u suçlu bularak onları kör edilmeye ve ellerinin kesilmesine mahkûm etti. Andronikos'u ise Manisa'da bir kaleye hapsedti. Bir fırsatını bulan Andronikos kaleden kaçmayı başardı ve Selçuklulara sığındı. Ömrünün geri kalanını orada geçirdi.²⁵⁸

İmparator Vatatzes, hükümdarlığı sırasında askeri seferler ve diplomasi yoluyla İznik İmparatorluğu'nun topraklarını genişletti. Latin Haçlı Devletleri ve Bulgarların sayısız istilâsını başarıyla püskürttü. Vatatzes, Küçük Asya ve Balkanlar'daki bazı Bizans topraklarını geri almayı başardı ve bu bölgelerde Bizans otoritesini yeniden kurdu. O, imparatorluk yönetimini güçlendirmeyi ve imparatorluğun genel yönetimini iyileştirmeyi amaçlayan idari ve yasal reformlarıyla da tanınıyordu. Kültürel ve ekonomik gelişmeyi teşvik etti, sanat ve bilimi destekledi. Bilim adamlarını ve ilahiyatçıları korudu.

Vatatzes zamanında, 1220 yılında tahta çıkan Alâeddin Keykubâd'ın saltanatının ilk yıllarında münasebetleri konusunda pek bilgiye rastlanmamaktadır.

²⁵⁷ Akropolites, *Vekayiname*, s.45.

²⁵⁸ Akropolites, *Vekayiname*, s.47.

Bunun nedeni Alâeddin Keykubâd'ın tahta çıktığında Doğu bölgelerindeki sorunlara yoğun ilgi göstermesi olarak düşünülebilir. Buna rağmen Selçuklu Türkmen birliklerinin Batı Anadolu'daki Rum topraklarına seferler düzenlediği ve onları rahatsız ettiği bilinmektedir. Alâeddin Keykubâd'ın ölümünden sonra tahta çıkan II. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında ise Moğollar karşısında yenilgiye uğrayan Selçuklu sultanı, Vatatzes'e bir ittifak antlaşması teklifinde bulunmuştu. Durumu değerlendiren Vatatzes bu antlaşmanın her iki tarafa da fayda sağlayacağını düşünmüştür. Nitekim Moğollar başarıya ulaşırsa Rum toprakları Moğol saldırılarına açık bir hale gelecekti.²⁵⁹

Vatatzes'in yönetimi altında, İznik İmparatorluğu doruk noktasına ulaştı ve Doğu Akdeniz'de büyük bir güç haline geldi. Başarıları, Bizans İmparatorluğu'nun daha sonra Palaiologos Hanedanlığı altında yeniden kurulmasının temelini attı. Vatatzes, 1254 yılında aniden yatağında bir felç dalgası geçirerek rahatsızlandı. Belirli bir süre bu hastalığı çekmek zorunda olan Vatatzes öldü. Kendinden sonra 33 yaşında olan oğlu Theodoros II. Laskaris tahta geçti.²⁶⁰

3.2.3.1.3. II. Theodoros Laskaris (1254-1258)

Ioannes Dukas Vatatzes öldükten sonra hemen hemen taht süresi ile aynı yaşta olan oğlu II. Theodoros Laskaris tahta geçti. Babası tahta çıktığı sıralarda doğan II. Theodoros Laskaris tahta çıktığında 33 yaşında idi. II. Laskaris tahta çıktığında asker ve saray halkı büyük ümitler beslemişti. Çünkü genç yaşta ve etrafındaki insanlara son derece ılımlı davranıyordu. Fakat belli bir süre sonra bu tutumu değiştirdi ve halka kötü davranmaya başladı. Halk önceki imparatoru arar oldu. İmparator Vatatzes'in ölümünden sonra fırsat bulan Bulgarlar, İznik Rum İmparatorluğu topraklarına saldırdı. Rum askerlerinin koruduğu Bizans topraklarının çoğunu ele geçirdi. Durumdan haberdar olan II. Laskaris, hızla toparlanarak Çanakkale Boğazından balkanlara geçti. Kış mevsiminin bastırması üzerine zorlanacağını düşünen Bulgarlar işgal ettiği yerlerden çekilmek zorunda kaldılar.²⁶¹

²⁵⁹ Akropolites, *Vekayiname*, s.77.

²⁶⁰ Akropolites, *Vekayiname*, s.103.

²⁶¹ Akropolites, *Vekayiname*, s.109.

II Laskaris, Bulgarlarla meşgul olurken daha sonra imparator olacak olan Mikhail Palaiologos'un kaçarak Türkiye Selçuklularına sığındığını işitti. Bu konu hakkında İznik Rum İmparatorluğu tarihçisi Akropolites'ten bilgi isteyen imparator müelliften şu cevabı almıştır. “*Hükümdarım siz VIII. Mikhail'e öyle tehdit ve uyarılarda buldunuz ki kaçmak zorunda kalmıştır. Sonuç olarak da sizin affettiğinize dair buyruğu duyunca geri dönecektir.*” Bu olayların üstüne halef imparator Mikhail'in Türkiye Selçuklu Devleti'nde askeri bir görev üstlenerek Moğol istilasına karşı savaştığı haberini aldılar.²⁶²

İmparator II. Laskaris tahta çıkışından 4 yıl sonra 1258 yılında öldü. İmparator öldüğünde geriye 1 erkek ve 2 kız çocuğu olmak üzere 3 çocuğu kalmıştı. Kız çocukları Theodora ve Eudokia'yı ölmeden önce evlendirmişti. Oğlu Ioannes ise henüz çok küçüktü.²⁶³

3.2.3.1.4. VI. Ioannes Laskaris (1258-1261)

İmparator II. Laskaris öldüğüne oğlu VI. Ioannes Laskaris henüz 8 yaşındaydı. İmparator ölmeden önce bıraktığı vasiyete göre oğlu ergenlik çağına gelinceye kadar onun yerine Georgios Mouzalon'un ona naiplik etmesiydi. Fakat Rum Devleti'nin ileri gelenleri, selef imparator tarafından cezalandırılan hatta devlet görevlerinden uzaklaştırılan ne kadar kişi varsa birlik olup naibi öldürdüler.

3.2.3.1.5. VIII. Mikhail Palaiogolos (1259-1282)

Ioannes VI. Laskaris'in çocuk yaşta olması nedeniyle Rumların ileri gelenleri bir meclis kurarak toplantılar yaptılar. Devletin başına kimin geçeceğini tartıştılar. Nitekim daha oyun çağında olan bir çocuğa devlet yönetiminin bırakılmasının doğru olmadığı kararına varıldı. Mecliste toplananlar, zor durumda olan devlet gemisine iyi bir kaptan bulmanın elzem oluşundan bahsettiler. Bu görev içinde en uygun kişinin Mikhail Komnenos (Palaiogolos) olması gerektiğini dile getirdiler. Fakat küçük yaştaki imparator Ioannes VI. Laskaris hayatta olduğu için ilk önce ona despotluk

²⁶² Akropolites, *Vekayiname*, s.132.

²⁶³ Akropolites, *Vekayiname*, s.147.

unvanını verdiler. Mikhail Komnenos bu unvanla çocuk imparatora naiplik edecekti.²⁶⁴ Ancak daha sonra Mikail Palaiologos imparatorluk tacını giydi.

İmparator VIII. Mikhail'in tek gayesi eski Bizans topraklarını tekrar tek çatı altında toplamaktı. Bu cihetle özellikle Epiros Devleti ve Bulgarlar ile yoğun mücadelelere girdi. Balkanlardaki bu mücadelelerde genel bir üstünlük sağladı. Asıl hedefi ise İstanbul'un Latinlerden tekrar geri alınmasıydı. Batıdaki mücadele için toplatabildiği kadar asker toplanan imparator, kardeşi Aleksios Strategopoulos liderliğindeki orduyu İstanbul yakınından geçerek Rumeli'ne göndermek istedi. O gece İstanbul'a yanaşan bir Venedik gemisi ile Latin askerlerinin çoğunun Kefken²⁶⁵ adasına doğru yola çıktığını haber aldılar. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen İmparatorun kardeşi Aleksios Strategopoulos on beşe yakın adamını surlarda bulduğu bir gedikten şehre sokmayı başardı. İçeri giren askerler kapıları açarak ani bir baskınla şehri ele geçirdiler. Latin İmparatoru Baudouin Büyük Saray'a saklandı. Böylece 15 Temmuz 1261 yılında İstanbul Latinlerin elinden alınmış oldu.²⁶⁶

3.2.3.2. Trabzon Rum Devleti

Trabzon Rum Devleti İznik Ve Epiros'un İstanbul'un Haçlılar tarafından fethedilmesi sonrası ortaya çıkmıştır şeklinde kabul edilir. Bu görüş kısmen doğrudur. Nitekim Andronikos'un Gürcü prensesten olma iki oğlu Aleksios ve David Komnenos kardeşler tarafından kurulmuştur. 1185 yılında Komnenoslar tahtı ele geçirdikleri sırada iki kardeşin teyzeleri Gürcü kraliçesinin yanına kaçtığı ve 1204 yılına kadar burada kaldıkları düşünülmektedir. IV. Haçlı Seferi sırasında ortaya çıkan karışıklık durumunu fırsat bilen Komnenos kardeşler teyzelerinin yardımıyla Trabzon'da bir devlet kurmuşlardır.²⁶⁷

Trabzon Rum Devleti, tarihsel olarak Bizans İmparatorluğu'nun çöküşü sonrasında 1204 yılında kurulan Latin İmparatorluğu'nun ardından Doğu Karadeniz'de kurulan bağımsız bir devlettir. Trabzon Rum Devleti, 1204-1461 yılları arasında

²⁶⁴ Akropolites, *Vekayiname*, s.150.

²⁶⁵ Anadolu'nun Batı Karadeniz kıyısında bir ada.

²⁶⁶ Akropolites, *Vekayiname*, s.168.

²⁶⁷ Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS. 1082-1453)*, s.173.

varlığını sürdürmüştür. İmparatorluğun başkenti Trabzon şehriydi ve bu nedenle Trabzon Devleti olarak da bilinir. Devlet, Doğu Karadeniz bölgesinde, günümüzde Türkiye'nin Trabzon, Rize, Artvin ve Giresun illerini içeren bir bölgede yer alıyordu.

3.2.3.2.1. Aleksios ve David Komnenos (1205-1222)

1185 yılında gerçekleşen büyük darbe sonrasında Gürcü teyzelerinin yardımı ile Karadeniz'e kaçan Aleksios ve David Komnenos kardeşler İstanbul'un Latinler tarafından işgal edilmesini fırsat bildiler ve hâkimiyetlerini sağladılar. Aleksios Komnenos tahta çıktığında henüz 22 yaşındaydı. Babaları manuel'in Ünye civarlarında bir evinin olduğu ve Bizans'ta sorunlar yaşadığı dönemde burada ikamet ettiği bilinmektedir. Bu nedenle Karadeniz halkı ile bağını koparmamış olan Komnenos kardeşler, halk tarafından kötü karşılanmamıştır. Kendilerini Bizans'ın varisi olarak gören Komnenos kardeşler, bu sıfatla devletlerini yönetmeye çalışmışlardır.

Trabzon ve civarının hâkimiyetini ele alan Aleksios Komnenos, kardeşi David'i de Batı Karadeniz sahillerinin fethi ile görevlendirmişti. Saltanatlarının ilk yıllarında birçok fetih yapmayı başarmışlardır. Bu başarılarında Bizans'ın içinde bulunduğu durumda etkisinin olduğu söylenebilir. Nitekim Bizans valileri Komnenoslar ile yaptıkları mücadelelerde merkezden istenilen yardımı görememişlerdir. David Komnenos, Sinop'un batısındaki Amasra, Ereğli ve birçok sahil beldesini ele geçirmiştir.²⁶⁸ Sakarya'ya kadar ilerlemek ve daha sonra İzmit'i ele geçirmek isteyen David Komnenos'un önünde en büyük engel olarak İznik Rum Hükümdarı Theodoros I. Laskaris vardı. Sakarya boylarından İzmit üzerine akınlar düzenleyen David Komnenos, bu seferlerde başarılı olamamıştır. Nitekim Sakarya'nın doğusundan Samsun hariç Trabzon'a kadar olan bölgede hâkimiyet kurmuşlardır.

Karadeniz sahil bölgesindeki ticaret açısından en önemli şehirlerden birisi olan Samsun'un hâkimiyeti de Türkiye Selçukluları ve Trabzon Rumları arasında çekişmeye neden oldu. Selçuklu sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev ikinci saltanatının ilk yıllarında kervan yollarına tehlike teşkil eden bu durumu çözmek istiyordu.

²⁶⁸ Telliöğlü, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.6.

Samsun'un Doğu-Batı, Asya ve Avrupa arasında ticari yol bakımından ehemmiyeti yadsınamazdı. Trabzon Rum Devleti'nin yayılcı politikaları Samsun şehri bakımından Türkiye Selçukluları için tehlike teşkil ediyordu. Bizans'ın hâkimiyetinin tahakküme uğraması sonucu Bizans şehirlerinde müstakil yöneticiler ortaya çıkmaya başlamıştı. Samsun'da ise Sabbas isminde bir Rum yönetimi ele almıştı. Aleksios Komnenos Karadeniz sahillerinde fetihlere giriştiğinde Samsun'u da kuşattığı bilgisi Selçuklu Sultanı'na ulaştı. Samsun ticaret yolunu güvence altına almak isteyen Sultan Keyhüsrev ordusu ile Samsun üzerine yürüdü. Mağlup olan Aleksios güçlüğüle canını kurtarabildi. Anlaşıldığı kadarıyla yolun güvenliğini sağlayan sultan bunu kâfi görmüş ve eski yönetime dokunmamıştır.²⁶⁹

Aleksios'un aldığı yenilgiden sonra Batı Karadeniz'de zor duruma düştüğünü anlayan David Komnenos, yeni ittifak arayışlarına girişti. İznik hükümdarı Laskaris ve Selçuklu sultanı Keyhüsrev'in yaptığı ittifak anlaşmasından dolayı onlara yaklaşmadı. Nitekim bu durum David Komnenos'u Latinlere yaklaştırdı. Latinlerin göndermiş olduğu bir haçlı birliği İznik Rumları tarafından da hezimete uğramıştı. Bunun üzerine David Komnenos 1214 yılında İznik Rumları ile girdiği mücadeleler sonucunda Batı Karadeniz'deki Ereğli ve Amasra başta olmak üzere birçok yeri kaybetti. Bu savaş sırasında David Komnenos'da öldü.²⁷⁰

Batı Karadeniz'deki hâkimiyet sahaları daralan Komnenoslar, durumu kurtarabilmek için Sinop'u kuşatmak zorunda kaldılar. 1214 yılında Selçukluların hâkimiyetinde olan Sinop şehir halkı Sultan İzzeddin Keykavus'a haber göndererek durumu bildirdiler.²⁷¹ Ülkenin farklı illerinin emirleri önderliğinde toplanan ordu Sinop üzerine yürüdü. Aleksios Komnenos'u av sırasında surların dışında yakalayan Selçuklu öncü ordusu onu Sultan İzzeddin'e getirdiler. Aleksios'a nazik davranan sultan onu beraberinde götürerek muhasara sırasında ondan faydalanmak istedi. Şehri muhasaraya alan Selçuklular zor durumda kalan halka Aleksios'u da göstererek teslim olmalarını istediler. Tekfurun şehre gönderilmesi ve halka dokunulmaması kaydıyla

²⁶⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.303.

²⁷⁰ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.33.

²⁷¹ İbni Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, s.176.

şehri teslim edeceklerini söylediler. Bir ahit-name imzalayarak şehri teslim ettiler.²⁷² Sinop şehrinin düşmesinden sonra Aleksios Komnenos ve Trabzon Rum Devleti gücünü yitirmiş ve bu süreçten sonra doğuda ismi anılmayan küçük bir devlet kisvesine bürünmüştür. Nihayetinde Aleksios Komnenos da 1 Şubat 1222'de 40 yaşında ölmüştür.²⁷³

3.2.3.2.2. Andronikos Ghidos (1222-1235)

Trabzon Rum Devleti kurucusu I. Aleksios Komnenos'un ölümü üzerine, henüz çok küçük yaşta bulunan oğlu Ioannes 'in yerine damadı Andronikos Ghidos tahta geçmiştir. Andronikos yönetimi ele aldığıında Selçuklular ile süre gelen muahedeleri devam ettirdi. Selçuklulara, Aleksios zamanından beri taahhüt ettikleri tabiiilik düzenini bozmadı. Yıllık vergilerini aksatmadan ödemeye devam etti.

Karadeniz kıyı şeridinde sıkışmış halde bulunan Komnenoslar, Selçuklu Sultanı İzzeddin Keykavus'un ölümü üzerine oluşan boşluğu değerlendirmek için Karadeniz kıyılarında etkinliğini artırmak istiyordu. Bu doğrultuda özellikle Sinop limanının karşı kıyısında yer alan Suğdak'ta da Rus ve Kıpçakların etkisi ile ticari faaliyetler sekteye uğramıştı. Kayseri'de iken durumdan haberdar olan Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubâd, Emir Hüsameddin Çoban önderliğinde bölgeye gönderdiği ordu ile 1227 yılında Suğdak'ı Selçuklulara bağladı ve asayişi sağladı.

Suğdak'ın Selçukluların eline geçmesi ile başlayan Selçuklu ve Rumlar arasındaki ayrılık²⁷⁴, sonraki süreçte daha da kuvvetlendi. Alâeddin Keykubâd'ın Erzincan'ı ilhak ederek Erzurum üzerine yürüdüğü sırada Rumlar karşı hamleyle girişti. Özellikle Selçukluların bu hamlesine karşı Trabzon Rumları Selçukluların hâkimiyeti altında bulunan Sinop-Ünye arasına yağma girişimlerinde bulundu.²⁷⁵ Alâeddin Keykubâd Karadeniz sahilini Rumlardan temizlemek için harekete geçti. Donanma ile denizden ve asıl orduyu oğlu II. Gıyâseddin Keyhüsrev önderliğinde Erzincan üzerinden Trabzon'a sevk etti. Trabzon önlerine gelen Selçuklu ordusu şehri

²⁷² İbni Bibi, *el-Evamirü 'l-Alâ 'iyye fi 'l-Umûri 'l-Alâ 'iyye*, ss.175-172.

²⁷³ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.37.

²⁷⁴ İbni Bibi, *el-Evamirü 'l-Alâ 'iyye fi 'l-Umûri 'l-Alâ 'iyye*, ss.324-330.

²⁷⁵ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.381.;Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.43.

kuşattı. Trabzon surları içine çekilip kuşatmaya karşı savunmaya çekilen Andronikos, Gürcülerden aldığı yardım ile kale içinden Selçuklu ordusuna karşı son bir hücumla kalkıştı. Bu harekâtında kısmen başarılı olan Rumlar, Selçuklu ordusunun kuşatmayı kaldırmasını sağladı. Her iki tarafta da hayli insan kaybı oldu.²⁷⁶

Sonraki süreçte siyasi arayışları sonucu Doğu Anadolu bölgesine kadar gelen Celaledin Mengübirtili'nin Selçuklular ile mücadelesini fırsat bilen Andronikos, Harezmşahlarla bir vassalık anlaşması imzaladı. Bu doğrultuda Yassıçemen Savaşı sırasında Harezmşahlara yardım için giden Rumların savaş sonunda Trabzon'a gittiği tarihi kaynaklarda kaydedilmektedir.²⁷⁷ Yassıçemen Savaşı'ndan sonra Celaledin Mengübirtili Moğollara mağlup olunca Komnenoslar bu sefer de Moğollara yaklaşmak istedi. Alâeddin Keykubâd'ın Doğu Anadolu Bölgesi'ni hâkimiyeti altına alması ile Moğollarla irtibatı kesilen Rumlar, Selçuklulara bağlılıklarını bildirmek zorunda kaldılar. Bu süreçte 13 yıl tahtta kalan Andronikos 1235 öldü.²⁷⁸

3.2.3.2.3. I. Ioannes Komnenos (Aksuh) (1235-1238)

Aleksios Komnenos'un damadı Andronikos Ghidos'un vefatından sonra, onun büyük oğlu Aksuh (Aksouchos) lakaplı I. Ioannes Komnenos tahta geçti. Aksuh'un taşıdığı lakaptan da anlaşılacağı üzere Aleksios Komnenos'un Bizans'a 32 yıl boyunca komutan olarak hizmet etmiş olan Ioannes Aksuh'un kızı veya torunu ile evlendiği anlaşılmaktadır. Fakat bu evliliğin 1204 yılından önce mi ya da sonra mı olduğu bilinmemektedir. 3 yıl gibi kısa bir süre tahtta kalan I. Ioannes Komnenos (Aksuh) 1238 yılında bir oyun sırasında atından düşerek ölmüştür.²⁷⁹

3.2.3.2.4. I. Manuel Komnenos (1238-1263)

I. Ioannes Aksuh'un ölümünden sonra 1238 yılında Aleksios'un ikinci oğlu I. Manuel Komnenos tahta geçmiştir. Manuel, vassalı bulunduğu Selçuklularla Köseadağ Savaşı'na girmiş ve Moğollarla mücadele etmiştir. Selçukluların Köseadağ Savaşı'nda aldığı mağlubiyet sonrasında Manuel de siyasetini değiştirerek Moğollarla yaptığı

²⁷⁶ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s.382.

²⁷⁷ Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, s.45.

²⁷⁸ Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, s.46.

²⁷⁹ Tellioğlu, *Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, s.48.

anlaşma sonucu onlara tâbi olmuştur. Bu tâbiyet hakkında çok malumatlar olmasa da ünlü seyyah Wilhelm Rubruk'un bildirdiğine göre Rumlar Trabzon limanı için Moğollara yıllık vergi ödemiştir.²⁸⁰

Manuel önderliğindeki Trabzon Rumları Selçukluların Moğollar ile olan münasebetlerini fırsata çevirmek istediler. Bu nedenle Manuel Komnenos ülkesini eski gücüne ulaştırmak için girişimlerde bulundu. Bu doğrultuda Bayburt ve İspir kalelerini ele geçiren Rumların, ilerlemeleri uzun soluklu olamamıştır. Moğolların Anadolu'yu işgalleri sonucu Anadolu'nun demografik yapısı bozulmuş ve Türkmen grupları kendilerine yeni yurt aramak için Rumların yayılmasına engel olmuşlardır.²⁸¹

Trabzon Rum Hükümdarı Manuel, siyasi bakımdan devletini ayağa kaldırmak için özellikle Fransızlar, Latinler ve İstanbul'da bulunan Bizans'ın devamı niteliğindeki devletlerle münasebetlere girişmiştir. Buradan hareketle hem İstanbul'daki Rumlar hem de Trabzon Rumları Bizans'ın varisi olarak bir yarış içindeydiler. Buna en güzel örnek Manuel zamanında Trabzon kalesinin batısında sahile yakın bir yerde inşa edilen Hagia Sophia (Ayasofya) kilisesinden de anlaşılacağı üzere yönetim olarak İstanbul'u taklit etmekteydiler.

Manuel saltanatı boyunca giriştiği birçok siyasi faaliyetlerle özellikle Moğol istilasının hız kazandığı bir dönemde devletini ayakta tutmayı başarmıştı. Bunda hiç şüphesiz Moğolların Selçuklular ile çekişme halinde olan devletlere müsamaha göstermesinin büyük rolü olmuştu. Bu süreci iyi yöneten Manuel 1263 yılında ölmüştür.²⁸²

3.2.3.2.5. II. Andronikos Komnenos (1263-1266)

Trabzon Rum İmparatoru olarak 25 yıl hüküm süren Manuel Komnenos'un ölümünden sonra yerine oğlu II. Andronikos Komnenos geçmiştir. 1263 yılında tahta geçen Andronikos zamanında bazı önemli olaylar meydana gelmiştir. Bu olaylardan ilki Moğol istilası ile bir buhran dönemine giren Selçukluların içinde bulunduğu

²⁸⁰ Wilhelm Rubruk, *Moğolların Büyük Hanı'na Seyehat*, çev. Ergin Ayan, 1. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, 2019, s.38.

²⁸¹ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.51.

²⁸² Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, ss.51-53.

dönemi fırsata çevirmek isteyen Rumların, Batı Karadeniz'e ilerlemek için harekete geçmeleridir. Onlar yayılmacı bir politika ile Sinop Kalesini ele geçirip hâkimiyet sahasını genişletmek istemişlerdir. 1264 yılında Rumların ele geçirdiği Sinop şehrini Muîneddin Pervane bir hafta gibi kısa bir sürede tekrar geri almıştır. Şehrin etrafında bulunan 12 adet Rum kalesini de yıktırıştır. Bu başarı ile yetinmeyen Selçuklular Doğuya doğru ilerleyerek Rumların hâkimiyet sahasını daraltmışlardı. Andronikos döneminde vukuu bulan bir diğer önemli olay ise Batıda Selçuklular, Doğuda Rize ve Artvin civarında Kıpçaklar ve Moğolların etkisiyle Trabzon'a sıkışan halkın salgın hastalıklar sebebiyle çok can kaybı yaşamasıdır.²⁸³ Kısa süren saltanatından sonra II. Andronikos Komnenos 1266 yılında ölmüştür.

3.2.3.2.6. Georgios Komnenos (1266-1280)

Andronikos'un kısa süren saltanatından sonra yerine kardeşi Georgios Komnenos geçmiştir. Georgios 14 sene gibi uzun bir süre tahtta kalmıştır. Saltanatı zamanında devletin tekrar eski güçlü günlerine dönmek için çaba sarf etmiştir. Yönetime geldikten sonra gücünü toplayarak Türkmenlerle çarpışma cesaretini bulmuştur. Ülkede söz sahibi olan ayanların mali, idari ve iktisadi gücünü kısıtlamıştır. Bunun neticesi olarak bir savaş meydanında ayanlar kralı yalnız bırakarak yenilmesini bile arzulamışlardır. Neticede Gümüşhane Harşit çayı yakınlarında Türkmenler ile girdiği mücadele sırasında yalnız kalarak bir mağlubiyet yaşamıştır. Bu mağlubiyet neticesinde Türkmenlere esir düştüğü bilinmektedir.²⁸⁴

Georgios, Gümüşhane yörelerinde Türkmenlerle mücadele ederken Trabzon Rumlarının deniz kuvvetleri Sinop civarlarına bir saldırı düzenlemilerdi. Selçukluların boylar halinde yöreye yerleştirdiği Türkmen grupları özellikle Çepniler, Trabzon Rumlarına ağır bir mağlubiyet yaşamışlardır.²⁸⁵ Aldığı başarılarla yetinmeyen Çepniler Trabzon civarına ve Harşit vadisine yayılma imkânı bulmuşlardır. Georgios'un esir düşmesi ve Selçuklular ile Türkmenlerin baskılarından dolayı Rumlar, Georgios devrinde çok büyük bir etki gösterememişlerdir. Özellikle Katolik

²⁸³ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.54.

²⁸⁴ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.55.

²⁸⁵ İbni Bibi, *el-Evamirü 'l-Alâ 'iyye fi 'l-Umûri 'l-Alâ 'iyye*, s.664.

dünyası ile iyi ilişkiler kurmak isteseler de Selçukluların baskısından dolayı bu pek mümkün olmamıştır.

3.2.3.2.7. II. Ioannes Komnenos (1280-1297)

Georgios'un esir düşmesinin haberi Trabzon'a ulaşınca ikinci oğlu Ioannes Komnenos tahta çıkarıldı. Ioannes zamanında Komnenosların Moğol etkisinden kısmi olarak kurtulduğu söylenebilir.

Bizans İmparatorluğu'nun varisliğini İstanbul Rumlarına kaptıran Komnenoslar, II. Ioannes Komnenos'un İstanbul'a yaptığı ziyaret, bu durumu kabullenmiş olduklarının göstergesi olarak düşünülebilir. Ayrıca kralın İstanbul'a ziyareti sırasında Trabzon, Gürcülerin saldırılarına ve Orta Karadeniz'e yerleşen Türkmenlerin akınlarına maruz kalmıştır. Nitekim Ordu civarına hâkim olmak isteyen Çepniler, buradaki Rumları batıya sürerek Ordu'yu ele geçirmişlerdir. Babası Georgios Komnenos'un Türkmenler karşısında aldığı mağlubiyeti anımsayan Ioannes Türkmenler karşısında çekingen davranmış herhangi bir faaliyete girişmemiştir. Bu olay sonucunda Ordu civarına yerleşen Türkmenler, otlak ve yaylak bulma isteğiyle Rumları göçe zorlamışlardır. Yerinden ayrılmak zorunda kalan Rumlar, başkent Trabzon'da, daha sonraki dönemlerde meydana gelecek olan, kargaşaların fitilini ateşleyeceklerdir.

1297 yılında Limnia²⁸⁶ yakınlarında ölen Ioannes'in cenazesi Trabzon'a defnedilmiştir. Onun döneminde Komnenosların Bizans imparatorluğu varisliğinden feragat ettiği düşünülmektedir. Ayrıca Moğol etkisinin azalması sonucu Türkmenlerle mücadele içinde olmuştur.²⁸⁷

²⁸⁶ Trabzon İmparatorluğunun en batıdaki Theması (bölgesi) idi.

²⁸⁷ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.64

3.2.3.2.8. Trabzon Rum Devleti'nun Gerileme ve Yıkılış Dönemi(1297-1461)

II. Ioannes 'in ölümünden sonra tahta geçen oğlu II. Aleksios'un çabalarıyla kısmı bir ferahlama dönemi geçiren Rumlar, 1330 yılında onun ölümünden sonra taht kavgaları ve entrikalar yüzünden buhran ve çöküş dönemine girmiştir. Nitekim II. Aleksios'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu III. Andronikos'un ilk icraatı kardeşlerini öldürmek olmuştur. Bu olaydan da anlaşılacağı üzere Rum sarayında iktidar için kan dökmek hem kral hem de devletin ileri gelenleri için normal bir hal almıştı. Aleksios döneminde oluşan ılımlı hava iki yıl gibi kısa bir sürede tamamen tersine döndü. Artık entrikalardan dolayı hiç kimsenin can ve mal güvenliği kalmamıştı. Tamamen bir kargaşa ortamı oluşmuştu. Daha sonraki dönemlerde de bu kargaşa ortamı devam etti.²⁸⁸

Şehirde yaşanan taht mücadeleleri, şehrin savunması konusunda aksamalara neden oldu. Bu durum şüphesiz Türkmen boylarının Karadeniz kıyılarına yerleşme çabalarını kolaylaştıracaktı. Muhtemelen Moğol istilası ile Anadolu'ya giren ve Bayındır boyuna mensup olan, ancak Artuklulara bağlı hareket eden Akkoyunlular, isimlerini Trabzon'a yaptıkları akınlar ile duyuracaktı. Bu durum şüphesiz Trabzon Rumlarının içinde bulunduğu ortam ile ilintiliydi.²⁸⁹ Akkoyunlular başlarında bulunan Tur Ali ile Trabzon Rumlarına ilki 1340 yılında olmak üzere sürekli akınlar düzenlediler. Akkoyunlular 1348 yılında Erzincan ve Bayburt civarındaki emirlerle de bir sefer düzenledilerse de istedikleri başarıya ulaşamamışlardır. Bu seferlerin sürmesi ile muzdarip olacağını anlayan Rumlar, öteden beri gelen ve en iyi sulh politikardan biri olan evlilik bağına kullanmak istediler. Rum tarafının girişimleri sonucunda Aleksios'un kızı ile Akkoyunlu hükümdarı Tur Ali beyin oğlu 1352 yılında evlendirildiler. Bundan sonraki süreçte Akkoyunluların, Aleksios döneminde Trabzon'a akınlar düzenlememesi göz önüne alınırsa Rum Kralının emellerine ulaştığını söyleyebiliriz.

²⁸⁸ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, s.90.

²⁸⁹ Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *DİA*, c. 2, İstanbul, 1989, ss.270-274.

Trabzon'da uzun süreden beri meydana gelen taht kavgaları neticesinde şehre ulaşmayı başaran Türkmenlerin müstahkem surları aşamaması sonucu Komnenoslar varlıklarını bir süre daha sürdürebilmişlerdir. Bölgede Moğol istilasının etkisini kaybetmesi üzerine ortaya çıkan Türkmen beyliklerden olan Mutahharten Beyliği Trabzon'un güney kesimi; Erzincan, Kemah, Erzurum bölgesinde hâkimiyet kurdu. Mutahharten Beyliği, Trabzon Rumları ile giriştiği mücadelede onları vergiye bağladı. XIV. Yüzyılın sonlarına doğru Türkmenler Karadeniz bölgesinde nüfus olarak üstün duruma gelmişlerdi. Bölgedeki Türkmen nüfusunu ele aldığımızda 1386 yılında Taceddinoğullarının 12.000 kişilik bir ordu çıkarabileceği ve Hacı Emiroğulları beyliğinin topraklarından geçen İspanyol seyyahın onların 10.000 askerleri olduğunu söylediği görülmektedir. 1360'lı yıllar da ise Rumların Başkenti Trabzon'un nüfusunun 6.000 olduğu bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında bölgede Türkmenlerin ezici bir çoğunluğa ulaştığı gün yüzüne çıkmaktadır.²⁹⁰

Osmanlılar Yıldırım Bayezid döneminde 1394 yılında Müslüman Samsun olarak bilinen şehri ele geçirdiler. Trabzon Rumlarının başında bulunan III. Manuel ülkesinin batısında güçlü bir devlet buldu. Taceddinoğulları ve Hacı Emiroğullarının evlilik bağı ile akınlar düzenlemesine kısmen engel olmuştu. Fakat bu sefer sınır komşusu olduğu devlet ise onlardan daha kuvvetli olan Osmanlılardı. Zor durumda olan Trabzon Rumlarının varlığını yarım asır daha sürdürebilmesini sağlayan olay ise Timur'un Osmanlılarla mücadeleye girişmesi oldu. 1402 Ankara savaşı ile fetret devrine giren Osmanlılar iç çekişmeler nedeni ile Trabzon Rumlarına yönelik politikalarını ertelemek zorunda kaldılar.

Trabzon Rum Devleti Osmanlı tehlikesine karşı papanın çağrısı ve Osmanlılara başkaldıran beyliklerle bir ittifak kurma yoluna gittiler. Safevi tarikat şeyhi Şeyh Cüneyt'in de Trabzon'u kuşatması, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u ele geçirme sürecini hızlandırdı. Nitekim Osmanlılar Koyulhisar'ı Akkoyunlulardan alarak onları güneye doğru sürdükten sonra Trabzon'u kuşatarak 1461 yılında almayı başardılar. Bu

²⁹⁰ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, ss.107-110.

hamleden sonra Rum kralı İstanbul'a götürüldü ve Trabzon Rum Devleti yıkılmış oldu.²⁹¹

3.2.3.3. Epiros Devleti

Epiros Devleti, Haçlıların 1204 yılında Konstantinopolis'i yağmalamasından sonra İznik Rum Devleti ve Trabzon Rum Devleti haricinde Yunanistan'ın kuzey bölgeleri ve Teselya'nın büyük bir bölümünü içine alarak kurulmuş bir siyasi yapıdır. Kurucusu olan I. Mikhail, Angelos hanedanına mensup olsa da Komnenos ve Dukas isimlerini de kullanmıştır. Epir, günümüzde Yunanistan, Arnavutluk ve Makedonya'nın bazı bölgelerini içine alan bir coğrafi bölgedir. Yüklendikleri görev itibarıyla İznik Rum Devleti ile çatışmaları kaçınılmaz olmuştur. Her iki devlet de kendisini Bizans'ın asıl varisi olarak görmekteydiler.²⁹²

Epiros Devleti 1204 İstanbul işgalinden önce idari teşekkül bakımından Bizans merkeze bağlı bir yönetim birimiydi. İşgalden sonra yönetimin adı değişse de Bizans devlet yönetimi gelenekleri uygulanmaya çalışıldı. Coğrafi şartları itibarıyla dört bir yanının Bulgarlar, Venedikliler ve Latinlerle sarılmış olması ordu yapılarının gelişmesinde büyük etken oldu. Ayrıca bölgenin dağlık iç kesimleri bu tür hazırlıklar için büyük fayda sağladı. Askeri yapısına güvenen I. Mihail Angelos İznik Devleti'nin herhangi bir üstünlüğünü kabul etmedi.²⁹³

3.2.3.3.1. I. Mikhail Dukas (Komnenos)(1204-1215)

I. Mikhail Dukas aslında köken olarak Angelos hanedanına mensuptu. Sebastokrator John Dukas'ın gayri meşru oğlu olarak bilinir. Angelos hanedanına mensup II. Isaakios ve III. Aleksios'un kuzenidir. Kendisinden ilk defa 1190 yılında III. Haçlı Seferi sırasında Fredrich Barbosa'nın rehinesi olarak bahsedilir. 1204'ten önce Myslassa ve Melanoudion temasında "roux" olarak görev aldığı bilinmektedir. Latinlerin İstanbul'u işgalinden sonra kısa süreliğine Bonifacio de Monferrato'nun

²⁹¹ Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, ss.117-141.

²⁹² Vasilliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.583.

²⁹³ Vasilliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.583.

hizmetine girdiği görülür. Ancak daha sonra Rumların Haçlılara karşı göstermiş olduğu direnişe önderlik etmek için Epiros'a giderek burada bir devlet kurmuştur.²⁹⁴

İstanbul'un yağmalanmasından sonra meydana gelen yeni Rum devletleri Bizans'ın tekrar eski haline dönmesini arzuluyorlardı. Bu sebeple Bizans Topraklarının farklı yerlerinde kendisini Bizans'ın varisi olarak gören çeşitli devletler ortaya çıktı. Bu devletler arasında Epiros Devleti de büyük bir öneme sahiptir. Devletin başında savaşçı ve yönetim tecrübesi olan I. Mikhail Dukas, Dyrhakhion bölgesini ve Korinthos körfezine kadar olan yerleri itaat altına almayı başardı. Doğusunda Latinlerin kurduğu Selanik Krallığı, Adriyatik kıyılarında Venedik ve kuzey ve kuzeydoğusunda Slavlar ile mücadele etti.²⁹⁵ Epiros Devleti'nin kurucusu olan I. Mikhail 1215 yılında ölünce, yarı kardeşi sayılan Theodoros Dukas tahta geçti.

III. Aleksios'un İstanbul'un düşmesinden sonra şehri terk edip Trakya'dan Epir topraklarına doğru gittiği bilinmekteydi. Aleksios Eşi ve kızıyla Korinthos şehrine gelmiş ve daha sonra yapılan baskıdan dolayı buradan ayrılmak zorunda kalmıştı. Sonuçta kuzeni olan Mikhail'e sığındı. Bilindiği üzere I. Gıyâseddin Keyhüsrev Antalya'yı fethettiği sıralarda Aleksios bir gemi ile Mikhail'in yardımcıları sayesinde Antalya'ya gelip sultana sığınmıştı. Sultandan damadı olan İznik imparatoru Laskaris'i saf dışı ederek yönetimin tekrar kendisine verilmesini istedi.²⁹⁶ Buradan da anlaşıldığı üzere Epir ve İznik Rum Devletleri arasında bir meşruiyet çekişmesi olduğu ortaya çıkıyor.

3.2.3.3.2. Theodoros Dukas (Komnenos, Angelos)(1215-1230)

Angelos ailesine mensuptur. Yaklaşık olarak 1180-1185 yılları arasında doğduğu düşünülmektedir. *Sebastokrator* John Dukas'ın oğludur. Bir süreliğini İznik İmparatoru Theodoros Laskaris'e hizmet etse de 1210 yılında yarı kardeşi olan Mikhail'e katılmak için Epir bölgesine gitmiştir.²⁹⁷ Epiros Devleti'nin kurucusu olan I. Mikhail 1215 tarihinde yarı kardeşi Theodoros Dukas'a Epiros tahtını bırakmıştı.

²⁹⁴ Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. II*, s.1362.

²⁹⁵ Ostrogorsky, *Bizans Develeti Tarihi*, s.400.

²⁹⁶ Akropolites, *Vekayiname*, s.26.

²⁹⁷ Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. III*, s.2042.

İstanbul'un işgal edilmesinden sonra Theodoros Dukas uzunca bir süre İznik Rum Devleti'nde kalmıştı. I. Mikhail kardeşini Epir'e yanına çağırınca İznik'ten ayrıldı. Theodoros Dukas'ın İznik Rum hakimine bağlılık yemini ettiği dile getirilse de ortak hedefler açısından bu bağlılığın geçerliliği olamayacağı tarihçiler tarafından savunulmaktadır. Bu gaye uğruna Komnenos'un, Dukas ve Angelos aileleri ile soy bağı kurmaya çalıştığı gözlenmektedir. Theodoros Dukas seleflerine göre cesaret bakımından dikkat çeken bir insandı. Onun zamanında Epiros Devleti hızlı bir yükseliş devri yaşamıştır. Theodoros'un isminin ünlenmesine katkı sağlayan ilk olay, Baudouin ve Henri'nin kız kardeşi Yolande'nin kocası olup Latin İmparatorluğu'na yeni seçilen Pierre de Courtenay'e suikast düzenlemesi olmuştu. Henri'nin ölümü üzerine tahta geçmek için Fransa'dan yola çıkan Courtenay Arnavutluk dağ geçitlerinde Theodoros'un eline düştü. Ömrünün geri kalanını Epiros'ta esaret hayatı ile geçirdi. Cuortenay 1219 yılında ölünce yerine, zayıf oğlu Robert Latin İmparatorluğu'nun yeni varisi olarak tahta çıktı.²⁹⁸

Theodoros Dukas (Komnenos Angelos) Latinlere karşı çok yoğun bir mücadeleye girişti. İlk önceliği kendisine komşu olan Selanik krallığına verdi. Selanik krallı Bonifacio de Monferrato Bulgarlarla giriştiği bir savaş sonucunda maktul düşünce krallık güçsüzleşmişti. Selanik'te bulunan şövalyelerin çoğu da batıya geri dönünce krallık bütünüyle felce uğramıştı. Latin İmparatoru Henri zamanındaki gibi İstanbul'dan da yardım alamıyorlardı. Böyle bir ortamda Theodoros, Selanik'i kuşatma altına alarak 1224 yılında şehre girmeyi başardı. Böylece Haçlılar tarafından kurulmuş bir devlette son bulmuş oldu. Theodoros Dukas zamanında Epiros Adriyatik'ten Ege denizine kadar uzanan bir coğrafyaya hâkimiyet sağlamıştı. Selanik'e girdikten sonra kendisini Bizans imparatoru ilan eden Theodoros Dukas, İznik Rum Devleti'nin aksine kendisini bu gayenin lideri olarak görüyordu. İstanbul için başlatılacak bir mücadelenin başı olarak gören Theodoros'un bu yüzden İznik Rumları ile çatışması kaçınılmazdı. Böylelikle Bizans sınırları içinde üç büyük siyasi

²⁹⁸ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.400.

yapı varlığını sürdürmekteydi. Bu devletlerin ikisi Epiros ve İznik olmak üzere Rumların, diğeri ise İstanbul merkezli Latin Devleti idi.²⁹⁹

Latin kralı Robert de Courtenay öldüğünde yerine daha henüz reşit olmayan oğlu II. Baudouin geçti. Bu yönetim boşluğunu fırsat bilen Bulgar Kralı II. Asen kuracağı akrabalık bağı ile İstanbul'a hâkim olacağını düşünüyordu. Theodoros Dukas ise İstanbul'un Bulgarlar tarafında ele geçirilme düşüncesi ile derhal Bulgarlara savaşı ilan etti. Meriç yakınlarındaki Klokotnica'da 1230'da karşı karşıya gelen iki ordu savaşa tutuştu. Epiros hükümdarı bu savaşta bozguna uğradı ve kendisi de esir düştü. Sonradan gözlerine mil çekildi. Bu olayın akabinde Epiros Devleti üç merkezden yönetilmeye başladı. Bu merkezler Epiros, Selanik ve Teselya'dan müteşekkildi.³⁰⁰

Epiros Devleti zamanla güç kaybederek topraklarının çoğunu Bulgarlara kaptırdı. Bulgar kralı II. Asen adına dikilmiş bir kitabeye Edirne'den Dyrrhakhion'a kadar bütün bölgeleri zapt etmiş olduğunu ve sadece İstanbul ve çeviresindeki yerlerin Latinlere ait olduğunu yazdırmıştı. Sonuç olarak, Epiros Devleti, bölgedeki Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması sürecinde ortaya çıkan ve yerel aristokrasi tarafından yönetilen bir siyasi yapıydı. Bu despotluk, XV. yüzyılın ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nun bölgeyi ele geçirmesiyle son buldu.³⁰¹

3.3. IV. Haçlı Seferi'nin Genel Sonuçları

İnsanlık tarihi açısından düşündüğümüzde IV. Haçlı Seferi kadar gaddar ve yağmacı bir sefer düzenlenmemiştir. Bu seferde insan gücü ve iktisadi kayıp başta olmak üzere daha birçok olumsuzluklar yaşanmıştır. Seferin yola çıkış amacıyla sonucu arasında büyük bir kopukluk vardır. Filistin'deki Hristiyanlara yardım amacıyla yola çıkan kontlar, baronlar ve askerler şartların gereği rotalarını İstanbul'a çevirmek zorunda kalmışlardır. İstanbul'u ele geçiren Latinler tarihte eşine az rastlanır bir kıyım yapmışlardır. Başkenti baştan aşağı yağmalayarak değerli eşyalara ve Doğu

²⁹⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.401.

³⁰⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.401.

³⁰¹ Kazhdan, *The Oxford Dictionary of Byzantium C. I*, s.716

Hristiyanları için dini önemi yüksek olan birçok kutsal emanete el koymuşlardır. Ele geçirdikleri sanatsal ve dini değeri yüksek birçok materyali Avrupa götürmüşlerdir.³⁰²

IV. Haçlı Seferi sonrasında Avrupa, Anadolu ve hatta Ortadoğu'da hüküm süren devletlerin hemen hemen hepsi farklı boyutlarda etkilenmiştir. Bu sefer sonucunda siyasi, sosyal ve dini açıdan ciddi değişiklikler yaşanmıştır. Ayrıca medeniyet, bilim ve kültür açısından da birçok etkisi olmuştur. IV. Haçlı Seferi'nin ardından meydana gelen değişiklikler büyük önem arz etmektedir. Seferin başlangıcından itibaren ele aldığımızda, batılıların inanç ayrımı, ekonomik kaygılar ve siyasi emellerin, bu seferin sonuçlarına da yön verdiği söylenebilir. Kendilerini Filistin coğrafyasında mahsur kalmış olan Hristiyanlara yardım etmeye adanmış Haçlılar, ekonomik çıkmazların etkisiyle İstanbul'dan öteye gidememişlerdir. Daha enteresan tarafı aynı dine mensup olmalarına rağmen mezhepsel çıkarlar uğruna tarihin tanıklık ettiği en büyük kıyımlardan birini gerçekleştirmişlerdir.

3.3.1. IV. Haçlı Seferi'nin Siyasi Sonuçları

Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul 1204 yılına gelene kadar birçok kuşatma ve saldırı görmüştür. Fakat asıl yıkımı ve değişimi Haçlıların İstanbul'u işgal etmesi ile yaşamıştır. Şehir halkı daha önceki çoğu kuşatma ve saldırıyı atlatabilmeyi başarmışlardı. Bu saldırılarda zamanla İstanbul'u dış etkenlerden koruyacak surlar gelişmiştir. Şehri kuşatan ve şehre saldıran milletlerden bu surlar sayesinde kurtulmuşlardı. Aslına bakılırsa yüzyıllardır bu tür saldırılara maruz kalmaları, bir nevi şehrin savunmasının tarihsel bir gelişim sağlamasına zemin oluşturuyordu.

IV. Haçlı Seferi'nin sonunda Haçlılar, Konstantinopolis'i ele geçirerek Bizans İmparatorluğu'nu devirdi. Yerine, "Latin İmparatorluğu" adını verdikleri yeni bir devlet kurdular. Devletin ilk imparatoru, Flandre Kontu I. Baudouin oldu ve "Latin İmparatoru" unvanını aldı. İstanbul'u ele geçirmek ile yetinmeyen Haçlılar, diğer

³⁰² Yasemin Özdemir, "IV. Haçlı Seferi Ve Latin Döneminde Konstantinopolis / İstanbul'da Yok Olan, Kaçırılan Mimari Öğeler Ve Eserler", Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019

şehirleri de itaat altına almak için çabaladılar. Ayrıca Bizans yıkılınca onun mirasına sahip çıkarak kurulan devletlerle de mücadele içinde oldular.³⁰³

Latin İmparatorluğu, Konstantinopolis ve çevresindeki bölgeleri kontrol etmeye başladı. Bu topraklar, eski Bizans eyaletleri olan Trakya, Makedonya ve Yunanistan'ı içeriyordu. Latin İmparatorluğu'nun toprakları, bazı Haçlı soylularına ve onların takipçilerine verildi. Bu toprakların yönetimi, kontlar ve Latin soylular tarafından elde edilen feodal sistem üzerine kuruldu. Latin İmparatorluğu, Batı Avrupa'daki feodal sistem modelini takip etti. İmparatorluk, prenslikler ve kontluklar gibi derebeyliklerden oluşan bir idari yapıya sahipti. İmparator, merkezi otorite ve üstün hükümdarlık yetkilerine sahipti. Yerel yönetim, prensler ve kontlar tarafından sağlanıyordu.³⁰⁴

IV. Haçlı Seferi Bizans İmparatorluğu'na politik açıdan çok büyük zararlar vermiştir. Halefi olarak kurulan Latin İmparatorluğu'nun ömrü 1205-1261 tarihleri arasında hükmü devam etse de Bizans, bir daha eskiden hâkimiyet kurduğu sınırlara asla ulaşamamıştır. Dördüncü Haçlı Seferi'nden sonra sağlam ve güçlü bir yönetim sergileyemeyen Bizans, Anadolu'ya yerleşen Türkler için rakip olmaktan çıkmıştır. Oluşan boşlukla ortaya çıkan devletler de uzun soluklu olmadığından Bizans'ın eski şaşaalı günleri geride kalmıştı. Sonuçta topraklarında kimisi Rum kökenli kimisi Frenk kökenli birçok devlet kuruldu.

Bizans'ın eski hâkimiyet düzeni çözümlenince, birçok thema ve bölgede yerel beylerin yönetimi ele aldığı görülmektedir. Philedelphia (Alaşehirde)'da Theodoros Mankapas, Menderes Vadisinde Manuel Mavrozomos, Amisos³⁰⁵ 'da Sabbas, Attalia'da³⁰⁶ Aldobrandini buna örnek olarak gösterilebilir.

Bizans'ın bu durumundan şüphesiz en çok etkilenen, Anadolu coğrafyasında varlığını sürdüren Türkiye Selçukluları olmuştu. Dördüncü Haçlı Seferi'nin fiili olarak Türkiye Selçuklularına bir etkisi olmadığı fikri kabul görse de dolaylı olarak birçok etkisinden bahsedilebilir. Bizans'ın varisi olarak kurulan devletlerden biri olan İznik Rum Devleti Latin İstanbul ile mücadele ederken aynı zamanda Türkiye Selçukluları

³⁰³ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.76-77.

³⁰⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.402

³⁰⁵ Samsun

³⁰⁶ Antalya

ile de mücadele etmiştir. Selçukluların yönünü Anadolu liman kentlerine çevirmesi sonucu hâlihazırda ticaret ile uğraşan devletler ile münasebetini artırmıştır. Selçuklular Venedikliler aracılığıyla 1209 yılında Latinler ile gizli bir ittifak antlaşması imzaladı. Theodoros Laskaris de siyasi bir hamle ile Kilikya Ermeni Krallı II. Leon ile temasa geçti. İstanbul'un işgalinden hemen önce kaçmayı başaran III. Aleksios da Balkanlarda bir süre kaldıktan sonra Selçuklu sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev'e sığınmıştı. Böylece Selçukluların eline Laskaris'e karşı büyük bir koz geçmiş oldu.³⁰⁷

IV. Haçlı Seferi tarih boyunca görülmüş en büyük katliamlardan birine de yol açmıştı. Yaşanan hadiseler Bizans'ın yıllar boyunca koruması altına aldığı kutsal mirasın yağmalanmasına neden olmuştu. Ayrıca Kudüs'teki Haçlılar için de bir yıkım olmuştu. Nitekim Avrupa'dan bekledikleri yardım gelmemiş yönünü başka tarafa çevirmişti. Hatta gelecek yardımların da önünü kesmişti. Anadolu coğrafyasında ise Bizans'ın Manuel'den beri toprak kaybetmesi hali hazırda güç kaybına neden olmuştu. Latinlerin bu saldırısı artık Selçukluların Bizans'ın bu durumu karşısında zaten öteden beri oluşan güç kazanımını farklı bir boyuta taşımıştı.

Bir diğer önemli nokta ise bu sefer sonucunda Kudüs'e giden haç yolu daha da tehlikeli duruma düştü. Avrupa'dan yola çıkan Haçlılar kara yolu ile Anadolu üzerinden kutsal topraklara ulaşmaya çalışıyorlardı. Özellikle Batı Anadolu'dan hareketle Çukurova üzerinden Filistin'e ulaşıyorlardı. Fakat Latinlerin giriştiği bu katliam sonucunda İznik'te bulunan Rumlar aynı dine mensup olmalarına rağmen bu tarihten sonra gelen herkesi kuşku ile karşıladılar. Türk topraklarına giren Haçlılar da sürekli püskürtülmeye çalışılıyordu. Artık bu tarihten itibaren hiçbir Avrupa kuvveti Anadolu'yu baştanbaşa geçme cesaretini gösteremedi.³⁰⁸

Aslında Doğu Roma, daha ilk Haçlı Seferi ile bir korku dalgasına kapılmıştı. Nitekim topraklarının üzerinde gerçekleşen tüm Haçlı Seferlerinde Bizans topraklarında ekonomik olarak büyük kayıplar yaşanmıştı. Konstantinopolis'e yaklaşan tüm Haçlı orduları ile korku yaşıyorlardı. IV. Haçlı Seferi ile bu korkularının yersiz olmadığı ortaya çıktı.³⁰⁹

³⁰⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, ss.396-397.

³⁰⁸ Runciman, *Haçlı Seferler Tarihi C. III*, s.115.

³⁰⁹ Heyd, *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, s.288.

Bu seferin sonucunda Bizans yıkılmış, tekrar canlandırma girişimleri de dâhil yaklaşık 250 yıllık bir süre zarfında eski gücünü bir türlü yakalayamamıştı. Nitekim 1453 yılında da Osmanlı Devleti tarafından İstanbul'un fethedilmesi ile tarihin tozlu sayfalarına karışmıştır.

I. Gıyâseddin Keyhüsrev ikinci defa tahta çıktığında birinci önceliği Batı toprakları olmuştu. Kuzeyde Trabzon Rum Devleti Güney ve Doğuda Ermenilerle mücadeleler yaşasa da asıl ağırlığı Batı toprakları ve Akdeniz'e çevirmişti. Toscana asıllı Aldobrandini tarafından yönetilen Antalya, Selçuklular için hem ticari hem de askeri bir üs olarak çok önemliydi. IV. Haçlı Seferi'nden önce de kuşatılan fakat alınamayan şehir Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında İskenderiye ve Mısırlı tüccarların yaşadığı sıkıntılar sonucunda yeniden gündeme geldi. Bu tüccarın sultana başvurması ile Selçuklular harekete geçti. Oluşan yeni siyasi ortamda Antalya Kıbrıs'ta bulunan Frenklerin etkisi altında kalacaktı. Kuşatma başladığında şehirde bulunana Rumlar Kıbrıs'tan yardım istediler. 200 atlı şövalye ile desteğe gelen Frenkler de şehrin düşmesine engel olamadılar. Üç gün süren kuşatma sonucunda şehir düştü.³¹⁰ Bu durum açıkça gösteriyor ki artık Bizans imparatorluğu kendi şehirlerine bile yardım edecek gücü yitirmişti. Halefi olan Latinler ise tüm Bizans topraklarına hâkimiyet sağlamak isteseler de bunu başaramadıkları aşikârdı.

Sultan Keyhüsrev döneminde ortaya çıkan bir diğer problem Türk-Rum çekişmesiydi. İstanbul'un yağmalanmasından önce şehri terk eden selef imparator III. Aleksios damadı tarafında kurulan yeni devletin kendi hakkı olduğu iddiası ile sultana başvurdu. I. Gıyâseddin Keyhüsrev Menderes Vadisi'nde İznik ordusu ile karşılaştı ve savaşı kazandı. Yenilmiş olan Rum ordusu takip ederken tedbirsizlik sonucu şehit oldu.³¹¹ Dolayısıyla Dördüncü Haçlı Seferi sonrası oluşan yönetim boşluğu Bizans kadar komşu devletleri de etkilemişti.

IV. Haçlı Seferi'nin siyasi sonuçlarından bir diğeri ise Karadeniz bölgesinde, Latinlerin İstanbul'u işgali sırasında ortaya çıkan karışıklıktan faydalanan Komnenos kardeşlerin bir devlet kurması oldu. 1204 yılından daha önceleri İstanbul'dan kaçma fırsatı bulan Alekios ve David kardeşler, teyzeleri Gürcü prensesi Thamara tarafından

³¹⁰ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012, s.67.

³¹¹ İbni Bibi, *el-Evamirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye*, ss.130-141.

himaye edildiler. Haçlıların, Bizans'a yaptığı seferden dolayı, imparatorluk topraklarında bir yönetim boşluğu oluşmuştu. Angelosların selefi Komnenoslara mensup olan iki kardeş bu karışıklıları fırsata çevirdi ve Karadeniz sahillerini hâkimiyet altına aldılar. Haçlı Seferi'ni takip eden yıllarda İznik Rumları ve Türkiye Selçukluları ile mücadeleye giriştiler. Sonucunda 1461 yılına kadar varlıklarını sürdürebilmeyi başardılar.³¹²

Karadeniz'deki bu yeni Rum Devleti Selçukluların ticari çıkarları için sorun teşkil ediyordu. Öteden beri Karadeniz'deki liman kentlerinde Türk ve Müslüman tüccarların faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Nitekim 1214 yılında Aleksios Komnenos'un Sinop limanında giriştiği politikalar Selçukluların müdahalesini zorunlu kıldı. Olanlardan haberdar olan İzzeddin Keykavus derhal ordusunu toplayarak Sinop'a sefere çıktı. Aleksios'u Sinop yakınlarında yakalayan sultan, şehri ele geçirdi.³¹³ Dolayısıyla bu olaydan hareketle İstanbul'un işgali sonrası oluşan kargaşa ortamında Anadolu'da da etkilerinin görüldüğü söylenebilir.

İstanbul'un işgal edilmesi, şüphesiz Akdeniz, Karadeniz ve Marmara denizinde öteden beri faaliyet gösteren devletlerin de etkilemişti. Özellikle üç İtalyan devletin seferden önce var olan çekişmeleri daha da belirgin hale gelmiştir. Pisalılar ve Cenovalılar seferin başlangıcında Haçlıların taleplerini ret etmişlerdir. Venedikliler ise Haçlılarla birlikte hareket etmişler hatta seferin yönlendiricisi olmuşlardır. Yapılan anlaşma gereği Yunan anakarasından bir bölüm ve ege adaları Venediklilere verilmiştir. Venedikliler ana karadaki fetihlerle çok ilgilenmediler. Asıl hedefleri adalardı. Hala Rum geleneklerine bağlı olan Korfu gibi birçok ada Venediklilere zorluk çıkarmıştı. Bu adalarda meydana gelen direnişlerde Cenovalı korsanların da parmağı vardı. Cenovalılar bu hareketleri ile Venediklilerin güç kazanmasını istememişlerdir. Venedik'in Marmara ve Akdeniz'de bu denli güç kazanması diğer deniz devletlerinin Karadeniz'e çekilmesine neden oldu.³¹⁴

Bizans yönetim anlayışı genelde merkeze bağlı otokratik bir yapıdaydı. Dördüncü Haçlı Seferi sonrası Rum topraklarında yeni bir Latin Devleti'nin kurulması bu durumu değiştirdi. Başkent İstanbul'un dışındaki şehirler de İtalyanca veya

³¹² Tellioglu, *Trabzon Rum Devleti(1204-1461)*, ss.20-27.

³¹³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, ss.324-328.

³¹⁴ Heyd, *Yakındoğu Ticaret Tarihi*, s.300.

Fransızca konuşan birçok baron ve kontlar görünmeye başladı. Avrupa’da görülen derebeylik sisteminin bir benzeri yapı oluşmuştu. Bu kontlar yeri geldiğinde Latin İmparatorluğuna bile başkaldırabiliyorlardı.³¹⁵

3.3.2.IV. Haçlı Seferi’nin Ekonomik Sonuçları

Bizans Devleti XII. Yüzyılın başlarından itibaren özellikle Türklerin Anadolu topraklarına girmesi ve ticaret yollarını ele geçirmesi ile ekonomik olarak gerileme dönemine girmişti. IV. Haçlı Seferi ile Bizans’ın ticari faaliyetleri durma noktasına geldi.

Bizans ekonomisinin VIII. Yüzyıldan başlayarak XII. Yüzyıla kadar bir gelişme evresi gösterdiği söylenebilir. XII. Yüzyılda ise zirveye ulaştığı söylenebilir. Nitekim artan nüfusu ve üretim faaliyetleri Bizans ekonomisinin canlanmasına katkıda bulunmuştur. Bizans ekonomisinin temeli tarıma dayanıyordu. Kırsal alanlarda üretilen ürünler liman kentlerine taşınarak ticari faaliyetler yürütülüyordu. Şüphesiz bu limanların en büyüğü başkent Konstantinopol’dü. Göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu ise tarım alanlarında çalışan iş gücünün varlığıdır. Sekizinci yüzyıldan başlayarak baktığımızda on ikinci yüzyılın sonlarına kadar nüfusun sürekli arttığı fikri araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir. IV. Haçlı Seferi’nin bu demografik yapıyı bozduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Avrupalıların gerçekleştirdiği bu sefer ile hem iş gücü hem de buna bağlı olarak üretim açısından büyük sıkıntılar yaşanmıştı.

Kırsal alanda üretim yapan halkın ihtiyacından fazla üretim yapması üretim yapmayan ama toprak ve nüfuz sahibi insanlar için önemliydi. Üretim yapmayan ama üretilen ürünlerden pay almak isteyen (devlet, kısmen ordu, kilise ve büyük toprak sahipleri) devlet ileri gelenleri gelen ürünlerin ticareti ile de meşguldü. Özellikle de hayvan yetiştiriciliği belirli alanlarda daha sık yapılıyordu. Güney İtalya Bizans’ın elinde iken at ve binek hayvanları için ana kaynaktı. Daha sonraki dönemlerde ise Mısır ve Arap coğrafyasından gelen binek hayvanları Akdeniz limanlarında Bizans başkentine ulaşıyordu.³¹⁶ Nitekim Rum müellif Niketas Khoneitas imparator için

³¹⁵ Heyd, *Yakındoğu Ticaret Tarihi*, s.294.

³¹⁶ Angekiki E. Laiou, Cecile Morrison, *Bizans Ekonomisi*, çev. Bahattin Bayram, Runik Kitap, İstanbul, 2007, s.115.

gelmiş ve Antalya limanından saraya giden bazı binek hayvanlarına Selçuklular tarafından el konulduğunu yazmaktadır.³¹⁷ IV. Haçlı Seferi öncesi gerçekleşen bu olaydan da anlaşılacağı üzere Antalya ile başkent İstanbul'u bağlayan yol, Bizans sarayının ihtiyaçlarının karşılaması için oldukça önemliydi. Fakat sefer sonrası Rumlar, Anadolu coğrafyası ve Antalya limanının hâkimiyetini kaybettiğinden ticari faaliyetleri büyük sekteye uğramıştır.

Haçlı Seferleri gerçekleşmeden öncede Venedik, Cenova ve Pisa gibi İtalyan deniz cumhuriyetleri Akdeniz'in doğu kıyılarında ticari faaliyetlerini yürütüyordu. Kudüs ve Antakya gibi şehirlerde kurulan Haçlı Devletleri yapılan bu ticareti daha kolay hale getirmişti. IV. Haçlı Seferi sonrası, Venedikliler İstanbul, Akdeniz'deki adalar ve limanlardaki koloni şehirler ile sefer öncesi hedeflerine ulaşmış görünüyordu.³¹⁸

1204 yılında gerçekleşen Latin işgali sonucu Bizans İmparatorluğu'nun parçalanması, Selçukluların gittikçe Anadolu topraklarında güç kazanması ve İtalyan tüccar devletlerin Akdeniz ve Karadeniz'e açılması, araştırmacılar tarafından Bizans'ın kayıp XIII. yüzyılı olarak adlandırılmaktadır. 1185 yılında II. Isaakios Angelos zamanında halkın sarayı basarak 1200 pound altın ve 3000 pound gümüş yağmalaması, 1195 yılında Kutsal Roma Germen imparatoru IV. Heinrich'in III. Aleksios'u vergiye bağlaması ve nihayetinde 1204 yılında III. Aleksios'un götürebildiği kadar hazine ile şehri terk etmesi bu dönemin başlangıcı sayılabilir.³¹⁹

Bizans'ın yıkılmasından sonra 1204-1261 yılları arasında egemen olan Latinler ile ilgili ekonomik olarak ne olduğu konusu araştırmacılar tarafından aydınlatıcı bir şekilde açığa çıkarılmış değildir. Latin imparatorluğu İstanbul merkezli kurulsada, Bizans'ın asıl ardıl devleti olarak İznik Rum Devleti öne çıkmaktadır. Aslında bu süreçte kurulan birçok devlet de vardır. Özellikle Balkan coğrafyasında eski Bizans topraklarında Bulgarlar, Sırlar ve Rumlar çeşitli devletler kurmuştur. Ekonomik olarak incelendiğinde önceleri sadece başkent İstanbul ağırlıklı olan ticari ilişkiler IV. Haçlı Seferi sonrası bölgesel ekonomik yapıların ortaya çıkmasıyla farklı yerleri de

³¹⁷ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.56.

³¹⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, s.210.

³¹⁹ Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, s.53.

ihtiva etmiştir. 1261 yılına kadar ağırlıklı olarak Venedik, Ceneviz gibi İtalyan tüccar devletler Bizans'ın deniz ticaretine hâkim olmuşlardır.³²⁰

XIII. Yüzyıl itibariyle İznik Rum Devleti'nde nüfus artışının devam ettiği, tarımsal üretimin arttığı görülmektedir. Şüphesiz bunda Rum hükümdarının Bizans'ın eski devlet ve yönetim geleneklerine sadık kalmasının büyük etkisi olmuştur. Bizans imparatorluğu'nun sanayi gücü tamamen başkente dayanıyordu. İznik Rum Devleti kurulduktan sonra özellikle Sard şehri seramik ve cam imalatı ile ilgili büyük gelişme göstermiştir. Korintos ve Atina gibi şehirlerde cam imalatı giderek düşmüş ve yerini Venedik camlarına bırakmıştır. Bu bilgiler ışığında Akdeniz ve Karadeniz havzasına yayılan ticari ilişkilere Bizans XIII. yüzyıl boyunca ayak uyduramamış ve kayıp yüzyıl olarak adlandırılmıştır.³²¹

3.3.3. IV. Haçlı Seferi'nin Sosyo-Kültürel Sonuçları

İstanbul'un yaklaşık dokuz asırlık mimari ve kültürel birikimi dördüncü Haçlı Seferi ile neredeyse son bulmuştur. Antik çağlardan beri var olan anıtlar yıkılmıştır. Değerli eşyalar toplanıp eritilmiş, mücevherler çalınmıştır. Malikâneler, kiliseler ve manastırlar soyulmuştur. Birçok Bizans imparatorunun mezarı bile talan edilmiştir. Ayasofya kilisesinin sunağındaki altın gümüş parçaları sökülüştür. Böylece Bizans'ın yüzlerce yıldır birikimi Haçlıların yağmalaması veya Avrupa'ya taşınmaları sonucu yok olmuştur.³²²

İstanbul'da bir Latin devleti kurulması ile şehrin talanı bitmemiştir. Latinlerin yerini alan İznik Rumlarının 1261 yılında şehre gelişlerine kadar bu yağma devam etmiştir. 57 yıl süren bu durum sonunda İznik Rumları İstanbul'da bir enkaz devralmışlardır. IV. Haçlı Seferi sonucunda sayısız eser Avrupa'ya götürülmüş ve

³²⁰ Laiou A., "The Byzantine Economy: An Overview" *The Economic History of Byzantium: From the Seventh Through the Fifteenth Century 3*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C, 2002 s.1156-1157.

³²¹ Laiou A., "The Byzantine Economy: An Overview" *The Economic History of Byzantium: From the Seventh Through the Fifteenth Century 3*, s.1158.

³²² Villehardouin, *IV. Haçlı Seferi Kronikleri*, ss.70-74.; De Clari, *İstanbul'un Zaptı*, ss.39-40.

Venedik ve Latin şehirlerinin kiliselerinde, meydanlarında kullanılmış ya da sergilenmiştir.³²³

3.3.4. IV. Haçlı Seferlerinin Dini Sonuçları

IV. Haçlı Seferi Hristiyanlar açısından diğer bütün Haçlı Seferleri gibi dini bir zeminde başlamış olsa da, ekonomik ve siyasi çıkarlar dini emellerin önüne geçmiştir. Avrupalı baronlar ve kontların asıl amaçları, Avrupa'daki zor durumda olan koşulları doğunun zenginlikleri ile örtmek istemeleridir. Bunu gerçekleştirmek için ise Avrupa orta sınıfı ve halkı örgütlemenin en iyi yolunu kullanmışlardır. Papa ve kilise önderliğinde dini gerekçelerle yola koyulsalar da sonuç farklı olmuştur. Nitekim kutsal toprakları tekrar ele geçirmek, Doğu'daki din kardeşlerine yardım etme fikirleri hayat bulamamıştır. Buradan hareketle amacın dini gerekçelerle değil, ekonomik ve siyasi çıkarlar olduğu aşikârdır.

Latin İmparatorluğu'nun kuruluşu, Papa'nın ve Katolik Kilisesi'nin aktif desteğiyle gerçekleşmiştir. Papa III. Innocentius, Haçlılar tarafından Konstantinopolis'in ele geçirilmesini desteklemiş ve Haçlıları teşvik etmiştir. Papa, Latin İmparatoru I. Baudouin'e bir taç göndererek onu meşrû bir hükümdar olarak kabul etti.

Dördüncü Haçlı Seferi'nin başarısını Batı Hristiyanlarına ve Papa'ya duyurmak Latin İmparatoru Baudouin'in görevi olmuştur. Nitekim Papa ve Hristiyan dünyasına hitaben yazdığı bir mektupla şehrin ele geçirilme sürecini açıklamıştır. Mektubu okuyan III. Innocentius bu durumdan çok memnun oldu. Sonuçta Doğu Roma'nın başında kendi himayesinde olan bir imparator hüküm sürecekti. Fakat Venediklilerin yaptığı yağmaları ve kilise yönetimi için yaptıkları düzenlemeleri görünce üzüldü.³²⁴

Latinlerin İznik üzerine düzenlediği sefer sonucunda Theodoros Laskaris zor duruma düşmüştü. Kaloyan ve Balkanlardaki Rumların isyanları sonucu Latin

³²³ Kaçırılan bu eserlerden en ünlüsü dört atın çektiği bir arabadan oluşan Quadriga Heykeli'dir. İşgale kadar hipodromda yer alıyordu. 1204 sıralarında bir grup Venedikli tarafından sökülerek Venedik'e kaçırılmıştır. Yasemin Özdemir, (Dördüncü Haçlı Seferi Velatin Döneminde Konstantinopolis'in Tahribatı), *Yakın Doğu Mimarlık Dergisi*, 3. Cilt, 1. Sayı, 2019, s.87.

³²⁴ Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s.138.

askerlerinin oraya yönelmesi sonucu İznik Rumları rahat bir nefes alabilmişti. Sıra Laskaris'in kendisini despot değil de imparator ilan etmesine gelmişti. Haçlıların İstanbul'un fethinden sonra Bulgaristan'a çekilen ve İznik'e gelmeyi reddeden Yunan Patrik'in yerine, Mihail Autoreanos patrik ilan edilerek Laskaris'e taç giydirdi. Bu olaydan hareketle anlaşılıyor ki İznik hem Bizans'ın siyasi merkezi hem de dini merkezi olmak istiyordu.³²⁵

Hedefinden sapan Haçlı Seferi başlamadan önce IV. Heinrich'in kardeşi Philip, IV. Aleksios'u 1202 yılından itibaren yanında ağırladı. Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılırken yanlarına aldıkları Aleksios eğer Bizans'a yeni imparator olabilirse Haçlı Seferlerini desteklemeyi kabul etti. Şüphesiz bu durum Papa III. Innocentius'un da işine gelecekti. Çünkü Doğu Kilisesi, Katoliklerin düzenlediği Haçlı Seferi'ne karşı durmayacak hatta yanlarında olacaktı.³²⁶ Aslında Batı Hristiyanlarının öteden beri arzusu buydu.

İstanbul'un işgalinden önce yapılan anlaşma ile eğer Haçlılar bir imparator seçecek olursa Patrik'i de Venedikliler seçecekti. İşgal sonrasında Yunan Patrik şehirden kaçmış ve Yunan ruhbanlar kiliseden uzaklaştırılmıştı. Onların yerini on beş Latin rahip aldı. Yeni rahipler İtalya Venedik'ten Thomas Morosini patrik olarak seçtiler. İşin daha karmaşık yanı, bundan sonraki seçilecek tüm patrikler Venedik'ten olacaktı.³²⁷

Bizans imparatorluğu kendisini devlet olarak eski gelenekler ve kültüre bağlı hissediyordu. İstanbul'da tahtında oturan Ortodoks bir imparator ve Ayasofya'da Ortodoks bir patrik Doğu Roma'nın dini açıdan batıdan ayrıştığının büyük bir kanıtıdır. Ayrıca batı Hristiyanları, Ortodoksları aşağılayan bir tavır takınıyorlardı. Bizanslı yazar Niketas Khoniates eserinde bu konu hakkında şunları dile getirmektedir. *“Batılı orduların ve liderlerin İsa'nın seçkin halkına karşı işledikleri suçlar anlattığım gibiydi. Hiç kimseye insanlık göstermeden mallarına ve evlerine el koydular, Rumlara kullanılacak hiçbir şey bırakmadılar. İşte bu Batılılar, küstah bakışlı sağ elleri kana susamış, küstah ruhlu ve alınları kibir çizgileri ile dolmuştu.*

³²⁵ Vasilliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.576.

³²⁶ Morrison C., *Haçlılar*, Dost Kitabevi Yay., Ankara, 2005,s.65.

³²⁷ Nicol, *Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, s.139.

*Bunlardan daha kötöleri ise nefret ettikleri bize Grekler diyerek daha dindar olduklarının, İsa'nın emirlerine itaat ettiklerini iddia edenlerdi.*³²⁸

³²⁸ Khoniates, *Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195)Komnenos Hanedanı'nın Sonu ve II. İsaakios Angelos Devri*, s.150.

SONUÇ

Haçlı seferleri genel anlamda Doğu ve Batı'nın mücadelesi olarak tanımlanmıştır. Tarih boyunca süregelen Doğu-Batı mücadelesinde Haçlı Seferlerini ayıran en büyük özelliği ise sürekliliğidir. Hemen hemen iki yüz yıllık bir dönemi kapsar. Sonraki dönemlerde yapılan Haçlı Seferleri, ilk seferlerin etkinliğini yakalayamamıştır. Birinci Haçlı Seferi ile ele geçirilen Kudüs, Selahaddin Eyyûbî önderliğinde Müslümanlar tarafından geri alındı. Bunun sonucunda gerçekleşen III. Haçlı Seferi ile istenilen başarıya ulaşamadılar. Bu olaylar ışığında Avrupa'da yeniden canlanan Haçlı fikri, IV. Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine neden oldu.

Haçlı Seferlerinin genel amacı dini gerekçeler olarak dile getirilse de asıl hedefin ekonomik hedefler ve yeni yönetim merkezleri oluşturmak olduğu aşikârdır. Konu ettiğimiz IV. Haçlı Seferi'nin yola çıkış ve başlangıç nedenleri ile seferin sonucu arasında derin farklılıklar vardır. Bu da gösteriyor ki, Haçlı Seferlerinde dini gerekçeler sadece itici bir güç olmuştur. Asıl nedeni ise belirttiğimiz gibi ekonomik sebepler ve yönetim arzusu oluşturmaktadır. Papa III. Innocentius'un 1198 yılında Papa oluşundan sonra yaptığı yeni Haçlı Seferi çağrısı kısa sürede taraftar bulmuştu. I. Haçlı Seferi'nden başka diğer Haçlı Seferleri istenilen başarıya ulaşamamıştır. Bunun nedenini Kralların önderliğinde gerçekleştirilen Haçlı Seferlerinin siyasi çekişmelerden dolayı hedefe ulaşamaması olarak düşünen Innocentius, yeni yapılacak Haçlı Seferi'nin baronların önderliğinde olmasını istiyordu. Hazırlıklarını tamamlayan Haçlılar Venediklilerle anlaşarak kendilerini Mısır sahillerine götürülmelerini kararlaştırdılar. Tüccar bir devlet olan Venedik, Enrico Dandolo önderliğinde gerekli paranın sağlanamaması ve ödenmemesi üzerine Haçlıları kendi emelleri doğrultusunda yönlendirmek için ele geçmez bir fırsat buldu. Uzun zamandır sorun yaşadıkları Zara şehrini kuşattıran Venedikliler, Zara'yı aldıktan sonra rotalarını İstanbul'a çevirdiler. Bizans'ın taht varisi olan IV. Aleksios sayesinde İstanbul'u kuşatmak için neden bulan Haçlılar İstanbul önlerine gelerek şehri kuşattılar. Tarihte görülmemiş bir yağma ve talan ile şehri ele geçirdiler.

IV. Haçlı Seferi sonucunda Bizans İmparatorluğu başkenti İstanbul, Latinler, Venedikliler ve Haçlılar tarafından ele geçirildi. Bu tarihten itibaren şehirde uzun süre hafızalardan silinmeyecek bir kıyım meydana geldi. Haçlılar sefere çıkmadan, önce yaptıkları anlaşmaya göre Bizans topraklarını paylaştılar. Genel itibarıyla İstanbul ve

çevresi, Marmara Denizi'nin doğu kıyıları Latin imparatorluğu'na, Akdeniz havzası ve Adalar Denizi ile Yunanistan ana karası Venediklilere, Balkanlar ve Trakya da Haçlılara bırakıldı. Böylece bu siyasi ortamda Bizans'ın merkezi otoritesi yok olunca Doğu Roma topraklarında yeni yönetimler ortaya çıktı. Bizans başkenti elli beş yıllık bir Latin yönetimine tabi oldu. Bizans'ın varisi olarak ortaya çıkan Rum Devletleri de Bizans topraklarında yeni siyasi bir güç oluşturdular. İznik'te Laskaris Hanedanlığı ve Trabzon'da Komnenos Hanedanlığı Devletleri kurulmuştur. İznik Rum hakimi Mikhael Paleologos tarafından başkent Latinlerden geri alınarak Bizans yeniden ihya edilmeye çalışılmıştır.

Bu sefer şüphesiz en büyük zararı Bizans'a vermiştir. Bizans'ın içinde bulunduğu bu durumdan en çok etkilenen devletlerden biri de Türkiye Selçuklularıdır. Merkezi otoritenin kaybolması Bizans topraklarında yerel beylerin yönetimi altında bölgesel yapılanmalar ortaya çıkarmıştır. Philedelphia (Alaşehirde)'da Theodoros Mankapas, Menderes Vadisinde Manuel Mavrozomos, Amisos 'da Sabbas, Attalia'da Aldobrandini buna örnek olarak gösterilebilir.

Bizans'ın bu şekilde güç kaybetmesi şüphesiz Türkiye Selçuklu Devleti'nin işine yaramıştır. IV. Haçlı Seferi'nden önceki yıllarda taht çekişmeleri olmasına rağmen Türkiye Selçuklu Devleti büyük sıkıntılar yaşamamıştır. Bilakis Selçuklular İstanbul'un yağmalanması ve Bizans İmparatorluğu'nun dağılması ile güç kazanmıştır. Merkezi otoritenin güçsüzleşmesi, Türkiye Selçuklularının öteden beri üstünlük kurmaya çalıştığı Anadolu'daki liman kentlerini ele geçirmelerini sağlamıştır. Bunun sonucunda Selçukluların ticari faaliyetlerinde büyük atılımlar görülmüştür. Nitekim iktisadi atılımların II. Kılıç Arslan, I. Gıyâseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus ve I. Alâeddin Keykubâd döneminde zirveye ulaşmıştır. Selçuklular limanların ele geçmesi ile kurulan bu ticaret ağının altyapısını imar etmişlerdir. Kuzey-güney, doğu-batı ticaret yollarını kervansaraylar ile donatmışlardır.

IV. Haçlı Seferi'nin genel siyasi sonuçlarını ise şu şekilde dile getirebiliriz. Asırlardır varlığını devam ettiren Doğu Roma İmparatorluğu son bulmuş, mirasını devam ettirmek isteyen ardıl devletler ortaya çıkmıştır. Bizans'ın Anadolu topraklarında ise İznik Rum Devleti, Trabzon Rum Devleti ve Türkiye Selçukluları güç mücadelelerine girişmiştir. Akdeniz ve Ege Denizi'nde Venedikliler üstünlüğü ele geçirmiş, Cenovalı ve Pisalılar ise korsan faaliyetler ile Akdeniz'e tutunmaya

çalışmışlardır. Bu iki deniz cumhuriyetinden Cenovalılar Karadeniz bölgesinde Suğdak ve Kırım yakınlarında iktisadi teşebbüslerini sürdürmüşlerdir. Pisalılar ise İznik Rumlarının İstanbul'u geri almasına kadar Akdeniz, İtalya yakınları ve Akdeniz'de korsan gemilerle ticari varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Nitekim İstanbul'un yeniden alınması ile eski koloni şehirlerini tekrardan ayağa kaldırmaya çalışmışlardır.

Sefer sonunda hem Batı hem de Doğu ekonomik olarak bir değişim sürecine girmiştir. Akdeniz havzasında ve Anadolu'da Bizans'ın güçsüzleşmesi ile oluşan boşluğu dolduran yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Sefer gerçekleşmeden yaklaşık yüz yıldır eski günlerine dönmeye çalışan Bizans, artık coğrafyasının güçlü bir aktörü olarak nitelendirilemezdi.

KAYNAKÇA

- AKROPOLİTES**, Georgios, **Vekayiname** (çev. Bilge Umar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- AKSARAYÎ**, Kerimüddin Mahmud-i, **Müsâmeretü'l-Ahbâr** (çev. Mürsel Öztürk), Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 2000.
- ANONİM**, **Selçukname** (çev. Fahrettin Coşguner, H. İbrahim Gök), Atıf Yayınları, Ankara, 2014.
- AYÖNÜ**, Yusuf, **Selçuklu ve Bizans**, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2021.
- AZİMİ**, **Azimi Tarihi** (çev. Ali Sevim), TTK Yayınları, Ankara, 2006.
- BAYKARA**, Tuncer, **I. Gıyâseddin Keyhüsrev (1164-1211) Gazi-Şehid**, TTK Yayınları, Ankara, 1997.
- CAHEN**, Claude, **Haçlılar Zamanında Doğu ve Batı**, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010.
- CAHEN**, Claude, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, (çev. Erol Üyepazarcı), 4. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012.
- CÜZCANİ**, **Tabakat-ı Nasırı Gazneliler, Selçuklular, Atabeglikler ve Harezmşahlar** (çev. Erkan Göksu), 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2020.
- ÇALIŞIR**, Abdurraman Onur, **Latin Kaynaklarına Göre Dördüncü Haçlı Seferi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış yüksek lisans tezi), İzmir, 2020.
- DE CLARİ**, Robert, **İstanbul'un Zaptı**, (çev. Beynun Akyavaş), TTK Yayınları, Ankara, 1994.
- DEMİRKENT**, Işın, "Bizans", **DİA**, c.10, İstanbul, 1992, s.230-244.
- DEMİRKENT**, Işın, **Bizans Tarihi Yazıları (Makaleler-Bildiriler-İncelemeler)**, 2. Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- DEMİRKENT**, Işın, **Haçlı Seferleri**, 4. Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- DEMİRKENT**, Işın, **Haçlı Seferleri Tarihi (Makaleler-Bildiriler-İncelemeler)**, 2. Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- DEMİRKENT**, Işın, "Haçlılar", **DİA**, c.14, İstanbul, 1996, s.525-546.
- DÜZGÜN**, Şaban Ali, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", **Türkler**, c.6., Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- EMECEN**, Feridun, "Antalya", **DİA**, c.3, İstanbul, 1991 s.232-236.
- GORDLEVSKİ**, Vladimir, **Anadolu Selçuklu Devleti** (çev. Azer Yaran), 1. Baskı, Onur Yayınları, Ankara, 1988.
- GÖKSU**, Erkan, **Türkiye Selçuklularında Ordu**, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2018.

- GREGORY EBÛ'L-FEREC, Ebû'l-Ferec Tarihi**, c. I, Çev. Ömer Rıza Doğrul, TTK Yayınları, Ankara, 1945..
- GÜÇLÜAY**, Sezgin, “Anadolu Selçuklu Devleti'nin Ticaret Politikası”, **Türkler**, c.7.,Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- GÜNEŞ**, Cüneyt, **Bizans Anadolu'sunda Askeri ve İdari Bir Sistem Thema Sistemi**, TTK Yayınları, Ankara, 2021.
- HALDON**, John, **Bizans Tarih Atlası** (çev. Ali Özdamar), 1.Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007.
- HEYD**, Wilhelm, **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi**(çev. Enver Ziya Karal), 2. Baskı, TTK Yayınları Ankara, 2000.
- İBNİ BATUTA**, **İbni Batuta Seyahatnamesi** (çev. A. Sait Aykut), 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004 .
- İBNİ BİBİ**, **el-Evamirü'l-Alâ'iyye Fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye**. (çev. Mürsel Öztürk), 2. Baskı, TTK Yayınları,Ankara, 2020.
- İBNÜL ESİR**, **el-Kamil Fi't Tarih c.12** (Çev. A. Ağırakça),Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- KAFESOĞLU**, İbrahim, **Selçuklular ve Selçuklu Tarihi Üzerine Çalışmalar**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2021.
- KAYA**, Selim (2001). **I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman-şah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü (Basılmamaış Doktora tezi), İstanbul, 2001.
- KAYA**, Selim, "Süleyman Şah II", **DİA c.38**. İstanbul, 2010, s.105-108
- KAZHDAN**, Alexander, **The Oxford Dictionary of Byzantium c.I-II-III.**, Oxford Univercity Press, Newyork, 1991.
- KHONIATES**, Niketas, **Historia(Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**(Çev. Fikret Işıltan), 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2020.
- KHONIATES**, Niketas, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1180-1195) Komnenos Handedanı'nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri.**(Çev. Işın Demirkent), 1. Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- KHONIATES**, Niketas, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206) İstanbul'un Haçlılar Tarafından Zabtı ve Yağmalanması**,(Çev. Işın Demirkent), 2. Baskı, Dünya Yayıncılık, İstanbul , 2013.
- KIEL**, Machiel "Kavala", **DİA c.25**. Ankara, 2022, ss.60-62.
- KOCA**, Salim, “Türkiye Selçuklu Sultanlarının İzledikleri Ekonomik Politikalar”, **Türkler**, c.7.,Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- KOCA**, Salim, **Sultan I. İzzeddin Keykavus (1211-1220)**, TTK Yayınları, Ankara, 1997.
- KÖYMEN**, Mehmet Altay, “Türkiye Selçukluları Devleti'nin Ekonomik Politikası”, **Belleten Dergisi**, cilt 50, sayı 198, Ankara, 1986.

- LAÏOU**, Angeliki.,”The Byzantine Economy: An Overview The Economic History of Byzantium:From the Seventh Through the Fifteenth Century”, **Dumbarton Oaks Research Library and Collection**, Washington D.C, 2002 s.1156-1157.
- MERÇİL**, Erdoğan, **Türkiye Selçukluları'nda Meslekler**, TTK Yayınları, Ankara, 2000.
- MORRISSON**, Cecile, Laïou Angeliki E., **Bizans Ekonomisi**, 1. Baskı, Runik Kitap, İstanbul, 2020.
- MORRISSON**, Cecile, **Haçlılar**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.
- MÜNECCİMBAŞI**,Ahmet b. Lütfullah.**Camiü'd-Düvel Selçuklu Tarihi I-II. Cilt** (çev. Ali Öngül), 1. Baskı, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013.
- NICOL**, Donald M., **Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2000.
- NORWICH**, John Julius, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (1082-1453)**, 1. Baskı, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2013.
- OSTROGORSKY**, Georg, **Bizans Devleti Tarihi** (çev. Fikret Işıltan), TTK Yayınları, Ankara , 2019.
- ÖZ**, Mehmet, "Sinop", **DİA** c.37. İstanbul, 2009, s.252-256.
- ÖZAYDIN**, Abdulkerim, "Kılıçarslan II", **DİA** c.25. Ankara, 2002, s.399-403.
- ÖZDEMİR**, Yasemin, **IV. Haçlı Seferi Ve Latin Döneminde Konstantinopolis / İstanbul'da Yok Olan, Kaçırılan Mimari Öğeler Ve Eserler**, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019.
- ÖZDEMİR**, Yasemin, “Dördüncü Haçlı Seferi ve Latin Döneminde Konstantinopolis'in Tahribatı”, **Yakın Doğu Mimarlık Dergisi**, cilt 3, sayı 1, Lefkoşa/KKTC, 2019.
- POLAT**, Said, “Selçuklu Türkiyesi'nde Ticaret”, **Türkler**, c.7.,Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- RAVENDİ**, Râhat-Ûs-Sudûr ve Âyet-Ûs-Sürûr **C. I.-II.** (çev. Ahmet Ateş), TTK Yayınları, Ankara, 1957.
- RUBRUK**, Wilhelm V., **Moğolların Büyük Hanı'na Seyahat**, 1. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, 2019.
- RUNCIMAN**, Steven, **Haçlı Seferleri Tarihi 3. Cilt**(Çev. Fikret Işıltan), 4. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2019.
- SEVİM**, Ali, "Keyhüsrev I", **DİA**, c.25 Ankara, 2002. s.347-349.
- SÜMER**, Faruk, "Keykavûs I", **DİA** c.25.Ankara, 2002, s.352-353.

- TAFEL, Thomas, Urkunden Zur Alteren Handels – Und Staatgeschichte Der Republik Venedig: Mit Besonderer Beziehung Auf Byzanz Und Die Levante, c.1, Wien, 1856.**
- TELLİOĞLU, İbrahim, Trabzon Rum Devleti, 1. Baskı, Bilge Yayınları, İstanbul, 2021.**
- TURAN, Osman, Selçuklular ve İslamiyet, 11. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018 .**
- TURAN, Osman, “Selçuk Kervansarayları”, Belleten Dergisi, cilt 10, sayı 39, Ankara, 1946.**
- TURAN, Osman, Selçuklular Zamanında Türkiye, 17. Baskı, Ötüken Yayıncılık, İstanbul, 2020.**
- TURAN, Osman, Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi, 18. Baskı, Ötüken Yayıncılık, İstanbul, 2009.**
- TURAN, Osman, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar, 3. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2014.**
- USTA, Aydın, Haçlı Seferlerinde Kuşatma, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015.**
- ÜLKÜTAŞIR Şakir M., "Sinop'ta Selçuki Zamanına Ait Tarihi Eserler", Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi c.5, İstanbul, 1949.**
- VASİLİEV, Alexander A., Bizans İmparatorluğu Tarihi(çev. Tevabil Alkaç), Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.**
- VILLEHARDOUIN, Geoffroi, IV. Haçlı Seferi Kronikleri (çev. Ali Berktaş), 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009.**
- YILDIZ, Sevcen, Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri, 2. Baskı, Detay Yayınları, Ankara, 2009.**
- YİNANÇ, Mükrimin Halil, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 2020.**
- YUSUF HAS HACİB, Kutatgu Bilig (çev. Ayşegül Çakan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.**

Ekler Listesi

EK-1: Hükümdarlar Listesi

EK-2: Resim 1.1. Antalya Kalesinden bir fetih kitabesi.

EK-3: Resim 1.2. Sinop Kalesinden bir fetih kitabesi.

EK-4: Harita1.1. IV. Haçlı Seferinde izlenen yol.

EK-5: Harita1.2. IV. Haçlı Seferi zamanında yerleşim yerlerini gösterir harita.

EK-6: Harita1.3. Konstantinapol (İstanbul) şehir haritası.



EK-1**İlk Haçlı Seferleri ve IV. Haçlı Seferi ile Bağlantılı Hükümdarlar Listesi*****A- Selçuklu Sultanları***

- 1092-1107 I. Kılıçarslan
 1107-1116 Melikşah
 1116-1156 I. Mesud
 1156-1192 II. Kılıç Arslan
 1192-1196 I. Gıyâseddin Keyhüsrev
 1196-1204 I. Rükneddin Süleyman-şah
 1204 III. Kılıç Arslan
 1204-1211 I. Gıyâseddin Keyhüsrev (ikinci saltanatı)
 1211-1220 I. İzzeddin Keykavus
 1220-1236 I. Alâeddin Keykubâd

B- Bizans İmparatorları:

- 1081-1118 I. Aleksios Komnenos
 1118-1143 II. Ioannes Komnenos
 1143-1180 I Manuel Komnenos
 1180-1183 II. Aleksios Komnenos
 1183-1185 I. Andronikos Komnenos
 1185-1195 II. Isaakios Angelos
 1195-1203 III. Aleksios Angelos
 1203-1204 II. Isaakios Angelos (İkinci defa)

IV. Aleksios Angelos

1204 V. Aleksios Murtzuphlos

C- İznik Rum Hükümdarları

1204-1222 I. Theodoros Laskaris

1222-1254 III. Ioannes Dukas Vatatzes

1254-1258 II. Theodoros Laskaris

1258-1261 IV. Ioannes Laskaris

1259-1282 VIII. Mikhail Palaigolos

D- Latin İmparatorları

1204-1205 Baudouin de Flandre

1206-1216 Henri de Flandre

1217 Pierre de Courtenay

1217-1219 Yolande (Jolande)

1221-1228 Robert de Courtenay

1228-1261 II. Baudoin (1231-1237 Jean de Brienne)

E- Trabzon Rum Hükümdarları

1205-1222 Aleksios Komnenos

1222-1235 Andronikos Ghidos

1235-1238 I. Ioannes Komnenos (Aksuh)

1238-1263 I. Manuel Komnenos

1263-1266 II. Andronikos Komnenos

1266-1280 Georgios Komnenos

1280-1297 II. Ioannes Komnenos

F- Epiros Hükümdarları

1204-1215 Mikhail Angelos Dukas

1215-1224 Theodoros Dukas



EK-2



Resim.1.1. Antalya kalesinden bir fetih kitabesi.³²⁹

- ³²⁹ **1- Feteha Allâhu Te'âlâ mahrûsete Antâlyâ 'alâ yedey 'abdihi**
2- el-Gâlib bi-Emrihi, el-Mu'eyyed bi-Nasrihi, Sultâni'l-Bahreyn 'Îzzi'd-Dunyâ ve'd Dîn
3- Ebu'l-Feth Keykâvûs b. Keyhusrev bin Kılıcarslân Burhâni Emîri'l-Mu'minîn 'azze nasruhu
4- Fe-emere abdehu el-Emîr el-Kebîr Husâmeddîn Sûbâşî Bek Yûsuf
5- Bi-'imâreti hâza'l-burc fî evâhiri Zi'l-Hicce senete isnetey 'aşrete ve sittimi'e

Yüce Allah Antalya şehrini, kendi iradesi ile galip gelen, yardımı ile desteklenmiş, iki denizin sultanı İzzeddin (Dünya ve dinin şerefi) fetihler sahibi Keykâvûs b. Keyhusrev b. Kılıçarslan, halifenin –Allah onu aziz kılsın- varlığının kanıtı, kuluna açtı. O da kulu büyük Emîr Hüsâmeddin Subaşî Bey Yusuf'a 612 yılının zi'l-Hicce ayının sonlarında bu kalenin yapımını emretti. (H.612 zi'l-Hicce / M. 1216 Nisan sonları) (YILMAZ, Leyla, Tuzcu Kemal, Antalya'da Türk Dönemi Kitabeleri, **SOTA Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi**, Haarlem, 2010)

EK-3



Resim 1.2. Sinop kalesinden bir feth kitabe³³⁰

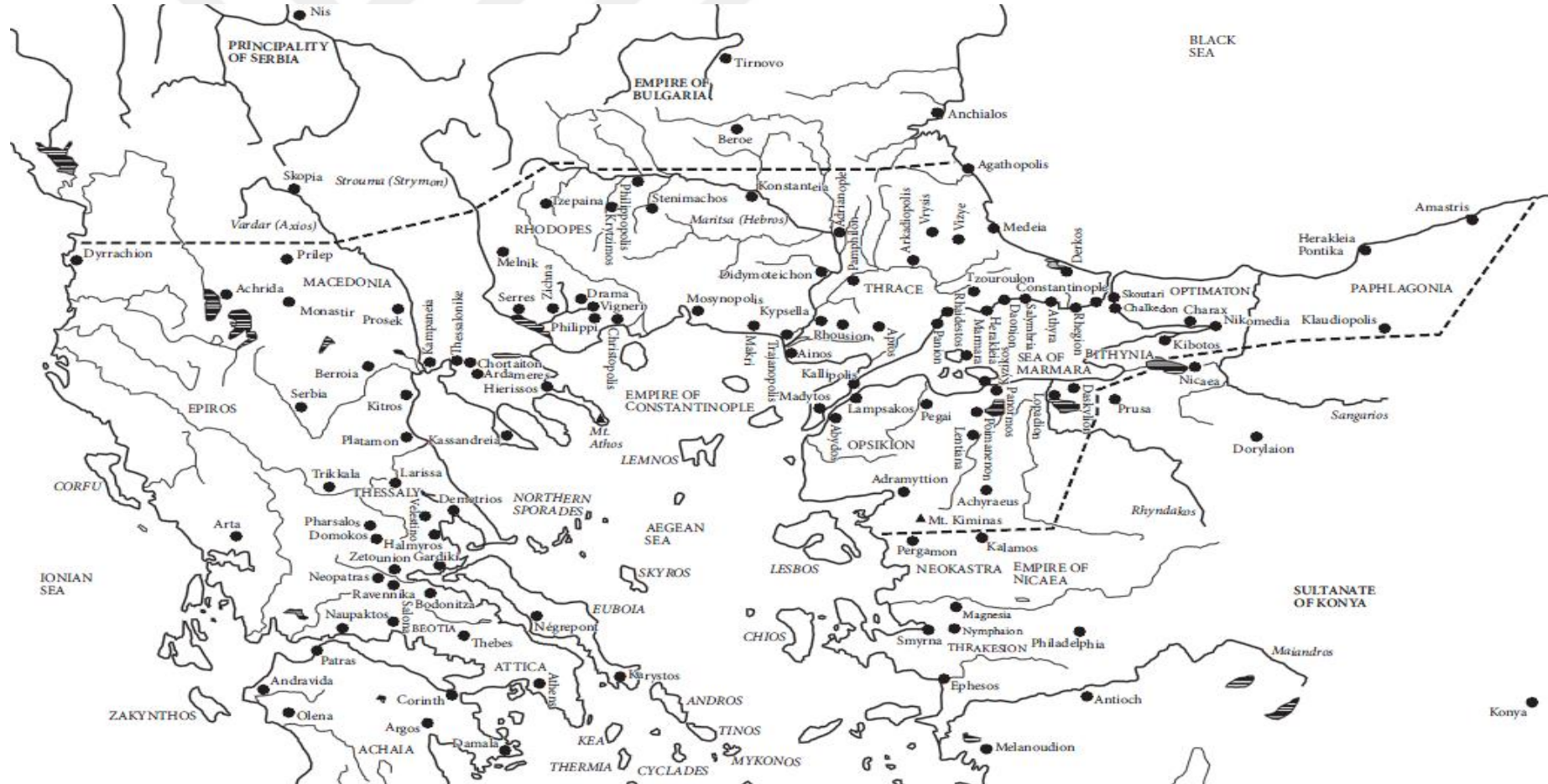
³³⁰ “Galebe ve Allah’ın yardımına muhtaç sultan, dünyanın ve dinin şerefi, fetihler babası, müminlerin emiri, olan zatın ulağı, Keyhüsrev oğlu Keykavus zamanında yüce Allah’ın tevkifiyle bu burç ve kale bedenini, yüce Allah’ın rahmetine muhtaç Simre Beyi Bedrüddin Ebubekir 612 yılı Rebiyülahirde yaptırdı. Bu kitabeyi Kayserili yavaş yazdı.” (ÜLKÜTAŞIR Şakir M., "Sinop'ta Selçuki Zamanına Ait Tarihi Eserler", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi* c.5, İstanbul, 1949)

EK-4



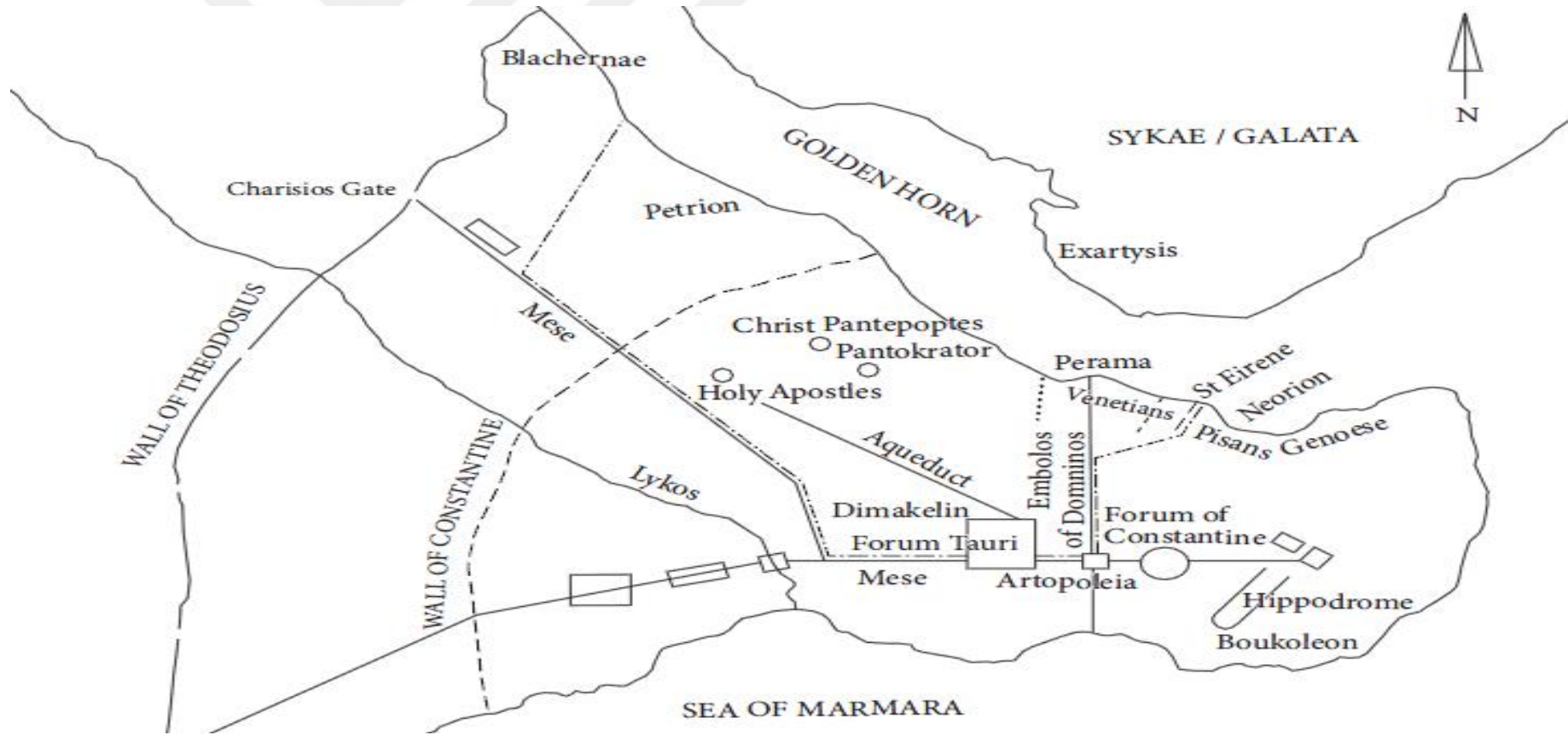
Harita 1.1. IV. Haçlı Seferinde izlenen yol. (xplorethemed.com/Venice.asp?c=1/2023)

EK-5



Harita 1.2. IV. Haçlı Seferi zamanında yerleşim yerlerini gösterir harita (Filip Van Tricht, *The Latin Renovatio of Byzantium Empire of Constantinople*, Brill, Boston, 2011, s.11.)

EK-6



Harita 1.3. Konstantinapol şehir haritası (Filip Van Tricht, *The Latin Renovatio of Byzantium, Empire of Constantinople*, Brill, Boston, 2011, s.12.)